

Sulyok Vince

Elidegenedve önmagamtól

egy kirakat kristályosan tiszta
tükreben hirtelen megpillantom magam
s mintha nem is én lennék az
hanem egy idegen nézne vissza rám
a kirakat-tükörből
arcát is mintha először látnám életemben
s úgyanígy alakját is
idegen vagyok magamnak ebben a tükörben
idegennek tűnök itt magamnak is
az idegen utca idegen kirakat-tükörüvegében
talán mert körülöttem
idegen a beszéd is sőt még az is az
mit belőle megértek
ezen a fényekkel tele délelőttön
talán mert az újságáros
lapkínálata is ijesztően idegen
nem szólnak hozzám a stand egyéb lapjai sem
sem a plakátok sem az oldalnyi képek
mintha kiestem volna az időből
kiestem volna abból ami éppen végbemegy
a világban a körülvevő életben
s mintha mindezt első ízben látnám most
s mintha először ismerkednék azzal is
aki a kirakat üvegéről rám visszapillant
már-már elutasítón de mindenképpen
tartózkodón azt vélve talán
hogy én vagyok az oka s valamiképpen okozója is
ennek a furcsa elidegenedésnek

Oslo, 2009. április 9.

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XI. évfolyam 3. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából kiadja a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.

Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztők: **Bába Szilvia** (művelődés), **Balázs Géza** (nyelvművelés), **Bognár Antal** (próza), **Elek Szilvia** (zene), **Király Farkas** (vers), **Kovács Ildikó** (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (dokumentum), **Sebeők János** (környezet), **Szondi Bence** (törtélem), **Vincze Ferenc** (műbírálat), **Wehner Tibor** (művészet).

Szerkesztőségvezető: **Szondi Eszter**. Terjesztés: **Németh Lóránt**.

Naplút-kör: **Csűrös Miklós**, **Gazdag Dávid**, **Gráfik Imre**, **Hankiss Elemér**, **Dr. Koncz Gábor**, **Lászlóffy Aladár**, **Radnóti Zsuzsa**, **Schwajda György**, **Konrad SutarSKI** (tiszteletbeli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: 1014 Budapest, Szentháromság tér 6. mf. sz. 29. • Telefon/fax: (1) 225-3474

E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

Sulyok Vince: Elidegenedve önmagamtól
(a borítóbelsőn)

Előter

Nagy András: Hogyan él a dráma? 3

Rab László: Dögölj meg! 5

Papp Kincses Emese: A boldogságbusz 26

Kis Tamás: Médeia. 37

Tárlat

Bagossy Levente színházi plakátjai

(a színes mellékleten)

Wehner Tibor: Emblematikus képi tudósítások

színházi terekből 73

Hangírás

A szürke eminenciás

(Janisch Attilával Vágó Marianna beszélget) 75

Szóvár

Sírató Ildikó: Színház és nyelv. 79

Tornai József: Isten és a macska;

A vér Örökéjébe...; Evidenciák; A szüret. . 88

Vörös István: Megszorítások; A bizonyíték;

A keresés hiábavalóságáról;

Bocsánatkérés a tárgytól 90

Horváth Veronika: festés; egygé válás;

Tűzgyújtási tilalom. 92

Mechiat Zina: Láz a szívedben;

Tűz a szemükben; Sütkérezés 94

Pándi István: légyott; Fölserken...;

Törékeny hangok 96

Varga Borbála: Láz; Csontig; Május 98

Onnan nézek szerteszét

Lászlóffy Aladár: Cicero és társai;

Az értékek értékesítése;

Minden relatív Halstatt óta... 102

Emlékezet

Búcsúzik a szerkesztőség 105

Széles Klára: A dúsgazdag költő/író

pazar öröksége 106

Madár János: Könyörgés Lászlóffy Aladárért 109

Ablak

- Basa Viktor: A képviseleti líra-modell ironiája
(Weöres Sándor lírája) 110
- Bakos Ferenc: Huika-termés 120
- Iancu Laura: Offertórium
(Csepregi János: Ímé, a test...) 124
- Kántás Balázs: Csend után
(Babics Imre: Hármashatár-heg) 126

Dokumentum

- Örkény István egy gépiratoldala
(a hátsó borítóbelsőn)

Ilusztrációk

- Bagossy Levente plakátjai 4, 71, 87, 128

- E számunk szerzői. 72

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 33.

- Jankovics Marcell:
„Jessze szent gyökere lett erős fává”
(Amiről a gyöngyöspatai Jessze fája oltár regél)

A Napkút Kiadó**Ünnepi Könyvhétre várható kötetei**

- Az utazás (Charles Baudelaire válogatott versei
Kántás Balázs fordításában és átköltésében)

Dr. Balla Zoltán:

A szemléletes gondolkodás logikája

Barok Márk: A Százholdas pagony bohócai

Báthori Csaba: Egy kutya naplója

Borbély András: Hidegség, állat

Csillaghy András–Hubay Miklós:

Két kuruc beszélget

Csorba Simon: Rajzolt filozófia

Dömötör László–Puha Ferenc: Vonal és szó

Lászlóffy Csaba: A nevető ló mint rejtély

Prágai Tamás: Barbárokra várva

Szasa Szokolov: Bolondok iskolája

(Haffner Rita fordításában)

Ványai Fehér József: Sárhajók

Végh Attila: Közéltések

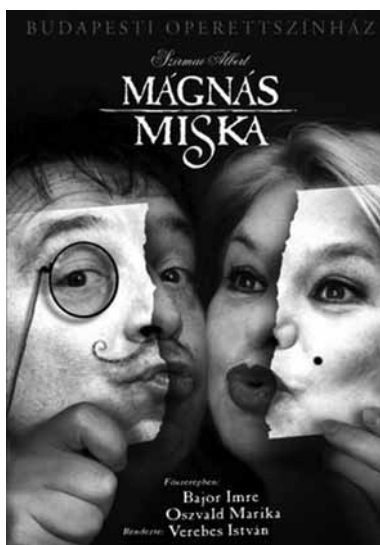
Veres Péter: A magyar őstörténet vázlata

Verrasztó Gábor: A szomszjas Mátyás király

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XI. évfolyam 3. szám

Drámaélet

Nagy András

Hogyan él a dráma?

Mondják: színházban él igazán. És csakugyan: ha nincs a szorongó izgalom, már az olvasópróba előtt, majd pedig végig, a bemutatóig mind szaporábban telő időben, akkor mintha nem is élne. De hát miként élhet az, aminek estéről estére – úgymond – „életre kell kelnie”, és ezáltal életre keltenie másokat? Mi is történik ennek az elevenségnek a feltételével? Miként és miért is adják oda neki szenvedélyeiket, élményeiket, önmagukat a színpadot benépesítő eleven lelkek? És persze előfordulhat, hogy a szerző, a szöveg, a hagyomány – vagy bármi egyéb, lényeges „összetevő” – nincs jelen, akár ezredévek óta halott, mindez mégis lényegtelen, mert annak, aminek estéről estére meg kell elevenednie, annak efféle „létmódhoz”, akár: mulandósághoz, nem lehet köze.

Csakhogy máskor mintha éppen a színház „ellenére” élne a dráma. Amikor a szöveg kilép abból a tradicionális, színpadi keretből, ami pedig a kortársak számára állandónak és változtathatatatlannak tűnik; nem vesz tudomást konvenciókról, megszokásról, kánonról vagy éppen tilalmakról, és nekiáll törvényt bontani és teremteni. Mint egy alkotmányozó gyűlés, ott, az íróasztalon, a szigorúan egyfős létszám mindig abszolút többségével. És így teremt törvényt a színháznak is, akár. Azzal például, hogy egyszer csak nem számol a színpadon otthonos kronológiával, vagy éppen nem érdekli a konkrét térhez és mindig eleven lényekhez való kötöttsége; más esetben átszáguld évezredekken akár, vagy váratlanul hatalmasra nyit egyetlen pillanatot, hogy az szippantsa magába az időt. És ez is dráma – Madách és Karl Krauss és Goethe és Artaud és Jarry és a többiek drámája –, és aligha lehet eléggé hálás a színház ennek a képtelen és „szín-telen” radikalizmusnak, amely nélkül előbb-utóbb akár társasági eseménnyé züllene maga az előadás, ami pedig valaha rítus volt, máskor szertartás, netán szembenézés. És megannyi más.

Ilyenkor tehát másként él a dráma. Papíron, de inkább papírok között. Furcsa létállapot, amely születésének technológiáját tükrözi inkább, semmint lényegének legfontosabb vonásait: hogy amikor majd megtalálja a maga színpadát, akkor mégiscsak zihálás lesz, izzadó tenyér, kitartott csendek, és a közönség reakcióit is érzékelő, elnyúló időközök. De hát néhány évezrede nemigen tudott másként világra jönni dráma, mint valamiféle írószer és írólap „interakciójában”, előzze meg magát az előadást vagy kövesse azt – s a példák a kalózkidadású Shakespeare-daraboktól Grotowskiig sorolhatók. És ez alól a rögtönzések vagy a rendezői intenciók alapján létrejövő posztmodern kollázsok sem kivételek, ha egyszer ismétlődésre vannak ítélve, mert az emlékezetnek mégiscsak legfontosabb alkalmá lehet a szöveg – szemben a mindig esendő és mindig korlátok közé szoruló memóriával. Színészé, közönségé egyaránt.

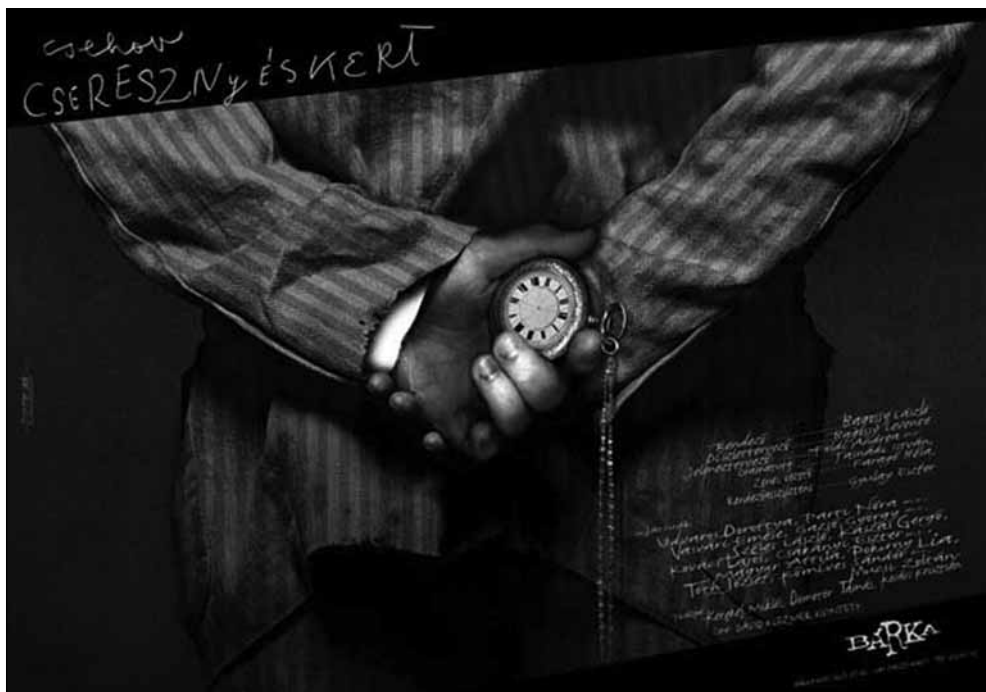
Ha ismétlésről egyáltalán beszélhetünk. Vagy az emlékezet „örökkévalóságáról” – hiszen jól tudjuk, hogy maguk a rögzített szövegek is sokszor csak mintegy a memória sajátos kiterjesztéseként érvényesek, s ha elveszett mögü-

lük a – mindig mulandó – élmény, akkor máris ki vannak téve a félreértések és félreértelmezések megannyi veszedelmének. Ami persze hosszú távon majd „művészettörténeté” – színháztörténeté – áll össze: s ennek a Csehov-darabok utóélete éppúgy példája lehet, mint a drámai „ősváltozatok” archaikus sorsa: Aiszkhülosztól Goethén keresztül akár Molnár Ferencig.

Tehát hogyan is él a dráma? Ihlető és a műfajtól elidegeníthetetlen ambivalenciában. Ott születik, azokon a lapokon, amelyeken először formálódik meg, ám a létrejövetel első pillanatától kezdődően ott van mögötte az írói képzelet, amely nyilván a színpadra tekint. Előtte pedig ott a sorsa: s ebben a rendezői fantázia éppoly lényeges, mint a nagy színészek alakítása által létrejövő formateremtés, illetve a tér elképzélése és betöltése, a hangok, a fények, a csendek. Mintha a dráma ezek között élne: a lapok és a deszkák, a képzelet és az ismétlődés, az élmény és a konvenció különös „limbusán”. Ahonnan utak nyílnak a bemutató – mindig belátható – idejétől, a lapokon – kéziratban, folyóiratban, kötetben – őrzött művek „beláthatatlan” idejéig. Mindezen pedig nem változtathat zúzda, zajos siker, kalózkidadás, jogvédelem, bukás, felmagasztosulás; semmi. Mert ezeket is felülírja az, ami a drámák által történik: a színház; és ami a drámával történik – és az is a színház.

Tág értelemben, nagyon is tágban. Valamiként „az egész világ”-ében, amely, tudjuk, táplálja és emésztí a drámát.

Mint mindannyiunkat.



Rab László

Dögölj meg!

Tragikomikus jelenetek

Szereplők

KELLER BALÁZS újságíró, a Jelenidő című lap elbocsátott munkatársa
GYÁNÓ GÉZA újságíró, a Jelenidő főszerkesztője

Történik egy Budapesthez közeli település nagy kertes házának pincéjében. Csak ritkán szűrődnek be hangok és fények. A két szereplő két külön szelenszerű ágyon alszik, körülöttük szétdobált üvegek, fölborult székek. A különben komfortos, modern pincében régi szekrények, szerszámok is vannak. Oldalt egy műhelyasztalon számítógép látható. A pincében hűtő, tévé és minden más olyan eszköz is van, amire egy kerttel bánó, de amúgy gyakran itt dolgozó, olykor itt alvó újságírónak szüksége lehet.

1. Szombat reggel

(Miközben alszanak, a tévé monoszópjja eltűnik, felhangzik a szignál és elkezdődik a reggeli hírműsor: Jó reggelt kívánok, kedves nézőink, hatalmas vihar pusztított a Magas-Tátrában, a szél több száz hektáron letarolta a százéves fenyőerdőt...)

KELLER BALÁZS *(ébredezik, feldönt egy üveget, keresi a szemüvegét, lehalkítja a tévét, botorkál és düllöngél)* A rohadt életbe! *(Leül az ágy szélére, a fejét fogdossa.)* Hinnye, a szentségit! Hogy lehetek ekkora marha! Amikor nem bírom a piát. *(Matat a hűtőben, szódásüveget vesz elő, iszik, és úgy böfög, mint a másnapos férfiak. Odamegy a számítógépes asztalhoz, leemel a papírkupac tetejéről egy levelet. Visszaül az ágyra, félhangosan olvas.)* Tisztelt kollégám, sajnálattal kell veled közölnünk – *(kiszól)* sajnálattal közöljük, barmok –, hogy lapunk

példányszáma a tavasz folyamán bevezetett – *(kiszól)* tavasszal, taphó banda – reformintézkedések ellenére sem emelkedett, sőt, az új előfizetők megnyeréséért indított kezdeményezéseink is kudarcba fulladtak. Hirdetési bevételeink ezen időszakban tovább csökkentek – *(kiszól)* mert a seggeteket mutogattatok, kiscicáim *(riszál)* –, ezért az igazgatóság drasztikus lépésekre szánta el magát. Tudjuk, hogy jómagad tizennyolc éven át szolgáltad a Jelenidő törekvéseit, és nagy szaktudásoddal, pozitív hozzáállásoddal mindig segítettél. Most azonban úgy alakultak pénzügyi eredményeink, hogy munkádra nem tartunk igényt. Döntésünket a szerkesztőség vezetőinek jóváhagyásával hoztuk meg. A néhez helyzetben úgy próbálunk segíteni, hogy a végkielégítést, mely háromhavi munkabért tartalmaz, természetesen megkapod. Kérjük döntésünk szíves tudomásulvételét. Üdvözlettel: – *(kiszól)* a két fő-

fasz az igazgatóságról. *(Odadobja a levelet a még mindig alvó Gyánó Géza fekhelyére.)* Tudtál róla, mi? Ott van, hogy megbeszélték veled. *(Gyánó tovább alszik.)* Ébredj, Géza! Belefulladtál a konyakomba? *(A gyomrához kap, sziszeg.)* Az istenit, mi ez? *(Gyógyszer után kutat, bevesz egy szemet, megint a hűtőhöz megy szódáért.)* Na, mi van? Meg találtál dögleni, drága főnököm? Nem is rossz. Hathasá-bos szalagcím: Halálra itta magát a főszerkesztő. Vagy: Átitta magát a halálba a Jelenidő mindenha-tó, szemét, tetű, patkány vezető-je. Juj, szétmegy a fejem! *(Jajgat és ledől, aztán hirtelen fölugrik, az asztal alatti szekrényből vas-tag kötelet vesz elő, és odarohan Gyánó ágyához. Szakavatott moz-dulatokkal megkötözi az álmában nyöszörgő férfit.)* Így jó lesz. *(Föl-erősíti a tévé hangját, melyben a következő hír hallható: Negyven munkatársától kénytelen megválni a Jelenidő. Mint a lap vezérigaz-gatója bejelentette, az elbocsá-tásokra azért van szükség, hogy a több mint ötvenéves orgánium elkerülje a csődöt. A Jelenidő a jö-vő héttől kevesebb oldalszámmal és kisebb méretben jelenik meg, viszont negyven forinttal többet kérnek érte a standokon.)*

GYÁNÓ GÉZA *(ébredzik)* Benne va-gyunk a tévében?

KELLER Mintha nem tudnád.

GYÁNÓ Mi ez? *(A kötelet nézi.)* Hol vagyok?

KELLER Itt vagy nálam, jó helyen. Teszek a tűzre, meg ne fázz. *(Oda-megy az ütött-kopott öreg kály-hához, és fát tesz rá.)* Mit szeretnél reggelire, drága főnököm? Azaz-hogy, volt főnököm. Aki, nem is biztos, hogy olyan drága.

GYÁNÓ Balázs, mi az isten ez? Mi ez az izé rajtam?

KELLER *(odaugrik hozzá, és az or-ra alá dugja a felmondólevelét)* Ez egy felmondólevél. Az én fel-mondólevelem. *(Megszorítja Gyá-nó mellén a kötélcsomót.)* Ez meg egy jó vastag kötél. Nem sejtet-tem, hogy ilyen hamar szükségem lesz rá.

GYÁNÓ Szedd már le! Meghülyültél?

KELLER Dehogysis. Csak úgy vagyok vele, jobb, ha most egy darabig nem mozdulsz el innen.

GYÁNÓ Na, elég a viccből. Jót röhö-günk rajta, gyere ide, oldozz el!

KELLER Hová sietsz? Mennél dol-gozni?

GYÁNÓ Szombat van, te is tudod. Mi-nek mennék dolgozni?

KELLER Na látod. Vasárnap nincs újság. Akkor meg: mit izgulsz? Rá-érünk egész nap. Annyi az időnk, mint a tenger.

GYÁNÓ *(ordít)* Azt mondtam, szedd le rólam! Mit képzelsz?

KELLER Azt képzelem, hogy én pa-rancsolok. Először ebben a rohadt életben. És neked.

GYÁNÓ Bezsongtál, bazd meg?! Húsz éve ismersz. Azt hiszed, én dobattalak ki?

KELLER Itt van benne *(a levelet lo-bogtatja)*, hogy egyeztettek veled. Vezető vagy, nem? Hú, még hozzá milyen vezető! Élet-halál ura. Aki a saját érdekeivel mindig tisztában van. A többiekére meg nagy ívben tesz.

GYÁNÓ Nem én döntöttem, ökörál-lat. Mit gondolsz, mit számítok én ezeknek? A szőke tyúk dönt min-denről, ő a tulajdonos megbízottja az igazgatóságban. Engedj már el, mert elhányom magam.

KELLER Csak nyugodtan, majd föl-moslak. Kérsz valamit inni?

GYÁNÓ Igen, kérek. Vízet. Vagy tejet.

KELLER Tej nincs. Ez egy gyerek és asszony nélküli ház, macskám sincs. *(Odamegy a hűtőhöz, kivesszi a szódásüveget.)* Szódám viszont van. *(Odamegy Gyánóhoz, s a szája elé tartja a csövet.)* Nyisd ki azt a mocskos szádat. *(Megitatja.)* Elég volt? Úgy igyál, hogy ma már nem kapsz mást.

GYÁNÓ Ez nem igaz. Elmegyek veled, hogy vigasztaljalak. Aztán beesünk ide ebbe a rohadt pincébe. Te most hülyülsz velem, igaz?

KELLER Hát, amennyiben a fogságot hülyülésnek lehet nevezni, akkor úgy van, ahogy mondom.

GYÁNÓ Miféle fogság?

KELLER *(főlé hajol)* Figyelj rám, Gyánó Géza. Az előbb villant egyet az agyam. Úgy döntöttem, mindennért megfizetsz. Nem vagy ugyan hozzászokva, mert a cég kinyalja a valagad, de most változott a helyzet. Kedvenc szavajárásoddal élve: fordult a kocka. Éveken át, sőt majdnem két évtizeden át szívta a véretem...

GYÁNÓ Én hoztalak a laphoz, Balázs, ne marhulj. Elfelejtetted, hogy ki voltál? Emlékszem arra a csóró tanárra. Aki a Jelenidőnél rögtön szolgálati autót kapott.

KELLER Fizettem érte. Írtam a riportokat, a tárcákat. Mindent megcsináltam, amit kértél. Még a sunyi kis üzleti bulijaidhoz is asszisztáltam.

GYÁNÓ Nem kaptál érte eleget? Én vakartalak ki a koszból. Ünnepezt tárcistát csináltam belőled. Ha én nem vagyok, sehol nem lennél. Még mindig gügyögni tanítanád a kis pisiseidet.

KELLER Na, ezt a mondatot majd kicsit összerendezzük itt a pincé-

ben. *(Kolbászt vesz elő a hűtőből, harapja hozzá a kenyeret, feldobja a lábát az asztalra.)* Eszem.

GYÁNÓ Látom.

KELLER Valamit csinálnom kell a fejfájásommal. Nem is tudtam, hogy ennyire szereted a konyakot. Ki fizette a cechet? Nem emlékszem rá.

GYÁNÓ Az új belpolfőnök. Mellesleg ő volt az, aki nem akarja, hogy a lapnál maradj. Nem pedig én.

KELLER Ohó, kisbarátom, látom, mented a menthetőt. *(Felugrik és a kolbásszal hadonászik.)* Akkor sem szabadulsz. Neked gőzöd sincs arról, mekkora slamasztikában vagy.

GYÁNÓ Balázs, hagyjuk ezt abba. Szépen kérem, vedd le rólam a kötelet. Be tudom bizonyítani, hogy kiálltam melletted.

KELLER Nem szükséges.

GYÁNÓ De miért nem szükséges? Tehetek én arról, hogy kiüresed-tél?

KELLER Igen? Ez a véleményed?

GYÁNÓ Na, engedj el, és akkor higadtan meg tudunk beszélni mindent. Hová mész?

KELLER Dolgom van. Beugrok a városba. Munkát keresek. Az fontos dolog, nem? *(Nyitja az ajtót.)*

GYÁNÓ Szombaton?

KELLER Az embernek ilyenkor is vannak barátai.

GYÁNÓ Ne menj el, beszéljük meg. Tudok segíteni.

KELLER *(visszalép, már rajta a kabát)* Segíteni csak az tud, aki döntésképes. Vagy aki befolyásolni tudja a döntéseket. Aki ura a helyzetnek. Neked most, ha jól sejtem, valamivel kevesebb a hatalmad, mint tegnap délután volt. Vannak az életben olyan pillanatok, amikor hirtelen minden megváltozik.

És minden olyan elképzelhetetlenül abszurdá válik. Na szevasz. Ideteszem melléd a szódát, ha küzdesz érte, talán eléred. És bekapcsolva hagyom a tévét, hogy ne unatkozz. *(Fölerősíti a hangot, egy szappanopera új fejezetét hangozzák be, a szín elsötétül, csak a tévé képernyője villog.)*

2. Szombat, késő este

(K. hazatér, fölkapcsolja a villanyt, lehalkítja a tévét.)

GYÁNÓ *(összekötözve fölülésbe tornássza magát)* Ezért megöllek, te mocsok. Mit képzelsz? Ki vagy te?

KELLER Most épp egy afféle intellektuális ítélet-végrehajtó vagyok.

GYÁNÓ Nem. Szerintem egy becsavarodott hülye vagy, aki nem bírja megérteni, hogy fölöslegessé vált.

KELLER Lassabban a testtel, főszerkesztő úr. Ez itt nem a Jelenidő, ahol kedved szerint ordibálhatsz. Ez itt egy kitűnő rejtekhely. Nem is volt olyan rossz ötlet kiköltözni az agglomerációba. *(Egy zacskóból főzőkolbászt vesz elő, meg egy kiflit, és az ételt az összekötözött Gyánó két kezébe nyomja.)* Ne-sze, zabálj, nem akarom, hogy éhen halj.

GYÁNÓ Keresni fognak.

KELLER Ugyan, ne is törődj vele! *(Kiveszi Gyánó táskájából a mobiltelefon.)* Hűha, ez ám a fontos ember. Tizenhárom hívás.

GYÁNÓ Ki keresett?

KELLER Egy hívás délelőtt tízkor, mam.

GYÁNÓ Az a feleségem.

KELLER A másik tíz huszonkettőkor, mam. Aztán még egy tizenegykor, mam. Pedig évek óta csalod.

GYÁNÓ Mi közöd hozzá?

KELLER Csak úgy mondom. Tudom. Nocsak, keresett a szőke tyúk is, délután egykor és háromnegyed háromkor. Szívi, ő lesz az, nem?

GYÁNÓ Figyelj, ne szórakozz velem! Oldozz el, add oda a telefonom, én pedig megígérem, hogy senkinek se szólok arról, ami itt történt.

KELLER Kuss, nem alkuszunk! Az első az lenne, hogy föl hívnád a zsaruhaverjaidat, és elárulnád ezt az én kis biztonságos rejtekhelyemet.

GYÁNÓ Esküszöm, hogy kettőnk közt marad az egész. Beittunk, kihaláltunk, elszállt az agyad. Sokat gondolkoztam napközben, megértelek, ez tényleg lehetetlen helyzet. Tizennyolc év a lapnál, valóban nagy idő. Megértem, hogy nem tudod feldolgozni. De én, becsszavamra mondom, segítek neked.

KELLER Hogyan?

GYÁNÓ *(oldalra néz a tévére)* Beteszlek a tévébe, az Isten hozott-ba. A hírigazgató tartozik nekem. Pénzzel is, de főleg infóval.

KELLER Ne bomolj, Gyánóka, az Isten hozott nézettsége a béka fenéke alatt van. Pár hónap, és leveszik a műsorról.

GYÁNÓ Soha nem veszik le, biztos forrásból tudom. Amíg ez a kormány lesz, addig Isten hozott is mindig lesz.

KELLER Na kérem, ezt akkor szépen leírjuk. *(Odamegy a számítógépes asztalhoz, bekapcsolja a gépet.)* Nyitunk egy új fájlt, így ni. Az lesz a címe, hogy Gyánó Géza őszinte pillanatai. Az alcím pedig: szellemi és fizikai elrohadásom hiteles krónikája. *(Ír.)* Biztos helyről tudom, hogy a tévé Isten hozott című műsorát politikai okokból a következő választásokig semmiképp sem

veszik le műsorról. A forrás *(hátra-szól)*, igen, hallgatlak.

GYÁNÓ Mit csinálsz?

KELLER Cikket írok az új lapomba. Mégiscsak lehet munkát szerezni szombaton is.

GYÁNÓ Hol találtál helyet?

KELLER Az Igazságban.

GYÁNÓ Odamentél ahhoz a pedofil állathoz?

KELLER Annyira nem is pedofil. Meg aztán ez a magánügye. Örömmel fogadott, hallotta, mi történt, exkluzív sztorikat kért tőlem, mert nagyvadakra vadászik. Egész jó kis pénzt ígért.

GYÁNÓ Hazudott. Tartozik fűnek-fának.

KELLER Folytassuk, cimbus, mert álmos vagyok. Ki garantálja hát a műsor érintetlenségét? Egy nevet kérek, de azonnal!

GYÁNÓ A miniszter...

KELLER *(ír)* tehát a miniszter...

GYÁNÓ ...kabinetfőnöke.

KELLER *(ír)* kabinetfőnöke.

GYÁNÓ A műsor szerkesztőjét úgy hívják, hogy Gáti.

KELLER *(ír)* Igen. És ez a Gáti kije a kabinetfőnök úrnak?

GYÁNÓ A sógora.

KELLER *(ír)* Sógor-koma-jó barát. Jól van, ügyes vagy, kapsz egy kis szódavizet. *(A szája elé emeli az üveget.)* Mi van? Nem vagy szomjas?

GYÁNÓ *(majszolja a kolbászt és a kiflit)* Nem látod? Eszem.

KELLER Helyes. Még néhány nap, és megszokod.

GYÁNÓ Miért szoknám meg?

KELLER Mert az életért folytatott küzdelem mindennél erősebb. A tapasztalat azt mutatja, hogy a mégoly nagy emberek is ilyen kicsire össze tudnak menni *(ujjával mutatja)*, ha úgy hozza a helyzet.

Bízom benne, hogy néhány nap múlva egész jól el lehet majd veled beszélgetni. Az a célom, hogy minél előbb belásd, már nem uralkodhatsz fölöttem. Mert fogoly vagy.

GYÁNÓ Te örült vagy.

KELLER Tévedsz. Nem vagyok az. Ez így nagyon közhelyes volna. Csak azért, mert a közreműködéssel elbocsátottak, még nem örültem meg. Láthatod, azonnal találtam munkát magamnak.

GYÁNÓ De milyet?

KELLER Ugyan már. Ha az ember megszorul, ne válogasson. Íme a példa: ha éhes vagy, a lazachoz szokott fényes gyomrod milyen jól be tudja venni az egyszerű főzőkolbászt is. Ha ezt sem kapnád, megennéd a férgeket is. *(Felugrik, a tévéhez rohan.)* Hopp, az esti híradó. Remélem, már keresnek. *(Elterül a foteljában, a tévében egymás után jönnek a külpolitikai hírek, tüntetnek Kijevben, helyreállítják a szlovákiai erdőket, ennyien és ennyien halnak meg AIDS-ben stb.)* Ki kell ábrándítsalak. A kutya se kíváncsi rá, hogy merre vagy. *(Lekapja a mobilt a szekrény tetejéről.)* Látod, már mamika se kíváncsi arra, élsz-e, halsz-e. Mindössze két hívásod volt délután, az egyik Szivi, a másik ismeretlen szám. De erre már nem lesz szükséged. *(Ledobja a telefont a földre, és széttapossa.)* Jaj, mit csináltam?! Benne volt a kabinetfőnök úr száma is? Meg a többi szarházié, akinek te sügtál éveken át?

GYÁNÓ A titkos számokat nem ebben tárolom.

KELLER Hát akkor semmi gond. Telefon: kampec. Aki nem érhető el, az nincs. Akkor most már te sem

- létezel. Illetve létezel, de jóval alacsonyabb szinten. Tovább egyszereződik a történet.
- GYÁNÓ Szomjas vagyok.
- KELLER *(szódát tölt egy virágcserépbe)* Tessék pancsolni. Nem kell félned a fertőzéstől, ebből senki sem ivott előttd.
- GYÁNÓ *(a szájával kilöki Keller kezéből a vizes cserepet)* Szemét vagy, és gyáva. Meg akarsz alázni? Így, hogy össze vagyok kötözve? Bátor tett, mondhatom. Rád vall.
- KELLER A kötél csak eszköz. A mozgásodban akadályoz. A szabadságodban korlátozlak kissé. De minden lehetőség megvan arra, hogy lelépj. Kreativitás kérdése az egész.
- GYÁNÓ Igen? Milyen szerepet szánsz nekem ebben az ócska trükkben?
- KELLER Amíg főszerkesztő voltál...
- GYÁNÓ Most is az vagyok...
- KELLER Első lecke: itt vagy nálam a pincében, itt pedig nem vagy senki se. Ezt mondogasd magadban, és tanuld meg jól. Második lecke: ne nagyon ellenkezz, mert megvonom a kolbászagod. Folytasd!
- GYÁNÓ Amíg főszerkesztő voltam...
- KELLER ...te voltál az isten. Ha sikert értünk el, a te sikered volt. Ha hülyeséget csináltunk, az a mi hibánk volt. Kiüresedtünk, így fogalmazztál.
- GYÁNÓ És ez igaz is.
- KELLER De hát csak a kis szarjankók tudnak kiüresedni, drága főnök úr?
- GYÁNÓ Igazad van, én is kiüresedtem.
- KELLER Ezt megmondtad Szivinek az igazgatósági ülésen?
- GYÁNÓ Nem.
- KELLER Akkor, kérdem, hol az igazság?
- GYÁNÓ A versekben, tudod jól. Te sem az igazságot írtad a cikkeidben. Befolyásolni akartál.
- KELLER Nem lennél egy kicsit alázatosabb? Azt hiszed, semmi okod rá?
- GYÁNÓ Fáj a kezem.
- KELLER A fájdalom bölccsé tesz. Mit gondolsz, miért kötöztelek össze? Azt akartam, hogy ne fájjon? Ami ezután jön, még jobban fog fájni.
- GYÁNÓ Te ezt élvezed? Mert ha igen, akkor aberrált állat vagy.
- KELLER Hogy kettőnk közül ki az aberrált, arról éppen tudnék vitatkozni. Emlékszel arra, amikor átírtad a cikkemet?
- GYÁNÓ Melyik cikkedet?
- KELLER Ami az Isten hozott című csapnivaló műsorról szólt. Te kértél arra, hogy írjak róla. Csak amikor láttad, hogy a haverjaidról rossz véleménnyel vagyok, fogtad magad, átírtad a cikk végét. Várj csak, pajti, idézek. *(Odamegy a számítógéphez, keresgél a papírok közt, és olvasni kezd.)* Itt az eredeti, amit kinyomtattam. „Ennél korszerűtlenebb műsört tévések nem készíthettek volna. Amikor a szerkesztőnek nem jut más eszébe, mint hogy párteberekkel vetélkedőt rendezzen, és ezt főműsoridőben le is adja, az a vég. Ennyire már nem lehet lemenni kutyába.”
- GYÁNÓ Nem volt igazad.
- KELLER Ha nem volt igazam, a cikket vissza kellett volna adnod. Te sokkal szemetebb dolgot csináltál: átírtad. *(A monitorról olvas.)* „Öröm volt látni, amint a pártok frakcióvezetői önfeledten játszottak. Bebizonyították, hogy éles kirohanásaik ellenére sem akarják elevenen megnyúzni egymást. Mindebből az a következtetés von-

ható le, hogy a demokrácia nem vére megy.”

GYÁNÓ Teljesen elment az eszed. Szólni akartam, de nem értelek el telefonon. Adj még egy kis kolbászt.

KELLER Nincs, elfogyott, megették a kutyák.

GYÁNÓ Kutyáid is vannak?

KELLER Bizony vannak. Két szép szibériai medveölő. Csak szólok, hogy ha túl kreatív találnál lenni és meg akarnál szökni, velük is meg kell küzdened.

GYÁNÓ Ez kamu. Nem félek tőled meg a kutyáidtól.

KELLER Az jó. Bátor vagy tehát, aminek nagyon örülök. Akkor bizonyára mesélni is bátran tudsz.

GYÁNÓ Miről szeretnél hallani?

KELLER Arról, hogy mit kerestél a kabinetfőnök úr cégének felügyelő bizottságában?

GYÁNÓ Amit más. Pénzt.

KELLER Akkor tessék diktálni.

GYÁNÓ Mi van? Vallatsz?

KELLER Isten ments. Cikket írok az Igazságba. Szaftos cikket arról, hogy milyen mérhetetlenül erkölcsstelen és mohó vagy.

GYÁNÓ Együtt jártunk gimibe. Apró szívességeket tettünk egymásnak. Azért vett be a buliba, hogy a lap ne vájkáljon fölöslegesen az ügyekben. Ennyi. Ha akarod, megírhatod. Legfeljebb utána lecsuknak. Ezek nem kispályások, Kellerem. Belügyesek, külügyérek, magas rangú katonatisztek, bankárok, tévések állnak a cég mögött. A szálak a legmagasabb politikai körökbe vezetnek.

KELLER (ír) ...a legmagasabb politikai körökbe vezetnek. Gyánó Géza ex-főszerkesztő, november 25-én. Most pedig szépen kinyomtatjuk. Így ni. (Odaviszi a papírt Gyánó-

hoz, tollat ad a kezébe.) Írd alá szépen, hogy hiteles legyen.

GYÁNÓ Nem írok alá semmit.

KELLER Akkor se vizet, se kolbászt nem adok.

GYÁNÓ Dögölj meg, bosszúálló fasz! Ha nem itt lennének, úgy nyomnának szét a körmeim között, mint a bolhát. (Befordul a fal felé.)

KELLER (leül a foteljába, a távirányítóval fölhangosítja a tévét, tökmagot vesz maga mellé) Büüszkeség, büüszkesééééé, csodálatos büüszkesééééé. (Kintről kutyák ugatása hallatszik.)

3. Hétfő este

(K. hazatér, hosszú pórázt hoz magával, meg zacskókat tele kiflivel és kolbással.)

KELLER Mi van, madárkám? Aludgatsz? Vagy egyszerűen csak játszod az oroszlánt? (Odamegy az ágy közelébe, dudorászik.) Ne éhébreheszd főhöl ahaz ahalvó ohoroszlánt. Tudod, milyen nyüzsgés van odakint? Az emberek jönnek-mennek...

GYÁNÓ (hátra se fordul, nyöszörög) Szétmegy a hólyagom, te rohadék.

KELLER (a nyakára teszi a pórázt) Mehetünk, gyorsan, de ne ficákolj, szorítóporáz. (Elindulnak a vécé felé, közben ránt egyet rajta, Gyánó felüvölt. Keller betereli a vécébe, kis nyílást hagy az ajtón és kukucskál.)

GYÁNÓ Nagyon kérlek, csukd be az ajtót. Nem megy, ha nézel.

KELLER Képzeld magad az én helyembe.

GYÁNÓ (bentről kiabál kifelé) Az lehetetlen. Ezért, amit velem csinálsz, hosszú évekig börtönben ülsz.

KELLER Csak hiszed. Ahhoz előbb meg kellene téged találni.

GYÁNÓ Eljön a pillanat. És akkor neked véged. Nem félek tőled.

KELLER Nem kell félni, végül is nem vagyok állat. Ez nem egy Vonnegut-regény, aranyapám. Ez egy végtelenül egyszerű élethelyzet, melynek során próbára teszem a türelmedet. Hogy egy életre megtanuld, milyen az, amikor nincs lehetőséged többé a kavarásra. Amikor nem számít, hogyan fényezed magad. Itt, apukám, nem sokra mérsz a fenyegetéssel.

GYÁNÓ *(kijön, megkötözött két kezével igazgatja a nadrágját)* Kéne tiszta alsó is.

KELLER Azzal nem szolgálhatok.

GYÁNÓ *(újra az ágyon ül, miközben Keller odaköti az ágy háttámlájához)* Hadd fürödjek meg. Hétfő este van. Úgy érzem, elrohadok.

KELLER *(főlé szagol)* Hm, egy kicsit tényleg bűzlesz. De ezt még megoldjuk valahogy. *(Elővesz a szekrényből egy üveg finom parfümöt, fujkálni kezd vele Gyánó körül.)* Kár elpocsékolni rád, de mit lehet tenni, ez van itthon. Donna Karen, nézd! Nem gagyi.

GYÁNÓ Menj a fenébe. Éhes vagyok.

KELLER A vacsora tálalva. *(Előveszi a zacskóból a kiflit, a kolbászt, és Gyánó kezébe nyomja.)*

GYÁNÓ Mindig ezt eszük?

KELLER Ugyanazt eszem, amit te. *(Beleharap a saját kolbászába és kiflijébe.)* Érdekes módon nem unom. Ennyit tesz a szabadság. Harmadik lecke: ha az ember szabad, ízlik neki a kolbász. Így van ez. Nem értem, mi nem tetszik? Az a baj, hogy olcsó lecsókolbász?

GYÁNÓ *(unottan majszolja)* Tele van vízzel.

KELLER Hja, barátom, egy állását vesztett újságírónak ennyire futja. Beosztással kell élni. Úgy, mint a szegény emberek. Hány, de hány kioktató cikket írtál a mértéktelenségről. Most gyakorolhatsz. Azt eszed, amit kapsz, slussz.

GYÁNÓ Kávét nem főznél?

KELLER Nem lehet, mert fölporögsz tőle. Meg a vízajtó hatása miatt nem egészséges. Nyugalomra van szükséged. Na nézzük, mi történt a nagyvilágban. *(Fölhangosítja a tévét. A híreket mondják, egyszer csak megpillantják Gyánó fényképét.)* Figyelj, te vagy másoron. *(Nem ad életjelt magáról Gyánó Géza, a Jelenidő főszerkesztője, aki pénteken egy elbocsátásokról szóló tájékoztató után ismeretlen helyre távozott. A rendőrség eddig nem kapott értékelhető információt arról, hogy hol van az újság vezetője. Többen cáfolták azt az értesülést, hogy külföldre távozott volna. Mások magánéleti okokra vezetik vissza az eltűnést. /Szivi nyilatkozik, Bősze Boglárka igazgatósági tag a rendes neve:/ „Az igazgatósági döntés után leverten távozott, nem lehetett hozzá szólni. Szombaton több ízben kerestem, a telefonja kicsöngött, de nem vette föl. Vasárnap szintén nem volt elérhető.” A lapnál elhangzott az a föltételezés is /folytatja a szpíker/, hogy Gyánó Gézát annyira megviselték az elmúlt hónapok konfliktusai, hogy talán valami végzetes dolog történt vele. Ezt azonban a belpolitikai rovatvezető határozottan cáfolta: „Gyánó Géza nem az a típus, aki összeomlik. Ismerem, mint a tenyeremet, impulzív, erőteljes alkat. Az zavar engem a legjobban, hogy a telefonja napok óta ki van kapcsolva. Géza min-*

- dig mindent telefonon intézett, állandóan üzengetett, sokszor azért nem lehetett vele beszélni, mert telefonált. El sem tudom képzelni, mi történhetett vele." /A szpíker:/ A rendőrség mindenkit arra kér, hogy aki az ismert főszerkesztőt látni véli, azonnal jelentkezzen. Befejezésül hallgassák meg sport-híreinket...)
- GYÁNÓ Nem érdekel a tévé. Kapcsold ki. Ki akarok menni a levegőre.
- KELLER Csak az ablakot tudom följánlani. Az isten háta mögött vagyunk, nyugodtan üvöltözhetünk, a legközelebbi ház másfél kilométerre van. (*Kinyitja a pinceablakot.*) A levegő is nagyon jó.
- GYÁNÓ Ki akarok menni.
- KELLER Nem lehet. Dolgoznunk kell. Összegzést kell készítenünk.
- GYÁNÓ Miről?
- KELLER Az életről. (*Odamegy a számítógéphez.*) Nézzük, mit is ír a hogyishívják. (*Babrál, keresgél az interneten.*) Jelenido.hu. Itt is keresnek.
- GYÁNÓ Kik?
- KELLER Az olvasók. Na, ide akkor beírunk mi is valamit.
- GYÁNÓ Álnéven nyomod, mi?
- KELLER Naná, majd a sajátomon. Évek óta írogatok, ide is...
- GYÁNÓ Te vagy a... (*Nagy nehezen fölül.*)
- KELLER Könnyen kitalálhatod.
- GYÁNÓ Kvaterka.
- KELLER Dehogya. Ó a sportrovatnál dolgozik.
- GYÁNÓ Honnan tudod?
- KELLER Többet kellett volna a modern technikával bajlódnod, főnök úr. Akkor rájöhetnél volna, hogy a bíráló üzeneteket kik írták.
- GYÁNÓ És kik írták, te szánalmas barom?
- KELLER Akik nyilvánosan nem mondhatták el a véleményüket. Mint például én. Mert ott álltál te, Dartwederként. Akire ránézni sem lehetett.
- GYÁNÓ Ezt azért mondd, mert kemény voltam.
- KELLER Egy frászt voltál kemény. Ha az lettél volna, most nem volnál itt.
- GYÁNÓ Nem érdekel a dumád. Beteg vagy és bosszúálló.
- KELLER Szó sincs bosszúról. Ha az volnék, simán beköphettek volna.
- GYÁNÓ Mit köptél volna be rólam? És kinek?
- KELLER A kis gázolósos esetedre gondolok.
- GYÁNÓ Részeg volt a manus.
- KELLER Igen? És a rendőrség? Mivel zárta le az ügyet?
- GYÁNÓ Nem volt rendőrség.
- KELLER Nocsak. Haláleset, és elmaradt a helyszínelés?
- GYÁNÓ Ne faggass! A családja jól járt.
- KELLER Tudom, hogy pénzzel intézted el. Várj! (*Magnót vesz elő, bekapcsolja.*) Most mondjad, kicsi madaram.
- GYÁNÓ Nem én voltam a hibás. Olyan részeg volt, mint az ágyú. Fölmentettek volna.
- KELLER Nem vagyok benne olyan biztos.
- GYÁNÓ Az öregember beivott, élém hajtott. Nekem volt elsőbbségem. Nem én tettem róla...
- KELLER ...hogya meghalt.
- GYÁNÓ Négy éve történt, szeretném már elfelejteni. Ne várd tőlem, hogy lelkiismeret-furdalásom legyen. Küldtem az asszonynak kétszázezer forintot. Hetente kellett volna meglátogatnom, hogy nincs-e szüksége valamire?

KELLER Egy szerencsétlen takarító-nőt találtál volna egy falusi viskóban. Meg a három gyereket.

GYÁNÓ *(megpróbál hadonászni)* Egy felszabadult lelkű nőt találtam volna, aki ott maradt ugyan a három gyerekével, de esténként már nem verte félholtra a lump férje. Egy szerencsétlen prolit ütöttem el. A halála napjáig a fröccse volt a mindene. Mit mondhattam volna a nőnek? Ne haragudjon, kedves asszonyom, hogy éjjel, szabályosan haladva elgázoltam az előttem részegen kacszázó férjét?

KELLER Semmi érzéked az élet nagy dolgaihoz...

GYÁNÓ Mondtam volna neki, sajnálom, hogy a kedves ura, bizonyára történelmi csalódásai miatt, rákapott a szeszre? Aztán meg: föl kellett volna jelentenem magam? Hogy örökre elvágjam a karrieremet? És mondjuk a magadfajta nímánd a helyemre léphessen? Ilyenre gondolsz, Keller? Így kellett volna történnie?

KELLER Nem lehetsz ennyire cinikus és kegyetlen. Ő is csak ember volt.

GYÁNÓ Én is az vagyok. És most össze vagyok zárva egy elmeháboroddal. Mi kell ennél nagyobb gond az életben?

KELLER Bűnhódnöd kellett volna. Vállalni a felelősséget.

GYÁNÓ Te fogsz most megbüntetni azért, mert évekkel ezelőtt elütöttem egy részeg embert? Nem hagytam cserben, értsd már meg.

KELLER Csak épp kifelejtetted a történetből a rendőrséget.

GYÁNÓ Mert akkor ezt találtam a legjobb megoldásnak.

KELLER *(kikapcsolja a magnót)* Nem akarok ítélni.

GYÁNÓ Akkor mi a szarért vetted föl az egészet?

KELLER Kellett a sztorihoz.

GYÁNÓ Meg akarod jelentetni?

KELLER Mi mást tehetnék? Abból élek, hogy az emberek beszélnek nekem, amikor színre lépek. Nem is vagy rossz interjúalany.

GYÁNÓ Nem vetted észre, hogy kiszolgáltatott helyzetben vagyok?

KELLER Nem mondanám. Senki se kényszerített arra, hogy elmeséld ezt a történetet. Hogy van az, hogy eddig magadban tudtad tartani?

GYÁNÓ Te az én helyemben beszélél volna róla bárkinek is?

KELLER Ez most nem érdekes.

GYÁNÓ Már hogyan volna érdekes.

KELLER Össze kell téged kötözni ahhoz, hogy őszinte legyél az emberhez. Na, elég volt, lefekszünk és alszunk. *(A hűtőhöz megy szódáért.)*

GYÁNÓ Nem kell szóda. Sima vizet adj!

KELLER Minden kívánságod ilyen hamar teljesüljön. *(Megtölti a vírágcserépet csapvízzel. Gyánó a szájához emeli, a szín elsötétül, a tévé képernyője villog.)*

4. Szerda este

(Keller érkezik, kintről vad kutyaugatás hallatszik.)

GYÁNÓ *(nyöszörög)* Hol voltál ilyen sokáig? Milyen nap van?

KELLER Szerda. Dolgom volt. *(Ledobálja a cuccait, a zacskójából kolbászt meg kiflit vesz elő.)* Nesze, egyél.

GYÁNÓ *(elkapja az ennivalót, tömi magába)* Meg akarsz ölni, mi? Most már sok a vesztenivalód.

KELLER Ölni? Én szabad ember vagyok. Szabadon dönthetek. És úgy döntök, ebben a pillanatban

legalábbis, hogy nem öllek meg. Ez a tudat többet ér nekem annál.

GYÁNÓ Akkor viszont meg akarsz alázni.

KELLER Még azt sem akarom. Az ideális helyzet előállítására törekszem.

GYÁNÓ Engedj ki budira.

KELLER Semmi akadály. *(Ráteszi a pórázt, ellenőrzi, hogy a kezei rendesen össze vannak-e kötözve, kivezeti, résnyire nyitva hagyja az ajtót.)*

GYÁNÓ Könyörgöm, csukd be. Nincs benn ablak, a szellőzőventilátor nyílásán nem férek ki. Nem tudok elmenni.

KELLER Nocsak, fölmérted a terepet, cicukám?

GYÁNÓ Kérlek, csukd be.

KELLER Jó, lásd, kivel van dolgod. *(Rávágja az ajtót, de a póráz végét kinn tartja.)*

GYÁNÓ *(kiabál)* És vedd le a kötelet a kezemről.

KELLER Azt már nem.

GYÁNÓ De hát akkor hogyan töröljem meg magam?

KELLER Ahogy akarod. Oldd meg! *(Megcsörren a telefon. Keller tűnődik, elengedje-e a pórázt. Aztán óvatosan ellép az ajtóból, s a telefonhoz megy.)* Szia, mama, hogy vagy? Most nem nagyon érek rá. *(Vissza-visszanéz, aztán leül egy székre, háttal a mosdóajtónak.)* Nem tudok elmenni hozzád, hívj valakit, adj neki pénzt, hoz neked gyógyszert. Tényleg nem érek rá, határidős munkám van, egy percre sem tudok elszabadulni... *(Kinyílik a budiajtó, Gyánó nyakig vizesen leskelődik, és látja, hogy Keller telefonál. Megpillantja a fal mellé támasztott nagyfejszét, odanyúl, hogy ne üssön zajt, köz-*

ben a pórázt, hogy ne zörögjön, betuszkolja a nadrágja korcába. Fejszével a kezében közelít, közben Keller folytatja a telefonbeszélgetést.) Mama, mindig akkor keresel, amikor sok a munkám. Tudod, milyen elfoglalt vagyok. Nem úgy van, hogy bemegyek reggel hatkor, blokkolok, és délután kettőkor szabadulok. És mindig avval vádolsz, hogy nem törődöm veled. *(Gyánó fölemeli a fejszét Keller feje fölé, és lesújt. Keller az utolsó pillanatban elugrik, a fejsze beleáll az íróasztal lapjába. Gyánó elcsúszik, Keller pedig fölkapja a pórázt. Vadul rángatva viszi vissza a helyére.)*

KELLER Igen? Csupkam rád az ajtót, hogy nyugodt lehess? Aztán meg a fejembe állítod a fejszét? Ezt nem úszod meg szárazon, rohadék. *(Letuszkolja az ágyra, odakötözi.)* Két napra megvonom a kolbászacagod. A vizet a felére csökkentem. Te meg akartál engem ölni.

GYÁNÓ *(remeg az idegtől)* Szó sincs róla. Csak meg akartalak ijesztetni.

KELLER Szemét! *(Odamegy a telefonhoz, az anyja még mindig vonalban van.)* Semmi, mama, az egyik kutya bejött, azzal hadakoztam. Tudod, mennyire ragaszkodik hozzám. De már kizavartam. Egy ekkora kutyának odakinn a helye. Pár nap, és végzek a munkámmal, akkor hazaugrom, anyukám. *(Leteszi a kagylót.)*

KELLER *(ráordít Gyánóra)* Ez gyilkossági kísérlet! Hátulról támadtál, te állat. *(Bekapcsolja a számítógépet.)* Ezt rögzítjük. Hinnye, azt a szentségit! De meleg helyzet volt. Nem szabad téged egy percre sem magadra hagyni, mert rög-

tön cselekszel. És újra azt hiszed, hogy te vagy fölül. *(Ráförmed.)* Megmosdottál, büdös disznó?

GYÁNÓ Amennyire tudtam. Nagyon hideg a víz.

KELLER De víz. *(Leül a gép elé.)* Na szóval. „Szerda este, 19 óra 38 perc. A fogoly kikéredzkedett vécére. Gyanútlan voltam, és megengedtem neki, hogy magára csukhassa az ajtót. Merthogy szeretett volna tisztálkodni. Ám amíg locsolta magát a vízzel, fölhívott az anyám, és nem vettem észre, hogy beszélgetés közben a hátam mögé lopózik, s egy fejszével meg akar gyilkolni. Ha nem nézek oldalra, s nem pillantom meg az ajtó mögötti kis tükörben, most nem írhatnám e sorokat. Mert simán kettéloccsantotta volna az agyamat. Kezdi elveszíteni a realitásérzékét.” Jó lesz?

GYÁNÓ Mi ez?

KELLER Valós történet arról, hogy mi történik a fogságban. Hogy a fogva tartott milyen lelki változásokon megy át. Hogyan, mennyi idő alatt adja föl ellenállását, s mikor jön el az a pillanat, amikor már nem a szabadságáért, hanem pusztán az életéért könyörög.

GYÁNÓ Meg akarsz hát ölni. Efelől nem lehet kétségem. Most már biztos.

KELLER Dehogyan.

GYÁNÓ Akkor mit akarsz?

KELLER Tanulmányozni a viselkedésedet.

GYÁNÓ De a végén mi lesz? Amikor már tanulmányoztad?

KELLER Azt még nem tudom.

GYÁNÓ Elengedsz?

KELLER Azt se tudom. Ezen még nem gondolkodtam.

GYÁNÓ Ugye tudod, hogy nem bírom sokáig.

KELLER Hogy látod? Mennyit bírsz így ki?

GYÁNÓ Néhány napot. Egyre fáradtabb vagyok. Megőrülök attól, hogy nem mehetek ki. Azt se tudom, mikor van reggel, mikor este. És egyre biztosabb vagyok abban, hogy el akarsz tenni láb alól. Mi tegyek, hogy ez ne következzen be?

KELLER A tenni: nem a te ügyed. Az most az enyém. *(Visszateszi a fejszét a helyére.)* Na, mára elég volt. *(Lefekszik, bekapcsolja a tévét, melyben valami izgalmas krimi jelenetei láthatók, kísérteties zene taktusai hallhatók. Kint a két kutyája vonyít.)*

5. Péntek este

KELLER *(érkezik, hóna alatt nagy zacskóval, benne étel, ital)* Hopp, már meg is jöttem. *(Kipakol az asztalra.)* Péntek van ugyan, böjti nap, de azért hoztam egy kis sonkás pizzát. *(A pizzát beteszi a mikrosütőbe, csak ekkor fordul Gyánóhoz.)* Ünnepeünk, fogoly madaram.

GYÁNÓ *(féloldalra fordulva fekszik, halkan nyögdecsel)* Vízet. Kérek vizet.

KELLER Szomjas vagy? Hát nem is ettél semmit. Itt van mindkét kolbászod. *(Megnézi az ágy mellé tett tányért.)* Na mindegy, jó lesz a blökiknek. *(Kimegy, kintről vidám kutyacsaholás hallatszik, közben Keller parancsolgat.)* Üi! Nem ug-rál! Nyugi, nyugi!

GYÁNÓ *(magában)* Dögölj meg! Rohadt patkány.

KELLER *(betoppan)* Hogy mondtad, Gézám?

GYÁNÓ Csak a kutyák nevét kérdeztem.

KELLER Jeti és Tájfün. Merthogy olyan nagyok. Eléggé kíméletlenek. Valahogy mostanában nem leskelődik errefelé senki. A postás is csak bedobja a levelet, aztán iszkiri, föl pattan a biciklijére. Azért vettem őket, hogy teljes legyen a nyugalom.

GYÁNÓ Már egy hete...

KELLER Úgy bizony. Épp egy hete annak, hogy elfogadtad a meghívásomat.

GYÁNÓ Én marha.

KELLER *(fölugrik, kiveszi a pizzát a mikróból, terít, italt is kitesz, közben beszél)* Szépen megterítünk, s ma fölfüggesztjük a kolbászევést. Látom, te is vágytál egy kis változatosságra.

GYÁNÓ Nem vágytam semmire. El vannak gémberevedve a tagjaim.

KELLER Ugyan, főnök úr, ne hagyj el magad! Na, gyere szépen. *(Eloldja az ágyról, a nyakába teszi a pórázt, ránt egyet rajta, s az asztalhoz ülteti Gyánót.)* Egy nyelet konyak? Attól leszünk mozgékonyak.

GYÁNÓ *(a pórázra mutat)* Ezt nem lehetne levenni? Csak amíg eszünk.

KELLER *(a pórázt kiköti egy fali kámpóhoz)* Nem adhatok újabb engedményeket, a múltkor is majdnem pórul jártam. Benned, kisbarátom, gyilkos ösztönök munkálnak. Múszáj, hogy megfékezzelek.

GYÁNÓ *(eszik, de a kezét nem tudja rendesen használni. Sírni kezd)* Nagyon szépen kérlek, Keller Balázs, legalább lazíts rajta egy kicsit.

KELLER *(ráüvölt)* Nem lehet! Eszel, ahogy tudsz. Te szoktad mondani: ne szenvedj, ne kínlódj! Ha nem akarsz éhen döglenni, oldd meg! Mássz ki a csávából! Illanj el, szökj meg! És ha el tudod intézni, csu-

kass le! Állj rajtam bosszút! Na, egészségedre! *(Koccintásra emeli a poharat, Gyánót is átnyújtja.)* Emelem poharam egyhetes összezártságunk hétfordulójára. Melynek során – egy kisebb galibától eltekintve – egészen jól viselkedtél, Gyánókám. *(Gyánó iszik, eszik, s összekucorodva figyel.)*

GYÁNÓ Hogyhogy nem találtak meg?

KELLER Jó kérdés. Kerestek, kerestek, de nem gondolják, hogy itt vagy a közelükben.

GYÁNÓ Kerestek? Hol?

KELLER Mindenütt, diktátorom. De a jelek szerint tú vagy a széna-kazalban.

GYÁNÓ Mi az, hogy mindenütt?

KELLER Otthon, Szivinel – hm, nem is olyan hülyék ezek a zsaruk –, aztán benn a szerkesztőségben. Elmentek a törzshelyedre, a Vörös Kerékbe, s feltúrták a balatoni nyaralódat is, hátha nyomodra bukkannak. De semmi. Nagy erőikkel nyomoznak, de értékelhető bejelentést nem kaptak. Ezt szoktuk írni, ismerheted. *(Ránéz Gyánó tálcájára, csettint.)* Hű, a mindegit, jó étvágyad van! Már be is faltad mindet?

GYÁNÓ Nem hagyhatom meg...

KELLER Már miért ne? Te félsz?

GYÁNÓ Igen, Keller, nagyon félek.

KELLER Ez nem lehet. Bántalak? Verlek?

GYÁNÓ Nem versz.

KELLER Akkor mi a baj? Rendszeresen kapsz enni *(újra tölt)*, ugyanazt eszem, amit te. Tölthetek még? *(Gyánó bólint.)* Nem vonom meg tőled az információkat. Tájékoztatlak arról, hogy áll a nyomozás. A remény hal meg utoljára. *(Csönd.)* Az a gyanúm, hogy végtelenül rendes ember vagyok.

GYÁNÓ Az vagy.

KELLER Kiszúrhatnék veled. Ugrál-tathatnálak le s föl. Mondd meg nekem, főszerkesztő úr! Kínozlak?

GYÁNÓ Nem kínozol.

KELLER Meg vagy elégedve az ellátással?

GYÁNÓ Meg.

KELLER Van valami panaszkod?

GYÁNÓ Nincs.

KELLER Kicsit meggyőzőbben, ha kérhetem. Mi ez a kaffogás? Még azt találok hinni, hogy nem akarsz ingerelni.

GYÁNÓ Szó sincs róla, Keller. Tényleg rendesen bánsz velem.

KELLER Még mindig azt gondolod, hogy kiüresedtem?

GYÁNÓ Nem gondolok ilyet.

KELLER De egy hete még...

GYÁNÓ Az egy hete volt. Tévedtem.

KELLER Géza, Géza, nem hiszek neked.

GYÁNÓ Miért?

KELLER Most is alakoskodsz.

GYÁNÓ Nincs értelme. Már látom, hogy ez nem vicc. Vagy ha az, nagyon rossz.

KELLER *(újra tölt)* Tudod, mire vagyok a legkíváncsibb?

GYÁNÓ Mire?

KELLER Hogy mikor kopik el belőled az a mérhetetlen nagy büszkeség. És mikor értékeled át visszavonhatatlanul a helyzeted.

GYÁNÓ Már megtörtént. Mindent végiggondoltam.

KELLER És mire jutottál?

GYÁNÓ Arra, hogy győztél.

KELLER *(földhöz vágja a poharat)* A szentségit a fejednek! Hát nem látsz ennél messzebbre sohasem? Neked mindig minden verseny? Még most is? Hát milyen versenyző az, aki nem futhat ki a pályára?

GYÁNÓ Semmilyen.

KELLER Na ugye. A kettőnk közti verseny véget ért. Már rég túljutottunk a célszalagon. Itt most már egészen másról van szó.

GYÁNÓ Tudom.

KELLER Dehogyan tudod.

GYÁNÓ Nem tudom?

KELLER Nem.

GYÁNÓ Jó. Akkor nem tudom.

KELLER Nem is sejted?

GYÁNÓ De. Sejttem. *(A poharát nyújtja.)* Kérek még.

KELLER *(tölt)* Nem iszol te túl sokat mostanában? Múlt pénteken is. Most is. Nem lesz ennek jó vége, barátom.

GYÁNÓ Nem.

KELLER Na, ebből elég volt. Gyerünk dolgozni. *(Bekapcsolja a számítógépet.)* Hú, de lassú. Na, mozogj már! Jelszó: love. Igen, igen, ez lesz az. Nézd csak, mi van itt. Meg akarom neked mutatni. *(Odavoncsolja a székével együtt a géphez.)* Szaftos kis történet Sziviről meg rólad.

GYÁNÓ *(kövülten néz)* Ez nem lehet igaz!

KELLER De az. Láttam, hogy három nap alatt elaludt a téma, s nagyokat hallgatnak az eltűnéséről. Gondoltam, föllesztem. S beküldtem azt a fényképet...

GYÁNÓ ...ami a tárcámban volt.

KELLER Pontosan. Nézd, milyen jó felbontásban hozták. Hogy a drága jó nejed is világosan lásson...

GYÁNÓ Meg akarsz semmisíteni.

KELLER Miért? Mit gondoltál? Hagyom, hogy makulátlannak gondoljanak? Amikor valójában utolsó tetű vagy?

GYÁNÓ De ez... Ez a magánéletem...

KELLER Dehogyan az! Szivi tulajdonképpen a főnököd. Azért dugtad, hogy fenn maradhass.

GYÁNÓ Szeretnék lefeküdni...

KELLER Mert te a farkaddal is magadat épited. Azt, hogy másik vállán lépdeltél előre, hamar elfelejtetted.

GYÁNÓ Most mondjam, hogy nem?

KELLER Ne mondj semmit, az a legjobb. *(Az ágyhoz viszi, odakötözi, fölé hajol.)* Nem akarlak megölni. Azt akarom, hogy élj. Egyél, igyál, rendben legyen a vérnyomásod, s bírd idegekkel, ami itt megy.

GYÁNÓ Hagyj békén.

KELLER Azt akarom, hogy ne lehess, aki eddig voltál.

GYÁNÓ Nem érdekel. *(Befordul a fal felé.)*

KELLER *(visszamegy a géphez)* Azt írják, kikapám, hogy öt éve csalod a feleségedet. Bingó!

GYÁNÓ *(visszafordul, kiabál)* Nem érdekel, nem izgat, nem érdekel.

KELLER Csakhogy mindenki mást erősen izgat. *(A mosogatóhoz lép, vizet enged.)* Mondtam már? Nem leszek, csak hétfőn. Az anyámhoz megyek a hétvégén. Ne izgulj, ha gyok itt kaját bőven...

(Gyánó riadtan néz, a szűn elsötétül, csak a számítógép képernyője villog.)

6. Hétfő este

KELLER *(érkezik, miközben a kutyákkal viaskodik. Megcsapja az orrát az erős büz)* A rohadt életbe, mi van itt. Hú, Géza, te aztán nem tréfálsz! *(Orrát befogva odalép, majd elővesz a szekrényből egy ipari szagvédőt, a fejére teszi, s úgy megy vissza az ágyhoz. Gyánó aléltan fekszik. Póráz nélkül kivonszolja a mosdóba. Annyit hallunk, hogy megnyitja a csapot, közben átkozódik a büz miatt. A csuromvizes Gyánót ez-*

után visszavonszolja az ágyra, újra összekötözi.) Miért nem szelöltetted?

GYÁNÓ *(megrázza magát, mint a kutyák, levegő után kapkod, prüszköl)* Hogyan szelöltettem volna?

KELLER Ja, tényleg. *(Kitárja az ajtót, közben kiszól a kutyáknak: „Ott maradsz, ül, ott marad, Jeti okos kutya, Tájfun, ül!”)* Figyi, gyere csak!

GYÁNÓ Nem tudok.

KELLER A fenébe, milyen szórakozott vagyok. *(Odalép Gyánóhoz, ráteszi a pórázt, ránt egyet, s fölállítja a házi mérlegre.)* Hány kiló vagy? Tudnom kell.

GYÁNÓ *(áll a mérlegen)* Száznégyszáz.

KELLER Mennyi a sztenderd súlyod, Gézuka?

GYÁNÓ Száz.

KELLER Ohó, hát akkor híztál.

GYÁNÓ Nem mozgok semmit.

KELLER Ezen nem segíthetek. Itt a mozgástér valóban igen szűk.

GYÁNÓ Vigyél ki a kertbe.

KELLER Nem lehet. Megennének a kutyák. *(Lekötözi a tévé elé a fotelhez.)*

GYÁNÓ Te is ott lennél. Hallgatnak rád, nem?

KELLER Megéreznék rajtad, hogy nem kedvelsz. És nem tudnék nekik parancsolni.

GYÁNÓ Nem baj.

KELLER Hogyhogy?

GYÁNÓ Nem érdekel, hogy megharapnak-e. Hajlandó lennék egyedül is kimenni hozzájuk.

KELLER Az kész öngyilkosság lenne.

GYÁNÓ Nem érdekes! Visszajövök. Csak hadd menjek ki végre. Mert itt megfulladok.

KELLER Ne tedd! Soha nem tudnám magamnak megbocsátani.

GYÁNÓ Ha beteg lennék, mit tennél?

KELLER Már gondoltam rá. Hoznék neked gyógyszert.

GYÁNÓ De ha valami komolyabb bajom lenne. Például berobbanna a vakbelem.

KELLER Nézd csak, ott van a polcomon az orvosi kézikönyv. Valamit csak kisütnék.

GYÁNÓ De a vakbelet operálni kell.

KELLER Végszükség esetén arra is vállalkozom. Orvost nem hívhatnék hozzád. Ezt beláthatod. A legjobb, ha vigyázol az egészségedre.

GYÁNÓ Azt akarod mondani, hogy most már teljesen rajtad múlik az életem?

KELLER Nagyjából igen.

GYÁNÓ Mi az, hogy nagyjából?

KELLER Mert rajtad is múlik a dolog. Ha feladod, meghalsz. Úgy, hogy egy ujjal sem nyúlok hozzád. Nem én leszek tehát halálod okozója...

GYÁNÓ Erre vágytál? Ha meghalnék...

KELLER Ne túlozzunk. Csak arra törekszem, hogy megszabjam, milyen legyen az életed.

GYÁNÓ Az én életem.

KELLER Így is mondhatjuk.

GYÁNÓ Nem lehet a végtelenségig folytatni. Nem tarthatsz fogságban éveket.

KELLER Addig nem, de egy jól belátható ideig fenntartható ez az állapot.

GYÁNÓ Például meddig?

KELLER Egy-két hónapig mindenképpen.

GYÁNÓ S mi lesz azután?

KELLER Meglátjuk. *(Matat a hűtőben, kolbászt vesz elő, két tányérra teszi, odahúzza Gyánót az asztalhoz.)* Visszatérünk a krinolinhoz. Nincs más.

GYÁNÓ Ha nem engedsz ki, engedj telefonálni!

KELLER Te megőrültél.

GYÁNÓ Fölvívom a nejemet. Azt mondom neki, hogy külföldön vagyok. És nem akarok hazatérni.

KELLER Bemérnének a haverjaid. De lásd, hogy kivel van dolgod, szavazásra bocsátom a kérdést. Ki szavaz arra, hogy a fogságomban lévő Gyánó Géza hazatelefonálhasson? *(Gyánó riadtan és félve, lassan fölemeli a kezét.)* Igen, számoljuk meg, a javaslat egy szavazatot kapott. Ki szavaz ellene? *(Fellöki a kezét.)* Ez egy ellenszavazat. Döntetlen. Ilyenkor az a szabály, hogy az enyém ötven százalék, plusz egy szavazat. Az összesen kettő. Kettő az egy ellenében: a kérdés elvetve.

GYÁNÓ El fogom mondani, hogy milyen aljas voltál.

KELLER Kinek?

GYÁNÓ Mindenkinek. Aki tudni szeretné. És aki olvassa ...

KELLER Te azt hiszed, hogy valaha is szóhoz juttatlak?

GYÁNÓ Ha kimegyek innen...

KELLER Az más. Amíg itt vagy, tökmindegy, hogyan vélekedsz rólam. Úgyse írhatod le. *(Csönd.)* Te! Ha jól értem, nem örülsz a demokráciának.

GYÁNÓ Ez nem az.

KELLER Dehogynem. Az egyenlőtlen erők küzdelmét kiegyenlítjük. S a végén a döntési lehetőségeket kicsit magunk felé hajlítjuk. A nyertesekből vesztesek lesznek. A világ felborult egyensúlya helyreáll.

GYÁNÓ De milyen áron?

KELLER Azon az áron, hogy te például visszaállsz a helyedre. S életben maradván nézed végig, hogy kopsz el teljesen néhány hónap alatt.

GYÁNÓ Ez vár rám?

KELLER Végignézed, hogyan felejtenek el. Látni fogod, mert hozzásegítlek, hogy mennyire nem

számítasz. Ezért csinálom az egészet. Hogy lásd saját magad. Úgy, ahogyan még soha nem néztél magadra.

GYÁNÓ *(ideges, hirtelen őrült hangon)* Nem érdekel. Unom ezt az egészet. Olcsó játék. Nem érdekel.

KELLER *(fölugrik, elővesz a táskájából egy videokazettát, odaugrik a tévéhez, beteszi a magnóba a kazettát, kapcsolgat)* Nem érdekel, nem érdekel. Ezt nézd. Hátha érdekesnek talárod. Tegnap hoztál le. Remélem, nem haragszol, hogy fölvettem.

(A tévéképernyőn szignált látunk, kezdődik a Rejtély a köbön című oknyomozó sorozat. Egyenszöke lány vezeti, képeket láthatunk Gyánó Gézáról, amint főszerkesztőként rendelkezik, integet, mutogat. Tíz napja annak, hogy Gyánó Géza, az ismert lapszerkesztő ismeretlen helyre távozott. A Jelenidő vezetője azóta nem ad életjelt magáról. Senki sem érti, hová tűnt. Csak annyit lehet tudni, hogy minderre egy csütörtöki napon került sor /Keller közbevág: péntek/. Ezt követően Gyánót este a Vörös Kerék Vendéglőben látták, de hogy utána mi történt vele, senki sem tudja. Miután a rendőrség egy helyben topog, műsorunkban azt járjuk körül, milyen okai lehetnek az ismert tollforgatónak arra, hogy – nincs rá jobb szó – felszívódjon. Jó estét kívánok! Kalmár Gyula, a rendőrség életvédelmi osztályának nyomozója itt van velünk a stúdióban. Főhadnagy úr, miért az életvédelmisek nyomoznak az ügyben? Feltételezik, hogy Gyánó Gézát megölték? Kalmár Gy.: „Nem feltételezzük, de abból indulunk ki, hogy egy ilyen közszereplő

nem tűnik el csak úgy. Tájékozódunk a munkahelyén, ahol az volt az egybehangzó vélemény, hogy a lap vezetője nem rettent meg a lap tragikus helyzetére vonatkozó bejelentésektől, nem olyan fajta volt.”)

KELLER Hallod? Azt mondta: volt.

GYÁNÓ Hallom.

(Riporter: Vajon magánéleti okokkal meg lehet-e indokolni a váratlan eltűnést? Egy újság a héten nyilvánosságra hozott egy felvételt, melyen Gyánó Géza félreérthetetlen helyzetben mutatkozott. S a képeken nem a feleségét láthattuk. A hölgy az újságot kiadó társaság igazgatósági tagja. Akit sikerült a Rejtély a köbönnek megszólaltatnia. /Szexi nő tűnik föl, a kép alján neve olvasható: Bősze Boglárka./ „Ez egy nagyon régi kép. /Keller közbeszól: Másfél hónapja készült./ Egy időben valóban viszonyom volt Gyánó Gézával, de nagyon hamar túljutottam rajta. /Keller közbeszól: Mit szólnsz ehhez, Rómeó? Gyánó idegesen elhárítja: Nem érdekel, nem érdekel./ Azzal váltunk el, hogy legyünk jó barátok. De az újságnál betöltött helyzetünk miatt nem folytathattuk a kapcsolatot.” „Tudtunk erről a viszonyról – ez újabb nyilatkozó, Vendel János belpolitikai rovatvezető –, de régi szabály, hogy a paplan alá nem leskelődünk. A Jelenidő szellemségét ez nem befolyásolta. Mindennaposak az efféle flörtök, senkinek nincs hozzá semmi köze. Én az okokat máshol keresném.” Riporter: „Megkérdeztünk olyan munkatársakat is, akiktől kénytelen volt megválni az újság. Gyánó Géza közvetlenül azután tűnt el, hogy bejelentette, kiket nem al-

kalmaznak tovább. „Nagyon régen ismerjük egymást – a nyilatkozó Keller Balázs újságíró –, kemény, állhatatos és igazságos vezetőnek ismertem meg. Az, hogy én is rákerültem az elbocsátandók listájára, nem lepett meg, ő maga közölte, és hozzátette, sajnálja, ez volt számára élete legnehezebb döntése.” *Ripporter kérdez:* Hogyan lehet, hogy Gyánó Géza közli önnel, kiteszik, majd fogja magát, és elmegy egy népeesebb társasággal a Vörös Kerékbe mulatozni? Máskor is előfordult már ilyen? „Ebben nincs semmi rendkívüli. Együtt értük el a sikereket, Géza a nehéz pillanatokban is velünk akart lenni. Arra kért mindenkit, üljünk le egy asztalhoz, és beszéljük meg, őszintén és emberileg, hogy mi legyen a folytatás. Mert nem akarta, hogy elkallódjunk.”)

GYÁNÓ Köpnöm kell.

KELLER Hát akkor köpj. De fülelj kicsit az asszonyra is. Tanulságos. *(Előrepörgeti a felvételt oda, ahol Gyánónét szólaltatják meg.)* „Gyakran mondogatta, hogy nem bírja tovább. Iszonyú teher volt a vállán, évek óta nem nyaralt és nem pihent. Egyszer fél évvel ezelőtt mondta, hogy ha tehetné, kilépne a mókuserékből, nyakába venné a világot, s meg sem állna a Karib-tengerig. Mindig oda vágyott.” *Ripporter kérdez:* Mi igaz abból, hogy az utóbbi években megromlott a házasságuk? Mert-hogy.... Gyánóné: „Ez igaz. Annyira, hogy már be is adtam a válópert.”)

GYÁNÓ *(felüvölt)* Ez nem igaz. Köpnöm kell.

KELLER *(kikapcsolja a videót, keresgél a tévéműsorok között)* Lehet. Szavazni sem kell róla. Mindent

szabad. Még néhány nap, és lezárják az ügyet.

GYÁNÓ Miért zárnák le?

KELLER Így szokták. Egy leszel a többi eltűnt személy között. Nem fogják érted tűvé tenni az országot.

GYÁNÓ De hát valahogy meg kell keresniük.

KELLER Nem érted, hogy nem fognak megtalálni? Miért olyan nehéz ezt fölfogni? Ha egyszer valaki eltűnik, az – benne van a nevében – nincsen, nem létezik.

GYÁNÓ Nem érdekel, köpnöm kell.

KELLER *(a számítógéphez lép, bekapcsolja)* Na, kicsit körmögeltünk, aztán elteesszük magunkat holnapra. *(Elkezd írni.)* „A fogvatartott tíz nap elteltével kezdi megérteni, hogy helyzete egyre kilátástalanabb. Kissé zaklatott idegállapotba kerül. Azt mondogatja, nem érdekli az egész. És elemi vágyat érez arra, hogy köpködjön. Elmondható, hogy nagyjából megadta magát, noha állandóan menni akar. Immáron hajlandónak mutatkozik az együttműködésre. Félelme eltompult, s már nem az események irányítójaként tekint a történésekre. Ez nagy előrelépés.”

GYÁNÓ Mire jó ez?

KELLER Egyszer még szükségem lehet rá. Tudod, hogy mindig mindent fölírok. Teli van a szekrényem jegyzetekkel. *(Kinyitja a szekrényt, előránt egy köteg dossziét.)* Ha tudni szeretnéd, hogy miket mondtál öt vagy tíz évvel ezelőtt, azt szó szerint föl idézem.

GYÁNÓ Nem érdekel.

KELLER *(visszalép a géphez, ránéz Gyánóra)* Nem szeretnél valamit diktálni?

GYÁNÓ Nem.

KELLER Pedig szívesen leírnám, hogyan vélekedsz a dolgokról.

GYÁNÓ Nincs véleményem. Szomjas vagyok. És szeretnék valami zenét hallgatni.

KELLER Semmi akadály. Szódat vagy rendeset parancsolsz?

GYÁNÓ Sima vizet.

(Keller vizet visz a virágcserepben Gyánónak, majd a tévéhez lép, és egy zenei csatornára vált. Vidám diszkózene szól, a szín elsötétül, a tévé képernyője látszik.)

7. Szombat délelőtt

KELLER *(ébredszik, kávéfőz magának, bekapcsolja a tévét, megy a reggeli hírműsor)* Hogy aludtál, főnököm?

GYÁNÓ *(nem fordul meg, a falat nézegeti)* Nem vagyok a főnököd.

KELLER Ha nem, akkor biztos egyenrangú vagy velem.

GYÁNÓ Nem éppen. Te ugyanis szabad vagy.

KELLER Ugyan. Semmiség. Csomó minden nyomaszt. Teli vagyok problémával. A megélhetés, a karrier, a boldogulás. Nem mondhatom, hogy annyira jól állnék.

GYÁNÓ De nincs rajtad kötéll.

KELLER Ó, csak ez a baj? *(Odalép hozzá, eloldja a kötelet, Gyánó próbál fölállni, de nagyon gyönge, Keller odavezeti az asztalhoz.)* Ezen ne múljék, barátom. Parancsolj, itt a finom reggeli. *(Kolbászt tesz az asztalra meg kenyeret, a bögrébe kávéfőz. Közben a hűtőben matat, s háttal áll a kötéll nélküli Gyánónak, de az csak nézi összetörten a hátát, s majszolja a kenyeret.)*

GYÁNÓ Vigyél ki a kertbe.

KELLER Hű, most nem érek rá, mert rengeteg a dolgom. Munkások jönnek délelőtt.

GYÁNÓ Milyen nap van ma?

KELLER Most mondták *(a tévére mutat a kolbászával),* figyelhetnél jobban. *(A tévére néz, a műsorban távoli egzotikus utakat reklámoznak.)* Szombat van különben. Már több mint két hete...

GYÁNÓ Nem érdekel.

KELLER *(lavórt húz Gyánó elé, s mutat lefelé)* Tessék, csak nyugodtan. *(Gyánó kiköp, Keller ujjong.)* Talált! Egész jól tudsz célozni. Nem ízlik?

GYÁNÓ De, nagyon.

KELLER Ne ízleld! Rágd! *(Mutatja, hogy kell nagyot harapni.)* Az a lényeg, hogy jóllakj, és megmaradjon a kondid. Lehet, hogy megint nem látsz pár napig.

GYÁNÓ *(a szabaddá tett kezeit nézi)* Újra megkötsz?

KELLER Kitaláltad.

GYÁNÓ Vigyél ki...

KELLER Mondtam, hogy nem lehet. Veszélyes.

GYÁNÓ Budira, vigyél ki. *(Nem tud fölállni.)*

KELLER Ki tudsz menni magad is.

GYÁNÓ Nem bírok.

KELLER Ne add fel, oldd meg! Na gyerünk! *(Noszogatja, s nem nyúl Gyánóhoz. Az négykézlábra ereszkedik, s elkezd mászni a mosdó felé.)* Úgy, úgy. Húzz bele. Nem föladni, küzdeni. Az utolsó lehetedig. Menni fog. *(Gyánó eljut a mosdóig, bemászik az ajtón. Csöngetés hallatszik. Keller beleszól a kaputelefonba, mondja, jöjjenek nyugodtan, beállhatnak a hátsó kapu elé, a kutyákat megkötötte. Teherautó hangja hallatszik, s két tagbaszakadt szállító-munkás lép be az ajtón. Keller*

arra kéri őket, várjanak. Odalép a mosdóajtóhoz, beszél: „Maradj nyugton, mindjárt kiengedlek.” Majd visszalép, és mutogatni kezd, mit kell elszállítani. Lepakol az asztalról, mondja, az is mehet, odalép a hűtőhöz, kirámol belőle egy ládába, mondja, az is mehet, a számítógép az asztallal, „vigyázzanak vele”, a képek a falról, a szerszámok az ajtó mellől.)

EGYIK SZÁLLÍTÓMUNKÁS Végül is mi marad, Górékám?

KELLER Csak az ágy (Gyánó ágyára mutat), meg a tévé. Minden más föl lehet pakolni.

MÁSIK SZÁLLÍTÓMUNKÁS Mi legyen a kötelekkel?

KELLER Azok maradnak. Várjanak, én is segítek. (A tárgyak közül egyet s mászt kivisz az előtérbe, rámolnak. A mosdóban Gyánó mozgatni, rángatni kezdi az ajtót. Jól hallható, amint elesik s nyöszörög.)

EGYIK SZÁLLÍTÓMUNKÁS Mi volt az?

MÁSIK SZÁLLÍTÓMUNKÁS Az a csatolás. Meg a morgás.

KELLER Ó, van még egy kutyám, nemrég került ide. Becsuktam a mosdóba, amíg rámolunk.

EGYIK SZÁLLÍTÓMUNKÁS Az is olyan vad, mint amazok?

KELLER Vad volt, de már megszelídült. Nem akartam, hogy rajcsúrozzon. Mindig mindenkire föl ugrál. (Gyánó nyöszörög, majd-hogynem vonyít. Keller elordítja magát az ajtó előtt.) Kuss legyen! (Bentről csönd.) Jól van. Nagyon szófogadó. (Odaszól a munkásoknak.) Az a virágcserep maradhat. (Visszateszik az ágy mellé.)

SZÁLLÍTÓMUNKÁS A telefon?

KELLER: Mehet. (Bentről nyöszörgés hallatszik, Gyánó kipréseli magából azt, hogy segítség.)

SZÁLLÍTÓMUNKÁS Mintha azt hallottam volna: segítség.

KELLER Én voltam. (Belekapaszkozik a hűtőbe.) Jöjjön gyorsan, segítsen, nem bírom.

SZÁLLÍTÓMUNKÁS Ne vegye el a kegyerünket, górékám. Szedje össze inkább az apróságokat. (Egy zsákot ad neki, s viszik ki a hűtőt meg a nagy dolgokat. Keller az apró holmit szedegeti össze, s kiviszi az autóra. Kint azt magyarázza, merre hogyan kell menni, hová kell pakolni. Visszatér, s bentről kiabál ki: „A kulcsot tegyék a villanyszekrénybe!”)

GYÁNÓ (bentről nyöszörög) Engedj ki. Kész vagyok.

KELLER (kiengedi, Gyánó támolyogva előlép)

GYÁNÓ (szétnéz) Mi történt?

KELLER Elviszem a cuccaimat.

GYÁNÓ Hová?

KELLER Ide nem messze.

GYÁNÓ Elmegyünk?

KELLER Hát, nem mindenki. (Visszavezeti az ágyhoz, lekötözi, vizet cserél a virágcserepben, közelebb húzza a tévét.) De most tényleg nem leszek jó darabig.

GYÁNÓ (Keller keze után nyúl, kicsit hadakozik vele) Könyörgöm, ne!

KELLER Muszáj.

GYÁNÓ Ne kötözz le! Hagyj itt, zárj be a budiba, csinálj bármit. Csak ne kötözz össze.

KELLER A kihívás a lényeg, főszerkesztő úr. Itt a víz, és itt van a zacskóban egy csomó kolbász. Informálódni is tudsz. Bekapcsolom neked a tévét. (Odalép, beigazítja, a távirányítóval kapcsolgat.) Beállítom a hírcsatornára. Ne érezd úgy, hogy valamiről lemaradsz.

GYÁNÓ (hánykolódik az ágyon) Nem érdekel, nem érdekel, nem érdekel.

KELLER *(föle áll, mint egy kápó, szétteszti a lábát)* Dehogynem érdekel. Figyeld, szóba kerülsz-e még! Vagy csak az a fontos, hogy Loncika beköltözött a villába? Ide teszem az ágyadra, könnyedén eléred. Keresd magad, drága ember, én nem foglak zavarni. A nyugalom, ami rád vár, úgyszólván teljes lesz.

GYÁNÓ *(kétségbeesetten rángatózik)* Inkább ölj meg!

KELLER Hülyülsz? Minek hagynék itt egy hullát? Azt akarom, hogy élj! Nem érted? Ohne bosszú. Csak a csupasznak tények. Te itt...

GYÁNÓ ...összekötözve.

KELLER Igen, összekötözve. Hogy ne tudj annyi kárt okozni másoknak. Amivel, mint látható, csakis magadnak ártottál. Ne keseredj el, Gyánó. Meg tudod csinálni. Na persze nem tudod fölhívni a befolyásos haverjaidat. Ez benne az új. Csak magadra számíthatsz. És ezt nekem köszönheted. Hány gazdag menedzser megcsinálja, hogy mérgező drága túlélőtáborokba megy? És kipróbálja, hogy mire képes a dzsungelben egy szál egyedül.

GYÁNÓ A kutyák? Itt maradnak?

KELLER Hogy maradnának? Jönnek velem.

GYÁNÓ Ne tedd ezt, Keller! Nagyon szépen kérek, ne tedd.

KELLER Már késő. Én elmegyek, és tovább élem a nyomorult életem. Mert azt azért tudnod kell, hogy a Igazság is egy nagy rakás szar. Nem is mondtam, hogy már nem vagyok ott?

GYÁNÓ Nem érdekel. *(Szünetet tart.)* Tennék... még... egy ajánlatot.

KELLER Te nem vagy abban a helyzetben.

GYÁNÓ Azért hallgass meg. Neked adok mindent...

KELLER Mi az a minden?

GYÁNÓ Soha egy percet nem kellene dolgoznod.

KELLER Mit kínálsz nekem, pajtika? Pénzt?

GYÁNÓ Igen. Sok pénzt.

KELLER De mennyit, cucus?

GYÁNÓ Ötvenmilliót.

KELLER Kevés.

GYÁNÓ Meg a livornói nyaralót.

KELLER És? Még mit?

GYÁNÓ Ékszereket. A Csontváryt.

KELLER Kevés. És túl giccses. Ha ilyet egy cikkben leírnék, azonnal repülnék.

GYÁNÓ Rád íratok mindent.

KELLER Minek?

GYÁNÓ Hogy kárpótoljalak. És arra kérek, adj be nekem gyógyszereket.

KELLER Nem lehet. De nem azért, mert smucig vagyok. Nem könnyíthetem meg a helyzetet. *(Fölpattan, vállára akasztja a táskáját.)* Nézd csak, új híreket mondanak. Figyeld, fülelj, hátha te is szóba kerülsz. Egyél, igyál, keresgélj! *(Kimegy és becsapja maga után az ajtót, kintről kutyák ugatása hallatszik, majd egy autó motorjának távolodó hangja, amint elmegy.)*

GYÁNÓ *(kiabál utána):* Keller! Nem vagy kirúgva! Mindent visszacsinálunk... *(Az oldalára fordul, lehajol a virágcserepért, mely kiborul, s a víz szétfolyik. Nehézkésen a kezébe veszi a távirányítót, s kapcsolgatni kezd. Mindenféle érdektelen bulvárhírecske hangzik el: meg-nősül a walesi herceg, gyereke született a filmsztárnak, egy ember arra készül, hogy egymillió gyufaszáלבól megépíti Babel tornyát, stb....)*

Függöny

Papp Kincses Emese

A boldogságbusz

Groteszk-zenés játék egy felvonásban

Szereplők:

Buszsofőr
 Kalapos(ok)
 Hajas(ok)
 Vőlegényférj(ek)
 Menyasszonyfeleség(ek)
 Úri Hölgy(ek)
 Vörös démon
 Izmos fiatalember(ek)
 Tudós férfiú(k)
 Optimista és pesszimista értelmiségi(ek)
 Depressziós tudományos kutató(k)
 Antropológus(ok)
 Bukott politikus(ok)
 Tönkrement vállalkozó(k)
 Fizikus-mérnök
 Egyetemi hallgató(k)
 Csalódott lány(ok)
 Unott középkorú házaspár(ok)
 Munkásparaszt(ok)
 Székely atyafi
 Bátor ifjú
 Besúgó(k)
 és sokan mások



Az előcsarnokban gyülekező nézőknek hangosbemondó hirdeti:

– A boldogságbusz este hatkor indul, a boldogságbusz este hatkor indul...

A nézők felmennek a színpadra, körben leülnek. (Ők is utasokká válnak.)

A színpadon egy fekete kalapos öregúr áll.

Hátul a magasban nagy toronyóra. A mutató mozdul, háttérből a tömeg hangja, számolnak: egy, kettő, három, négy, öt, hat. Az óra üt.

TÖMEG Egy, kettő, három, négy, öt, hat!

(Közben balról bejön a haját viselő úr, felnéz az órára.)

HAJAS Ma nem jött a busz.

KALAPOS *(nem válaszol)*

HAJAS Azt mondtam, ma nem jött a busz.

KALAPOS Mi?

HAJAS Nem jött.

KALAPOS Mi nem jött?

HAJAS A buszunk.

KALAPOS Buszok, buszol, busz. Buszunk, busztok, busznak. Nem buszunk. (*Ráröffen a Hajasra.*) Busz.

HAJAS Busz.

KALAPOS Nem buszunk.

HAJAS Még nem, de ha megérkezik... Bu...

KALAPOS (*a szavába vág*) Ki mondta Önnek, hogy ma érkezik? A busz este hatkor **indul**. Az nem ugyanaz.

HAJAS Már megbocsásson, de hogyan induljon, ha meg sem érkezett? Tehát a busz először megérkezik, és csak azután indul. Nahát.

KALAPOS Nahát.

HAJAS Na!

KALAPOS Na!

HAJAS Naaa!

KALAPOS Naaa!

HAJAS Hát.

KALAPOS Hát! (*Hátat fordít a Hajasnak, az megkerüli és újból szemben áll vele.*) Mit akar már megint?

HAJAS Busz.

KALAPOS Melyik busz?

HAJAS Amelyiket várjuk. Amelyik ma nem érkezett meg.

KALAPOS Gondolom, Ön tanulmányozta a tájékoztatót.

HAJAS Tanulmányoztam. A tájékoztatók azért vannak, hogy tanulmányozzuk őket. Tanulmányozandó, tanulmányozható tájékoztatókat, tájékoztató tanulmányokat tanulmányoztam.

KALAPOS Jézusmária! Önnek nincs kalapja.

HAJAS Én haját viselek.

KALAPOS A haj nem kalap.

HAJAS A haj, haj.

KALAPOS Ez meg kalap. Szép, fekete, karimás. Úri kalap. Nem látja?

HAJAS Látom. És mi van a kalap alatt?

KALAPOS Még egy kalap.

HAJAS He-he.

KALAPOS Szóval, Hajas úr, szó sincs semmiféle érkezésről, csak indulásról. Világosan olvasható, hogy a busz este hatkor indul.

HAJAS Hat óra van. Nézzen a toronyóra. A percmutató egyenesen áll. Mutatja, hogy hány óra van.

KALAPOS Az nem percmutató. Az egy felkiáltójel, ami összeköt két számot, a hatos számot a tizenkettővel. Nem mutat semmit.

HAJAS Hat óra van. Akkor indul a busz. Pontban hatkor.

KALAPOS Ez így van. Hatkor indul a busz.

HAJAS De, kérem szépen, ööö, a hét melyik napján?

KALAPOS Menetrend szerint.

HAJAS És mi a menetrend, kérem alássan?

KALAPOS Mindig. Hat óraker.

HAJAS Mindig? Mindennap?

KALAPOS Én azt mondtam, **mindig**. Nem beszéltem napokról.

HAJAS Egy héten hét nap van. Hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek, szombat, vasárnap.

KALAPOS Maga összekeveri a hétköznapiakat az ünnepnapokkal. A vasárnap ünnepnap Szent István királyunk óta. Az ünnep ünnep, akkor nem csinálunk semmit. A busznak is pihennie kell.

HAJAS Milyen nap van ma?

KALAPOS Hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek, szombat.

HAJAS Én tudom a hónapok nevét is.

KALAPOS Gratulálok.

HAJAS Ugyebár legalább a hónapot kellene tudnom, hogy feltétlenül itt legyenek, amikor megérkezik. Az idő nagyon fontos komponens. Az időt mérik. És amit mérnek, az mind fontos dolog.

KALAPOS Maga hány kiló?

HAJAS Nem tudom.

KALAPOS Pedig fontos. Maga kövér. Azért nem méri a súlyát. Minden nap kövérebb lesz, és ez megállíthatatlan. Ön hízik, az idő múlik. Itt mély összefüggések rejlenek.

HAJAS Értem én ezt. A mérleg méri a súlyt, az óra az időt.

KALAPOS Az Ön szellemi képességei csodálatra méltóak. *(Megemeli a kalapját, gúnyosan meghajol.)*

(Nézegetik egymást.)

KALAPOS A mérhető idő mellékes dolog, tisztelt úr. Napok, hetek, hónapok nem léteznek. Legkevésbé az évek száma fontos. Csak órák vannak. És az egyetlen biztos időpont az este hat óra. Hatkor itt kell lennünk. És várunk.

HAJAS Várok, vársz, vár. Várunk. Vártok. Várnak. Tárgyatlan ige. Azt jelenti, hogy valamire várunk. Várunk valamit vagy valakit.

KALAPOS Uraságod tudhatná, hogy az izékék két sarokkal odébb állingálnak. Várják Önt és a péniszét, akarom mondani, a pénzét. Nézze el nekem ezt a kis nyelvbörlést.

HAJAS Ó, semmi, semmi, na de igazán, persze, hogyne, dehogynem, mégiscsak, minekutána és annakelőtte.

KALAPOS Várom, várod, várja, várjuk, várjátok, várják. Ez meg tárgyas igeragozás. Ön azt sem tudja, mit vár. Én nem valamit, hanem **azt** várom. A buszt.

HAJAS Várjam akkor én is? Van rá remény, hogy megérkezik?

KALAPOS Az a busz, amelyet nem vár senki, általában nem szokott megérkezni.

HAJAS Elnézést kérek, de megmondaná Ön, tisztelt úr, hogy honnan jön a busz, melyik irányból, és merre megy tovább?

KALAPOS Ön, uram, hol alliterál, hol meg igeragoz, és egyre butább kérdéseket tesz fel nekem. Teljesen mindegy, hogy honnan jön, és az is, hogy merre megy.

HAJAS A tér, az idő...

KALAPOS Csak az Ön leegyszerűsítő gondolkodásmódjában függ össze a tér és az idő. Szerintem már régen nincs semmiféle harmónia a világegyetemben. Káosz van. Őskáosz. A busz hatkor indul. Ez nem elég Önnek?

HAJAS *(siránkozva)* Honnan indul a boldogságbusz akkor, kérem szépen? Van-e valamilyen kézzelfogható bizonyítéka arra, hogy a megfelelő helyen állunk?

KALAPOS A tömeg, tisztelt uram. A várakozó tömeg. Ez a bizonyíték.

HAJAS Megengedi, hogy leüljek? Nagyon elfáradtam a várakozásban.

KALAPOS Megnézhetném a szabályzatban, lehet, hogy tilos. De nincs értelme, sok itt a lázadó, látom, már sokan ülnek. Leültek kérdés nélkül. Jegyet is vettem, pedig az utazás ingyenes. A busz is ingyenes, amiképpen a boldogság is. Mégis van valami belső, lelki indítékuk, amihez makacsul ragaszkodnak, és ez az oka annak, hogy szeretnek és akarnak fizetni. Mindenért.

HAJAS Hajajaj, hajajajaj...

KALAPOS A feleségem elutazott.

HAJAS Mikor? És hová? Ezzel a járatral? És megérkezett?

KALAPOS Ó, már régen, nagyon régen. Nem kísértem ki az állomásra.

HAJAS Hová utazott a kedves neje?

KALAPOS Nóm. És nem kedves. Oda.

HAJAS Oda?

KALAPOS Oda. Odautazott.

HAJAS Megérkezett?

KALAPOK Bizonyára. Igen. Megérkezett.

HAJAS Meg? Egészen biztos? Honnan tudja?

KALAPOK Nem jött vissza.

HAJAS Hál' istennek.

KALAPOK Hál' istennek? Hála legyen a Jóistennek.

HAJAS Bocsánatot kérek, de megkérdezhetem, hogy Ön, kedves uram, mióta vár a buszra? Úgy értem, hány éve?

KALAPOK Régóta. Ne emlegesse nekem az éveket. Én nem mérem az időt, és azt tanácsolom, Ön se tegye. Az ilyen okvetetlenkedő alakok miatt, mint maga, a végén mindnyájan lemaradunk a buszról.

HAJAS Elnézést kérek, csak nemrég kezdtem a várakozást, nem ismerem a szabályokat.

KALAPOKOK (*morogva*) Hajasoknak pofa be. Ez a szabály.

PÖRGEKALAPOK Menjünk sörözni! Mi, a kalaposok. Mind együtt. Ahogy szoktuk. Először az Öt Kutyába, utána a Négy Sintérbe.

SAPKÁS Mi is megyünk. Menjünk. Menjünk. Előre, sapkások és kalaposok! Ötszázmillió-háromszázhuszonnyolcezer-négyszáznegyvenhét üveg sört iszunk meg hat óra tíz perckor.

KALAPOK Megérdemeljük. Meg bizony.

(*Sötét. Zene, autózaj, fék keveredése.*)

HAJAS Ni. Nini. Itt a busz. BUSZ. Ó, buszom! Buszom. Drága buszom.

KALAPOK Mit csodálkozik, tapasztalatból tudhatná, hogy a kitartó várakozás mindig elnyeri a jutalmát. Vagy majdnem mindig. Most rajtunk a sor. Van igazság és méltanyosság ezen a világon. Buszunk.

KALAPOK és HAJAS kettőse (*ének, tánc együtt*)

Busz. A busz. A drága busz.

Buszunk, buszunk, te drága!

Elviszel minket

Elviszel minket

A boldogság

A boldogság

Honába!

Busz. Busz. Busz. Busz. Busz. Busz.

Busz. Busz. Busz. Busz. Busz. Busz.

Buszunk. Buszunk. Drága buszunk.

Busz.

ÚRI HÖLGY Miért fekete ez a busz, a boldogság színe a rózsaszín, ebből következik, hogy a boldogságbusz rózsaszínű kell hogy legyen, nem is tudom, hogy felszálljak-e.

ELSŐ TUDÓS FÉRFIÚ Hagyja, hölgyem, a színszimbolikát, a magácska haja is ősz, mégis szőke.

ÚRI HÖLGY (*sértődötten*) Ah, ah, oh, oh.

ELSŐ TUDÓS FÉRFIÚ És közlöm kegyeddél, kiderítettem, hogy a rózsaszín a szexuálisan eltévedett férfiak, a buzik, a melegek színe. Én férfi vagyok. Férfias. Nagyon is férfiasan, keményen férfi.

MÁSODIK TUDÓS FÉRFIÚ Ön nemzetiszocialista fasiszta liberális kommunista.

ELSŐ TUDÓS FÉRFIÚ Fogadjunk, hogy Ön Hamvas Bélával múlatja esténként az időt.

MÁSODIK TUDÓS FÉRFIÚ (*kinyújtja a nyelvét*) Beeee...

SOFÓR (*elegáns, rózsaszínű szmokingban, rózsaszínű cilinderben, rózsaszínű pergamentekercset csomagol ki könnyed mozdulattal*) (*Felhasználni az István, a király rockopera vonatkozó részét.*)

Magyarok! Férfiak és asszonyok!

Hallgassátok Happysten vezért!

TÖMEG Happysten, Happysten!

SOFŐR (rock)

Örömmel tudatom
hálás népemmel,
az elhagyott és megcsalt asszo-
nyok,
alkoholisták, drogosok,
(Tömeg: Happysten. Happysten!)
perverzek, mániákusok,
fetisiszták, szado-mazochisták,
pederaszták, transzvesztiták,
(Tömeg: Happysten, Happysten!)
a metafizika és feng shui meg-
szállottai,
tehetségtelen költők,
exhibicionisták,
dilettánsok, nekrophiliások
(Tömeg: Happysten, Happysten!)
kleptomániások
megérkeztek,
kigyógyultak,
meggyógyultak.
Boldogságuk határtalan,
(Tömeg: Happysten, Happysten!)
határok nélküli és túli.
(Ism. Happysten! Happysten! Hap-
pysten, Happysten!)

(Csend.)

SOFŐR (a Tömeg felé) Most pedig
utánam, alattvalói hálával! (Vezé-
nyel.) Háháháhá-há, há! (A Ceau-
șescu pace ritmusára, hanglejté-
sére.)

TÖMEG Hihihihhi-hi-hi!

SOFŐR (idegesen) Megőrültek? Há-
háháhá-háhá!

TÖMEG Hihihihhi-hi-hi!

(Rockzene, vad tánc, a végén hirtelen
csend.)

TÖMEG (magasba emelt kézzel) Há-
háháhá-háhá!

(Ütemesen tapsolnak.)

SOFŐR (kegyes mozdulattal leinti a
Tömeget) Elég. Elég már. Eleget
tapsoltak. Unom. Amint azt Önök,

tisztelt uraim és hölgyeim, jól tud-
ják, ez a busz tematikus busz.
Célirányosan válogatunk és teljes
bizonyossággal szállítjuk kedves
utasainkat a boldogság honába,
melynek neve, tekintettel a globa-
lizáció áldásaira, na, mi, na, mi?

TÖMEG (örjöngve) Heppilend, hep-
pilend. Heppilend. Heppilend.

SOFŐR (a szöveg közben bevonul-
nak, táblákkal, a csoportokhoz
illő zenekísérettel) A mai járat a
következő kategóriába tartozókat
szállítja, akikkel szemben szigo-
rú követelményeket támasztunk.
Kérjük, készüljenek a beszállás-
hoz: ifjú házások esküvői ruhában,
a menyasszonyoknak fehér fátyol
és mirtuszkoszorú kötelező, kö-
zépkorú párok külön kispárnával
a hónuk alatt, idős házaspárok
feketében, a lelki szerelem és az
analízis szex közötti kibékíthetetlen
ellentmondás miatt csalódott lá-
nyok világoskék farmernadrágban,
köldök-pearcinggel, úri hölgyek,
elegáns ruhájukhoz illő finom,
csipkés selyemkombinéban, hús-
és hatvanöt év közötti fiatalembe-
rek For ever never Viagra feliratú
trikóban, bukott politikusok nyom-
tatott programfüzettel, tönkrement
vállalkozók üres, de valódi bőr
pénztárcával, soha le nem dokto-
rált doktoranduszok abszolutóriu-
mi bizonylattal, munkásparasztok
báránybőr kucsmában és micisap-
kában, egymás sarlóját és kalapá-
csát erősen szorítva, öregemberek
karimás kalapban, depressziós tu-
dományos kutatók, valamint kom-
munikációs antropológusok kop-
nyával a bal kezükben.

Gyógyíthatatlan betegeket nem
szállítunk. Nemzetiségre való te-
kintet nélkül.

TÖMEG (üvöltve) Hurrááá! Hurrááá!

(Az ifjú menyasszonyok fátylaikat lobogtatják, a kalaposok magasba röptetik fejfedőiket, a kalapok köröznek a levegőben, majd visszapottyannak a fejük tetejére.)

ANTROPOLÓGUS (a Koponyához) Itt ma csodák fognak történni.

(A toronyóra hatot üt. Sötét. Szíppanás hallatszik. Mindenki leül.)

HAJAS (csalódottan) Veszek magamnak egy fekete, széles karimájú kalapot, amely a sikeres kisebbségi politikusok egyenkalapja, arról majd felismernek és a következő buszra fel fognak venni. Hajasok! Határozott, bátor léptekkel kövessetek a kocsmába! Várnak a kutyák és a sintérek!

KALAPOS Ülünk le. Fárasztó dolog állva a boldogság felé utazni.

(Kigyúl egy fénytábla: Happysten figyelmztetése!

Achtung! Achtung! /Hitler hangja/)

ÖBLÖS FÉRFIHANG Elnézést, 74 évet tévedtem. Kezdjük elölről.

(Ceaușescu hangja: Dragi tovarăși și preteni, Vă urez...)

ÖBLÖS FÉRFIHANG A fenébe, most meg harmincat. Nyugalom, csak nyugalom. Ami most következik, az a maguké. A gép-kocsi-jármű-vezető autonóm személyiség. Ingerelni, kérdésekkel piszkálni szigorúan tilos és életveszélyes! Az utasok közötti verbális és nonverbális kommunikáció megengedett, sőt a hosszú útra való tekintettel javasolandó!

VIDÉKI EGYETEM HARMADÉVES KOMMUNIKÁCIÓ SZAKOS HALLGATÓJA Mi az, hogy nonverbális?

EGYETEMISTA Hát az, amit a kezdeddel csinálsz, nem a száddal, te idióta.

HALLGATÓ Aha, értem. (Szenvedélyesen belemarkol a pisze orrú szerelmi csalódott lány combjai közé, aki egyet sikkant örömeiben.)

LÁNY Most már én is, én is, megvilágosodott bennem valami, amit eddig nem értettem. (Felállnak és hátramennek a függöny mögé, csak a körvonalaik látszanak, ölelkeznek.)

VŐLEGÉNY Drágám, édesem. Ma éjjel az enyém leszel. Nem először persze, de mégiscsak ez lesz a mi csodálatos nászéjszakánk, ami csak egyszer van az ember életében. Előlegként kapsz tőlem egy égő csókot. Emeld fel a fátylad!

VŐLEGÉNYEK Emeld fel a fátylad! (ének)

Emeld fel a fátylad, édesem!

Mutasd tiszta arcod

Énnekem!

Hozzad hű leszek

Veled megelégszem

Veled tűrök

Veled szenvedek

Egészségben

Betegségben

Gondod viselem!

Holtomiglan

Holtodiglan

Veled szentül élek

Soha el nem hagylak!

Esküszöm

Kedvesem!

Emeld fel a fátylad

Édesem!

Éljen, éljen

A boldog szerelem!

(A fátylak fellebbennek.)

VŐLEGÉNYEK (összevissza, hűledezve kiabálva) Mik ezek a ráncok az arcodon, petyhüdt és sárga a bőrröd, vénasszony lettél az esküvőnk napján, becsaptál. (Üvölteni kezdenek farkában, mint a farkasok.)

MENYASSZONYOK (*csipogva*) Te meg kopasz vagy és kövér. Biztos, hogy hozzád mentem feleségül?

NŐ Nem Ön az én férjem véletlenül? Olyan ismerős, olyan jóképű, izmos fiatalember!

IFJÚ (*izmait büszkén megfeszítve*) Nem, szivi, én a szeretőd vagyok négy éve.

NŐ (*boldogan felugrik*) Akkor átülök melléd!

IFJÚ Ide nem, szivi. Ez a hely foglalt. Tegnap szakítottunk, meguntalak. A következő megállóban felszál a feleségem. Mindent bevallottam, és megbocsátott nekem az én egyetlenem.

NŐ (*vihogva*) Hi-hi-hi, azt várhatod. A busz nem áll meg sehol. Itt csak végállomás van. (*A Nők mind vihognak.*)

IZMOS FIATALEMBER Minden busznak van megállója, több is.

NŐ Ennek nincs. Csak indulás van és megérkezés. De ki is ugorhattok közben, hogy kitörjön a nyakatok. (*A Nők kacarásznak.*)

NŐ (*gúnyosan, a többiek bólogatnak*) És ha már itt tartunk, nehogy azt képzeld, hogy olyan fene Meister vagy az ágyban. Eljátszottam neked a nagy orgazmust, hogy utána elégedetten horkolhass.

VŐLEGÉNYFÉRJEK Észrevettem, ne félj.

MENYASSZONYFELESÉGEK Nem ved beszélek, hanem a szeretőmmel, de tulajdonképpen mindegy. Ezért hívlak mind a kettőtöket az ágyban Mucuska-pucuskának.

A VŐLEGÉNYFÉRJEK ÉS SZERETŐK (*bambán maguk elé merednek, majd felállnak, férfiasan kezé ráznak*) Szervusz, Mucuska. Pucuska.

VÖRÖS DÉMON Kedveseim, egy normális nő a férjének mímeli az or-

gazmust, nem a szeretőjének. Kiténő módszerek vannak arra, hogy az aktusnak minél gyorsabban vége legyen. Valószínűleg szabadalmaztatni is fogom, A házastársi kötelességteljesítés sikeres elhárító módozatai és technikái címmel, ha összegyűl a megfelelő számú aláírás.

EGY SOVÁNYKA KIS NŐ Adjon nekem is tanácsot. Szépen kérem. Ön olyan sikeresen álcázza magát, hogy úri hölgynek néz ki, pedig gyanítom, hogy nem egészen az. Megígérem, hogy szót fogadok.

DÉMON Dobáld a feneked és kéjlesen nyögdécselj, mint én, évek óta. A hülye férjem meg dicsekszik a kocsmában, hogy milyen tüzes kis asszonykája van.

SOVÁNYKA Ki fogom próbálni. Én közben a mosásra vagy a másnapi húslevesre szoktam gondolni.

(*A férjes asszonyok kórusban nevetnek. C-dúrban g-ig és vissza, mint az operaénekesnők.*)

Ha-ha-ha-ha-ha-ha-ha-ha-ha!

(*A férjek fekete bikadühöt /füst/ fújnak ki az orrlükáikon.*)

APÁCAKÜLSEJŰ NŐ A szerelemnek nincsenek korlátai. Az én drága vibrátoromnak nincsenek vágyai, nem követelőzik, nincs izzadság- és alkoholszaga, nem liheg a fülembe, bármikor bekapcsolható és kikapcsolható, és beállítható a megfelelő fordulatszámra.

SZERELMI CSALÓDOTT LÁNY (*nai-vul*) És ha áramszünet van, mit kell csinálni? (*Erotikus mozdulattal megpöccinti a köldökébe fúrt kis ezüstkarikát.*)

ANTROPOLÓGUS Micsoda perszónák ülnek ezen a buszon! Koponyám, te nagyra értékeled, hogy én az egerek és az emberek szexuális

viselkedésformái összehasonlító tanulmányozásának szenteltem ifjú életem. Te tudod, hogy én szakértő vagyok ebben a kérdésben.

Nem gondoltak a bájos hölgyek arra, hogy egyszer rövidzárlat is előfordulhat?

Uraim (*magasba emeli az öklét*), kérem önöket, hogy erkölcsi felháborodásuk és tiltakozásuk jeléül éljenek a jus murmurandi jogával. Fenyegetően, félelmetes buldogkutya-hangon, dallam nélkül morogjunk, mely fajtiszta állat köztudottan a nagy történelmi hagyományokkal rendelkező hős angolok nemzeti szimbóluma.

FÉRFIAK Krrrrrrhhhhrrrrrrkrrrrrrhh hhhhh...

VÓLEGÉNYFÉRJ Most visszabújtok ugye, megszeppenve, férji langymelegünkbe.

MENYASSZONYFELESEÉG (*kedvesen búgva, dorombolva*) Nem is baj, hogy elmarad a nászéjszakánk. És ha már impotens leszel, akkor is szeretni foglak.

FÉRJ Ha megbotlom a zongora lábában és megsebez, bele fogok rúgni és nem érdekel, hogy fáj neki vagy sem.

ANTROPOLÓGUS Ön a falábú nők iránt vonzódik, ezek szerint. Mi férfiak legyünk mély együttérzéssel egymás iránt.

(*A Férfiak dörmögnek.*)

CSŐDBE JUTOTT VÁLLALKOZÓ (*üres, de valódi bőr pénztárcáját nyitogatva*) Szeretnék Önöknek, bajtársak, bevallani valamit. Én pénzt adok a feleségemnek. Minél több pénzt kér a szexért, annál jobban élvezem a dolgot.

FÉRFIAK Ejha, ez már igen!

KOMOLY ÚR (*köhint*) Engem a fekete harisnyakötő izgat. A nő lehet

nagy, kicsi, szőke, barna, okos, buta, molett, sovány, teljesen mindegy, de viseljen szexis harisnyakötőt.

HEVES IFJAK Mi a donnákat szeretjük, a bilincset és a korbácsot.

APRÓ TERMETŰ EMBERKE Uraim, mily keveset tudnak Önök. Az a legjobb, ha a nő néma, mint egy hal, és aláveti magát az én erőteljes férfiasságomnak.

VADÁSZKALAPOS ÚR (*vörös kakastollal*) Engem régóta foglalkoztat valami. Miért van az, hogy minden nőt megunok maximum három év alatt, ugye, ezért nem én vagyok a hibás, mert néha furdal a lelkiismeret.

FIATALEMBEREK (*vidáman harsogva*) Ha-ha-ha, nálunk három nap egy esztendő. Nyugodjon meg, tisztelt úr, nincsen egyedül. Ez a dolog már régen nem dilemma, megoldott kérdés.

(*A nők abbahagyják a hitvesi macskadorombolást és dühükben hosszú fekete körmöket növesztettek, karmolásra készen.*)

KALAPOSOK ÉS SAPKÁSOK SZÓVIVŐJE Tisztelt jelenlévők! Elévülhetetlen érdemeim, dinamikus fiatalságom és szakértelmem alapján, sikeres többmilliárdos kampány után demokratikusan, egyetlen szavazattöbbséggel a Kalaposok és a Sapkások megválasztott szóvivőjeként ezennel kihirdetem konszenzusos megállapodásunk végeredményét, amit aláírásunkkal is megerősítettünk: A szerelem művészet.

DEPRESSZIÓS TUDOMÁNYOS KUTATÓ Sich verlieben bedeutet, die geringfügigen Unterschiede zwischen der einen Frau und allen anderen zu überschätzen.

MENYASSZONYFELESEGEK *(lelkesen)*
Milyen okos és művelt vagy! Nekünk is angolt tanítottak az iskolában.

EGY KALAPOS Hány óra van? Már olyan régóta úton vagyunk.

EGY SAPKÁS Az enyém megállt. Hat órát mutat.

(Hangos kiáltozás: Az enyém is, az enyém is, a miénk is.)

TUDÓS FÉRFIÚ Ha minden óra hat órát mutat, akkor hat óra van. Ez evidencia.

EGY ÉRTELMISÉGI Csak a józan pesszimizmusnak van értelme. Ez a busz áll. Végig állt. El sem indultunk.

MÁSİK ÉRTELMISÉGI Az optimistán gondolkodó, a hagyományokban hívó, nép-nemzeti elkötelezettségű értelmiség nevében határozottan tiltakozunk. A boldogságbusz este hatkor indul.

ÉRTELMISÉGI Nem érzek semmilyen mozgást és hangja sincs. Felteszem akkor Önöknek a kérdést, hogyan érkezhetsz meg valaki, aki el sem indult? Ezért vagyok én pesszimizistán pesszimizista.

TUDÓS FÉRFIÚ Miért gondolja, hogy csak az létezik, amit Ön a csökkent érzékszerveivel érzékel? A világ tele van csodákkal.

MICISAPKÁS KŐMŰVES Igaza van. Én ültem már egyszer repülőgépen, végig egy helyben álltunk, hangosan dühöngtünk, és közben átrepültük Európát. Líbiába repültem, mert ott nincsenek kőművesek.

MÁSİK TUDÓS FÉRFIÚ *(dühösen)*
Munkások ne filozofáljanak! Rakják némán a falakat! Ez az igazságos társadalmi munkamegosztás.

ANTROPOLÓGUS *(buzgón jegyzetel)*
Meggérhetem Önt, hogy ismételje meg az utolsó korszakalkotó mon-

datát? Mi az a társadalmi micsonda, ami igazságos? Lemaradtam a jegyzeteléssel.

TUDÓS FÉRFIÚ A megosztás és a különbség, az az igazságos.

EGY KALAPOS Kérdezzük meg a sofórt, hol járunk és meddig tart az út?

IDŐS HÁZASPÁR Ki van írva, hogy tilos őt ingerelni. Életveszélybe sodorhatjuk magunkat. Menjenek a fiatalok. Mi már túlélünk egy vagy két világháborút.

BUKOTT POLITIKUS Azért buktam meg a választásokon, mert nem mondhattam el hón szeretett népemnek azt a politikai varázsszót, amit most megosztok Önökkel. Paritás. Menjen egy küldöttség. Paritásos alapon.

IDEGES FÉRFIÚ Engem egyszer majdnem börtönbe csuktak egy valódi lázadó helyett, akivel összetévesztettek. Ha áldozat vagy hő akar lenni valaki, azt csak önkéntességi alapon teheti.

TÁNYÉRSAPKÁS BESÚGÓ Nagy igazságot mondott ki ön, csak helyeselni tudom, én is önként vállaltam, hogy jelentéseket fogok írni a szerveknek a gyanús személyekről, de mindig csak ártatlanokat súgtam be, így bizonyosan nem lett senkinek semmi bántódása.

EGY HISZTÉRIKUS NŐ *(sikoltva)*
A busznak nincs ablaka! És a nap sem süt!

FIZIKUS-MÉRNÖK A kaoszelmélet méltatlanul ismeretlenségben tartott szakértőjeként minden elfogultságtól mentesen, tudományos megalapozottsággal és nyomatékosan kijelentem, jellemző a nők megfigyelőképességére, hogy kegyed csak most vette észre, hogy nincsenek ablakok. Ajtók sincsenek. Azért nincsenek, mert nincs rájuk szükség. A gyönyörű, kozmi-

kus világ magától kitérül előttünk a megfelelő pillanatban.

TUDÓS FÉRFIÚ Ohó, megvagy, barátocskám, felismertelek, nálam akarsz doktorálni már tíz éve, és az idén is megszöktél az abszolutóriumi vizsga elől. A tudományos világ gazdagabb lett nélküled!

BUKOTT POLITIKUS Szavazzunk! Tartok egy hatásos szónoki beszédet a küldöttség felette szükséges voltáról és utána az ellenkezőjéről. A politikai programfüzetemben mind a két eshetőségre van kitűnő megoldás. Utána jöhet a népszavazás. Így a legdemokratikusabb. Önök végre élhetnek a szabad választás jogával!

MUNKÁSPARASZTOK Politikus, kuss! *(A sarlókat és a kalapácsokat fenyegetően csattogtatják, az entelektüelek szemérmes elégtétellel lesütik a szemüket.)*

BÁTOR IFJÚ *(áttör a tömegben)* Fal van köztünk, olyan, mint a szembesítéskor, kifelé lehet látni, befelé nem. Ez persze attól is függ, hogy a fal melyik oldalán állsz. Amíg önök természetlen filozófiai vitát folytattak, én cselekedtem, számos súlyos akadályt leküzdve eljutottam a fülkéig. De nincs ott, csak egy fényes, áthatolhatatlan fal. Fialat vagyok, büszke és erős. Rendíthetetlen, mint egy oroszlán. Életemet kockáztatva dörömböltem a falon, hangosan kiabáltam, de nem volt ott senki.

KALAPOS(OK) Én félek. Bátran.

SAPKÁS(OK) Én is. Mi még bátrabban.
SZIPOGÓ NŐK *(riadtan)* Biztos, hogy vezeti valaki ezt a buszt?

VÖRÖS DÉMON Drágáim, mindent visszavonok, kapaszkodjatok bele bármelyik férfibá.

KÖZÉPKORÚ NŐ FÉRFI *(rámordul a szégyenében elpiruló feleségé-*

re) Mondtam, hogy ne szálljunk fel, csak te képzelted, hogy van boldogságföld, mert romantikus lányregényeket olvasol, de egy jó füstölt csülköt nem tudtál nekem húsz év alatt sem főzni.

OPTIMISTA ÉRTELMISÉGI A busz halad, mégiscsak én vagyok a legoptimistább optimista.

ANTROPOLOGUS *(lelkesen megcsokolja kedvenc koponyáját)* Nincs sofőrünk, mégis haladunk célunk felé. Ez egyenesen csodálatos, megvalósult álom, vezető nélküli haladás.

KŐMŰVES *(megvetően)* Ön hülye. *(Előveszi a zsákjából az abált szalonnát, a csizmaszárából a bicskát, keresztet vet a cipóra és jóízűen falatozni kezd.)* Bízunk a Happystenben. Ő velünk van.

ALFÖLDI JUHÁSZ *(kiáltva)* Drága székely testvérem, felismertelek a bicskáról, szalonnázzunk együtt!

SZÉKELY ATYAFI A jó édesanyáddal fogsz te szalonnázni, hát már elfelejtetted december ötödikét, Mikulás napját? Nem azok közül való vagy talán, akik beleköptek a mi székely csizmánkba? Kifényesítettük, kitettük az ablakba, úgy vártuk a hajnalt a fiaimmal, mint a Megváltót, aztán ezt kaptuk tőletek, NI! *(Kezével mutatja.)* Nem vagyunk testvérek, ejsze nem is voltunk soha! *(Bicskázik.)*

NÉPNEMZETI ÉRTELMISÉGI *(a többiekhez)* Rettegtek, ugye, az egyszerű nép fiainak őseréjétől?

KIFINOMULT ÉRTELMISÉGIEK *(felállva, kórusban)* Alle Menschen werden Brüder...

IDŐS, KALAPOS ÚR Figyelmeztetem Önöket arra, hogy ezt majd csak a végállomáson, most még nagyon korai. Egyébként Önök szerint ki írta az Örömodát?

ZENETANÁR Goethe vagy Schiller. Mi ez itt, kvízzjáték? Az ilyen kérdések csak elmélyítik a különböző rétegek közötti kulturális különbségeket.

Igyunk pálinkát! A pálinkaszag csodálatos, katarktikus harmóniája minden dallamnál jobban átlatja meggyötört lelkünket.

(A boldogságbusz minden utasa iszik, majd megkönnyebbülten felsóhajt és mély álomba merül. Sötét.)

EGY HANG Látom a sötétet.

MÁSİK HANG Nem látsz semmit. A sötét fényhiány. Vak vagy, azért hiszed, hogy látsz.

EMPIRIOKRITICISTA *(kijózanodva)* Sehonnan sehová megy ez a busz! Ébresztő! Ébresztő! Riadó! Riadó!

(Mindenki felugrik, kiabál, visít. Csak egy öreg házaspár nem mozdul, egymást átölelve, mosolyogva alusznak tovább.)

EGY JÓLELKŰ ASSZONY Ne költsük fel őket, biztosan fáradtak.

PESSZIMISTÁK Szerintem már rég halottak.

ÚRI HÖLGY *(suttogva)* Akkor pláne ne költsük fel őket.

MEGBÁNTOTT FELESÉGEK *(férjüknek sziszegve)* Három gyűrűt viselnek, megünnepelték már az aranylakodalmukat is, láthatod, hogy létezik örök szerelem.

ÉRTELMISÉGI Philemon és Baucis. Ők már megérkeztek. Egyedül csak ők. Útközben borulató pesszimizistává fejlődtem.

TÖNKREMENT GYÁROS *(énekel)*

Támadjuk meg a sofőrt,

törjünk át a falon,

vegyük át a vezetést.

Bátran, előre,

Előre, bátran!

Elúszott a vagyonom,

tönkrement a gyárom,

ébredj, lelkes tömeg!

Legyen forradalom!

Éljen a forradalom!

DEPRESSZIÓS TUDOMÁNYOS KUTATÓ A forradalmak mindig megbuknak. A forradalom felfalja saját gyermekeit. Üljön már le, ne ugráljon! Tilos ugrálni ennyi embernek egyszerre, még felborul ez a biztonságos busz.

KEDVES ÖREG NÉNI Hány óra van? Nekem nincs órám, mindenemet ellopták a hosszú várakozás közben.

(Mindenki rettegve pillant a karórájára.)

IDŐS KALAIPOS ÚR Mindig hat óra van. Hatkor indul a boldogságbusz.

(A fénytábla vörösen villogni kezd: Vészkijárat. Vészkijárat. Vészkijárat.)

TÖMEG Hu-hu-hu. Fúj. Fúj. Fúj.

(Csend. Kialusznak a fények.)

SOFŐR Végállomás! Kiszállás! Uraim és hölgyeim, Önök végre megérkeztek a boldogság honába! Énekeljük el a himnuszt!

(Senki sem felel. A busz üres.)

Hitetlen, hálátlan, türelmetlen, gyáva marhák! *(A markába köpmély megvetéssel.)* Ezek is kiugráltak a robogó buszból, mint eddig az összes utasom. Happysten! *(Kiált az ég felé.)* Szüntesd meg ezt a járatot. Nem kifizetődő.

Közeledő buszhang, erősödik, a sofőr térdre rogy: Ne, neee!

Holtan elterül, mint akit elgázoltak.

Zene: Többféle himnusz gúnyos keverése (EU-himnusz, francia, amerikai, német, magyar, román, székely, Föl-föl ti rajjai a földnek).

Kis Tamás

Médeia

Szereplők:

Médeia
Dajka
Korinthoszi nők kara
Iaszón
Kreón
Glauké
Hírnök
Mermerosz
Pherész



Történik Korinthoszban, Médeia háza előtt.

Médeia a házból jó.

Médeia:

001 Tág terű tenger kifürkészhetetlen útján jöttem én
el hazámból, a ligetes Kolkhiszból hátrahagyva
mindent, mi lányságomat adta, s gyöngé, üde
gyermekkorom valamennyi örömét. Fürgé Argó
005 hátán jött el értem Küthereia, ki vágyat oltott
szívembe a hősi Iaszón iránt. Szerelemért
feledtem családi tűzhelyt, barátot, rokont
egyaránt. Azóta követem férjemet, mint hűséges
szolgája, érte élek, segítem útján bármerre is tér.
010 Nem vagyok már ifjú lányka, megízleltem rég a
szerelem édes, mézes nektárját, de kínozó, keserű
méregpoharát is. Nem adhatom át magamat a
szeretett férfinak, mert csak fájdalom lesz jutalmam.
Kemény, rideg szívvel kell elutasítanom vágyát,
015 így nem nyerhet önnön szívem mély sebet.
Csak ritkán és kevésszer csepegtetem a kéjt
néki, be ne teljen vágya, s más nő után ne
gondoljon. Szem elől tévesztettem eddig e női
fortélyt, s már csaknem végletesen odaadtam
020 magam Iaszónnak, de ezután újra kemény
álorcát veszek. Sebezniem kell, hogy meg ne
sebezzenek! Idő múlásával bájaim megkopnak,
férjem számára kívánatos már nemigen lehetek.
De ha unott életünk langyos állóvizét szigorral

025 felkavarom, futni fog utánam, mint bohó
szerelmes ifjú, ki apró kegyért rimánkodik.
Most érzem, hogy ezt kell tennem, tünékeny
boldogságom csak így tarthatom meg. Ha
nem térek vissza régi önmagamhoz, mint egykor,
030 férfiakat csak hűvösen fogadok, férjem más nő
után néz, ki ifjabb, s kellemre kellemesebb, mint
én. Nem kell ide bűvös mágia, csodás főzet,
bájjital. Elutasító szavaimmal láncolom magamhoz
laszont. A férfi csak olyan fajta, hogy szalad
035 az után, mit el nem érhet, s elfordul attól, ami
önként kínálkozik.
Zajt hallok, a házból jó valaki. Csak kedves
dadám lehet, ki lelkem minden szavának tudója.

A Dajka a házból jó.

Dajka:

040 Drága asszonykám, régóta keresem az alkalmat,
mely nehezen jött el, de most ím megleltelek, s
a körülmény is kedvező, hogy néhány szót szóljak
hozzád. Félek, nem lesz örömdre, miről beszélni
kívánok, de mégis jó barát tiszte közölni a hírt,
ha mégoly fájdalmas is. Ki közel áll hozzánk,
045 óvatosan adagolja a keserű szót, így viselni is
könnyebb azt. Ezért próbálom megelőzni idegenek
durva hangját, s mint lehet, mérsékelni a kint,
mely a hír hallatán fakad.

Médeia:

050 Felkészültem minden rosszra, amit tőled hallhatok.
Csak mondd bátran, hogy tudjam meg minél előbb.

Dajka:

Mondom is, mert régóta nyomja begyem.
Félelmem is gátolt eddig szólanom. De már nem
halogathatom, az idő sürget.

Médeia:

Füleim tárva vannak szavaid előtt!

Dajka:

055 Akkor már nincs miért hallgatnom. Szólnom kell,
de én is úgy akarom. Férjed, az Argó hős szívű
hajósa más nővel kíván frigyre lépni. Jaj,
kimondtam, s nincs visszaút!

Médeia:

060 Jaj, mit kell hallanom szégyenemre!
 Kivel óhajt új nászt ülni férjem, s mi célból? Tán
 új szerelem égeti szívet, s engem már feled?
 Beszélj el mindent, amit tudsz, szavaidat
 kíméletes köntösbe öltöztetned nem szükséges!
 Tudni akarok minden részletet, bárhogy is kínoz!

Dajka:

065 Elmondok én mindent, csak figyelj nyugodtan,
 hisz ezért szántam el magam e nehéz percre.
 Korinthosz királyának szépséges leányát, az
 ifjú Glaukét kívánja nőül venni Iaszón. Célja,
 070 hogy magának s gyermekeinek trónt szerezzen,
 így biztosítva minden leszármazottjának jólétet.
 Csodás aranygyapjút hiába hozta el atyád
 földjéről, hatalom s vagyon nem lett az övé.
 Vágyik, mint minden férfi a trónra, hiszi,
 uralkodásra termett.

Médeia:

075 S asszonyát, ki segítette minden nehéz bajában,
 feledi? Félredobja, mint megunt kacatot, mely
 fölösleges lett?

Dajka:

080 Úgy hallám, gondoskodni kíván rólad, hogy
 szükségét ne szenvedj semmiben. Bőkezűen
 kárpótol nászodért, s két fiadért, kiket szültél
 néki.

Médeia:

Fiaim csak az enyéme, nincs módja őket
 elvenni, legkevésbé pénzzel, kinccsel kicsikarni
 tőlem!

Dajka:

085 Úgy hírlik, nem lesz kicsinyes véled, mit kívánsz,
 azt megadja néked. Kérése csupán, hogy ne
 gördíts akadályt a tervezett frigy útjába. Ha így
 teszel, te is békességben és fiaid is jólétben
 élhetnek.

Médeia:

090 Szerelmemet félredobhatom-e én is, csak hogy
 nyugodtan alhasson az álnok szerető? Hazát,

apát s testvért hagytam hátra az ő kedvéért.
Most ez mind semmi az ő szemében, melyet
megválthat néhány arannyal! Így gondolja tán,
de én másképp!

095

Dajka:

Haragvó lelked nyugtasd, drágám!
Nem jó így küzdened a megmásíthatatlan ellen.
Férfiak döntenek asszonyok felett, nekünk
csak a méla belenyugvás marad. Fáj most, hogy
elhagynak, de idővel gyógyul a seb.

100

Médeia:

Kitől s hol hallottad e fájdalmas híreket?
Mondandódból ez még hiányzik. Biztos-e a
forrás vagy csak kósza pletyka, amit elmondtál?
Iaszón szándékán másíthatok-e még?
Végleg eldöntötte-e már, hogy szeretett nejét
örökre félresöpri poros útjából?

105

Dajka:

A király, Kreón bizalmas emberétől tudom
mindezt. Jelen volt, mikor férjed s a király
megegyezett, a hozományról is szót ejtettek. Így a
nász napját már kitűzték. Ha a Hold még egyszer
elfogy és újra hízik, megtartatik a királyi
menyegző. Az ara sem mondott nemet, s
örömmel várja a következő holdtöltét. Jól
elvégeztek ők mindent.

110

Médeia:

De még mennyire! Hibát követtek el!
Engem nem kérdeztek felőle!
Most hagj magamra, drága dadus! Gondolataim
háborgó tengerén egyedül hanykolódhassam.

115

Dajka:

Megyek, mert így kívánod, de esdve kérlek,
józan megfontolás legyen vezérlő elved. Nem
jó tanácsadó a harag s az indulat. Ki átadja
magát nekik, vesztébe hull. Vigyázz hát önnön
lelki nyugalmadra, drága lányom!

120

Médeia:

Aggódnod nincs miért.

A Dajka bemegy a házba.

Médeia:

125 Mi eddig csak gyötört, mint kósza gondolat, s
kínzott éjjelente nem hagyva nyugodni jól vetett
fekhelyemen, az most már rideg valóság.
Férjem más nőt kíván! Feledi mindazt a kéjt és
örömet, amit én eddig adtam néki, s még adhatok.
130 Fiatalabbat, szebbet óhajt, tudom, hogy vágya
hajtja. Jaj, én szerencsétlen! Elkéstem tervemmel,
mellyel visszahódítani reméltem. Kétségbeesett
szívem, jaj, úgy ver! Sokáig áltattam magam,
hogy teljes szívemből szerethetem őt. Most
135 későn eszmélek. Mindennél nagyobb fájdalom
a jutalmam hiszékenységemért. Közel engedtem
magamhoz, s lám, csak megcsalni tudott!

A Kar bevonul.

Kar:

140 Bár Héra haragszik nagyon, hűtlenség mégis
Zeusz isteni kiváltsága. Nem gondol nevére, kit
keserű bánat emészt minden megcsalt órában.
Forró könnye ömlik tehénszeméből, s el nem
apad tiszta, bővizű forrása. Keményen és
kevélyen szidalmazza csapodár férjét, de belül
zokog minden szótól. S oly kevés a megnyugtató,
szerelmes pillanat! Lány ölelés csak néha jár ki
145 a szerelmes asszonynak, ami övé, az, hogy
várhatja férje hazatértét. Nem csitul vágya a férfinak,
ha őszül feje s ereje gyengül, ifjú lányka után
néz, feledve éltes asszonyát.

150 Balga volt Epimétheusz, bár bölcs bátyja óvta,
mégis ajándékot fogadott el csalfa istenektől,
mert nem bírt betelni vágyával. Kívánta a lányt
nagyon, kit elé hoztak, s tette asszonyává még
az éjjel. De az átok mégsem őrajta fogant, az
egész emberi nem szenved mindenki ajándékának
155 mérhetetlen kíváncsiságát. Mert kinyílt a hombár,
s szabaddá vált minden kínzó baj, mi elől menekvést
csak a szárnyas remény adhat. Visszacsukni már
késő volt, bánni sem érdemes. Asszonyi vétek
miatt sújt minden halandót nehéz kór s keserves
160 nyomor.

Ha jó a sűrűn lefátyolozott Éjszaka, s beterít
puha leplével mindent, mi fellelhető tág terű

világ egészén, vackába húzódik az élő, várja
 Nüx fiát, az enyhet adó, mézédés álmot. Mert
 165 ő vigasz ébren átélt bújára, tengernyi bánatára.
 Ha jó a világos nappal, majd újra felveszi
 gondjainak hosszú fonalát, de most Hüpnosz
 áldott ajándékát fogadja, nem gondolva halandó
 170 kínjára. Jól elrendezték az istenek a világ ezer
 dolgát, röpke percre feledheti az ember porszem
 mivoltát. S ha majd eljő a fátyolos nő sötét fia,
 Thanatosz, szeme utoljára, még egyszer láthatja,
 mi boldoggá tette egykor.

Sápadt fényét búsan szórja földre minden éjjel
 175 Szeléné. Latmosz hegy nyirkos barlangjában
 örökké alvó kedvesét ébresztgetné, de hiába.
 Nem szól, s nem viszonzza csókjait Endümión,
 ki Héráért epedt egykor, s büntetése lett vég nélküli
 180 álma. Férfiúi szépsége így mozdulatlanul is
 megigézte mindig újra növvő és elfogyó Hold
 bájjos istennőjét. Azóta, ha otthonát elhagyja, s
 égi útját járja éjszaka, felkeresi szunnyadó
 kedvesét, rövidke időt töltve mellette. Majd
 továbbbillan a Hold, s a hajnal bontja szirmait.
 185 Emberek nehéz napja kezdődik.

Kedves társnőnk áll itt egymagában, búsan.
 Ha nem ismernénk, akkor is szánnánk, és
 kérdeznénk bánatának okát. Öntsd ki szíved
 190 fájdalmát elénk, Médeia! Jó szóval segítünk,
 ha tudunk, még többel is.

Médeia:

Bánatom az, mi minden elhagyott feleségé.
 Levetettek, mint megunt gúnyát, nem nézték
 a nékem tett súlyos esküt.

Kar:

Férjed már nem kíván téged ölelni?
 195 Mi az oka e változásnak?

Médeia:

Az én uram más nő után sóvárog, ki szebb
 is, ifjabb is, és hatalmat általa nyerhet egy
 egész városon. Én ezt már nem tudom néki
 200 megadni, bár segítettem őt egy életen át.
 Most ellök magától, mert nem vagyok hasznára.
 Hozzásegítettem egykor a varázslatos

205 aranygyapjúhoz, cserébe esküdözött, hogy
örökké szeretni fog. Már csak gátja vagyok
terveinek, mint rossz koloncot, leráz magáról.
Pedig én, a barbár nő, testvért gyilkoltam
őérette!

Kar:

Szerelmét újra fellobbantani férjednek nem
tudod asszonyi bájjal s kedvességgel?

Médeia:

210 Efféle dolgaimra nem figyel ő, új frigye már
készülőben, csak az élteti. Rosszul bánt velem
és én méltóképp fogom jutalmazni. Kímélet az
én szívemben sem lesz iránta.

Médeia bemegy a házba.

Kar:

215 Súlyos szavakkal végzé nehéz beszédét Médeia.
Riaszt, hogy ily komor jövőt fest hangja. Út két
vége felől két magányos alak jó. Hoznak-e
változást Médeia felborult életében? Ha szóra
nyílik szájuk, megtudjuk.

Iaszón balról, Kreón jobbról jő.

Iaszón:

220 Királyom, véled találkozni itt kívántam, mert
beszédemhez jó alkalmat itt lelek. Miről
szólanom kell, lányoddal tervezett házasságomat
érinti.

Kreón:

Hallgatlak, s ha bármi nehezíti frigyedet, én
kész vagyok könnyíteni azt.

Iaszón:

225 Kolkhiszból hozott nőm már biztosan értesült
tervezett új nászomról, mert sok a jóakaró, ki
csalfán, önös érdekből kibeszéli mások titkát, s
így remél hasznot magának. Médeia barbár nő,
kit érzelmek és indulatok vezérelnek, észérvek
meg nem győzik, legyenek bármily világosak is.
230 Mélyen tud szeretni, de gyűlölete sem csekélyebb.
Ha hiszi, hogy jogos jussáért küzd, semmi nem
tartja vissza, oroszlánként harcol. Aggódom, hogy

a tervezett menyegzőt megpróbálja megakadályozni.
 Valaha nagy szolgálatot tett nékem az aranygyapjú
 235 megszerzésében, s úgy hiszi, jogot formálhat rám.
 Rég leróttam már hálámat néki, de ő még mindig
 emlegeti, s kéri, tegyek kedvére. Csekély
 szívességéért egy életen át hálásnak kellene
 240 lennem. Ezért, hogy elhagyom, haragja rettentő
 lehet, s féltő, hogy ellenünk tör.

Kreón:

Félelmed alaptalan, Iaszón! Egy magányos nő
 nem tehet semmit palotám őrsege és hatalmam
 ellen, ha mégoly dühödts is, mint az alvilág kutyái.
 245 Érdekünk azonban azt diktálja, hogy beszéljek
 vele, s meggyőzzem, nincs értelme közös
 akaratumknak ellenszegülnie ostobán. Ha kell,
 mézesmázos szavakkal, ha kell, erővel ráveszem,
 egyezzen bele új házasságodba. Ha én nem érnék
 250 célt, lányomat küldöm hozzá. Nők egymás között
 hamarabb dűlőre jutnak, mint okoskodó férfiak.
 Drága lánykám birtokában van a női szép
 beszédnek, mellyel bárkit meg tud győzni.

Iaszón:

Segítségédért jöttem ide, s lám, megkaptam.
 Kívánom, hogy érts cél, de vigyázz, mert
 255 fondorlatos nő Médeia. Színlelni is tud hazugul.
 Hiszed, hogy kedvedre tesz, s mégis hátba döf.

Kreón:

Vénség ad tapasztalatot ez ügyben nékem.
 Kifogni rajtam nem oly könnyű.

Iaszón:

Most távozom, hogy alkalmaid nyíljon beszélni
 260 a kolkhiszi nővel.

Iaszón jobbra el.

Kreón:

Sokat nem kell várnom, mert zajt hallok a ház
 felől. Médeia jó, úgy hiszem. Mézédessé beszédével,
 kedves szavakkal győzöm én meg, hogy gyermekei
 265 érdekében segítse Iaszónt új frigyre lányommal,
 ahogy mindig is tette áldozatkészen. Tegye félre
 dühét s féltékeny indulatát, kit szeret s félt, annak
 árt csupán, ha okos szóra nem hajlik.

Médeia a házból jó.

Médeia:

Újra itt vagyok a ház előtt, mert nyugodalmat nem
 270 találok fedél alatt, hol férjemmel annyi kéjt s vágyat
 éltünk, most csak elhagyott mivoltomra emlékeztet
 keserűn.

Kreón:

Bánatod ne járja át szívedet, mert dicsőség az, mit
 Iaszón oldalán nyertél. Neved fennmarad, Argonauták
 275 segítőjeként ismernek. Két magzatod is származott
 nemes törzsből, más nőnek kevesebbrel kell beérnie.

Médeia:

Most más nőért elhagy férjem. Céljait már nem
 segíthetem, csak teher vagyok nagyra törő terveiben.
 Igaz szerelme ennyit ér csupán? Ha már nem kell,
 280 eldobjuk az asszonyt? Szébb, jobb, ifjabb után
 sóvárog szíve, tudom én.

Kreón:

Szépséged varázslatosabb, mint eddig bármikor.
 Kebled s bőröd üde, lánykák is irigyelnek.
 Fiainak kíván biztos életet szerezni. Ha király
 285 lesz egykor utánam Korinthoszbán, magzataid
 sem fognak szűkölködni soha. Te meg találsz
 olyat, ki gyámolít örömmel. Sorsod felől
 aggódnod nem kell.

Médeia:

Jaj, keserű éltem, hogy kínoz!
 290 Áldozatos szívem magányt nyer csupán. Szerelmem
 nem becsülték, s eltaszítanak undokul. Forró
 ölelésem már nem kell annak, ki általam lett valaki.
 Vágytam rá mindig is, de ő csak vonakodott, nászt
 érdekből ült velem. Láttam én ezt jól, ha nem is
 295 szóltam, örültem a jó szerencsének. Most alkalmá
 nyílik elkergetnie, régen óhajtotta ezt, csak mersze
 nem volt hozzá. Király hatalma áll mögötte, teheti
 hát kedve szerint. Ó, én ostoba, reméltem, hogy
 szeretni fog egyszer! De jaj, nem! Mi nem lobban
 fel első pillanatban, idő múlása sem szítja azt.

Kreón:

300 Bánatod ne korbácsold tovább, mint szelek vad
vihara a tenger zavaros árját. Szeretett urad, de
másfelé kell tekintenie mostan. Nagy tervei és
szándéka többet kíván, mint a te boldogságodra
ügyelni.

Médeia:

305 Jajveszékelésem sikolya elhallik-e Hadész sötét
birodalmába? Iaszónnak asszonyával foglalkozni
nincs gondja? Porszem vagyok én néki? Szél elfúj,
és ő észre sem veszi. Kéjt keresve hozzám bújít
egykor. Hűtlen szava ígért számtalan szépet. Most
310 teher vagyok házában. Erinnüszök tanúi bánatomnak.
Őket hívom méltánytalanságom orvoslására.
Sajgó szívemre írt, jaj, talállok-e? Fájdalmam
hatalmasabb, mint túrni tudnám, elpusztít, s megéget
e belső láng, melyet férjem gyújtott bennem. Nincs
315 víz, mi csillapítaná tüzem, kitörni készül bensőmből.

Kreón:

Bánatod idővel elapad, s hogy élted tovább
folyhasson békésen, ne tégy Iaszón terve ellen.
Nyugodj bele megváltoztathatatlan sorsodba.
Isteneknek csak így lehetsz kedves.

Médeia:

320 Istenek ellen is harcolok, ha kell!
Hekaté mindenható istenasszonyt hívom segítségül.
Emésztő szerelmem változtassa vak gyűlöletté,
kezembe fegyvert a bossúhoz ő adjon. Elméből
törölje ki a drága ölelést, becéző szavakat, melyek
325 egykor lelkemet melengették. Felejttem puha kéz
édes óráit, mézízű csókok bódító illatát. Csak a
keserű alázás bántó érzése maradjon szívemben.
Illanjon minden tova, mi kellemes és boldogító volt.
Apszürtosz, drága fivérem, halálodért most veszek
330 bosszút! Ma kiirtom szívemből a szerelmet, amiért
megöltelek.

Kreón:

Bánatod ne ragadtasson meggondolatlan dolgokra!
Higgadt értelem vezéreljen e nehéz órában is.
Bajt ne hozz fejedre s szeretteidére. Ha nem
335 csillapul dühöd, téged s gyermekeid számúznöm
kell e városból. Alattvalóim érdeke ez.

Médeia:

Szerelmem megcsalt, egyedül bolyongok a világban.
 Hazámat rég elhagytam, ha nem itt, hát máshol
 340 tengethetem életem. Fájdalmam s a szégyen
 örökké elkísér, bárhova sodor is a szél. Nászi
 ágyból kivetett asszony senkinek sem kell, csak
 csúfot űzni jó, s gúnyolni lehet bátran. Sértés
 mégsem fáj mástól, csupán férjemtől, ki álnokul
 345 elárulta szerelmünk. Pedig oly sokat köszönhet
 Küthereia bőséges ajándékának. Most átkozott az
 én nevem és férjemé is. Halottak leszünk mindketten.

Kreón:

Új életet kezdeni sosem késő, csak ne tégy balgán
 olyat, miért szörnyű büntetés jár. Nyeld le mérged,
 350 s gondolj arra, mi szép volt. Bízz a jövő szép
 ígéretében.

Médeia:

Nem ígér nekem semmi jót az ismeretlen jövő.
 Szenvedésem csak növeli múltó percek árja.
 Könnyem is elered, zápora mégsem mossa el
 szégyenemet.

Kreón:

355 Magadra hagylak, hogy tűrni tudd bánatod. De
 figyelmeztetek, a tervezett frigyed megakadályozni
 nem tudod. Ne tégy olyat, amitől jóindulatomat
 elveszítheted. Városomban élhetsz, fiadat is
 láthatod, csak békélj meg a megváltoztathatatlanul.

Kreón balra el.

Médeia:

360 E városban nincs már helyem. Nem nézem bárgyún,
 hogy Iaszón új asszonyával miként él enyelegve.
 Valakinek hálnia kell, hogy ne így legyen! Elemészt
 a szégyen, hogy kivetett páriaként leshetem az új
 asszony alamizsnáját. Fiaimnak is rossz mostohát
 365 nem tűrhetek. Vesznie kell mindazoknak, kik régi
 boldogságomra galádul törnek!

Kar:

Megcsalt s kegyetlenül bánt veled urad, de
 szenvedélyed meg ne égessen! Újabb s nagyobb
 bajt fejedre ne vonj! Bosszúd célt nem érhet, csak
 370 fájdalmad növelné nagyobbra.

Médeia:

Életem üres tömlő, melyből kifolyt már minden.
Szerelmem rossz irányba vitt, s most ezt szenvedem.
Elrontott életem súlyos sziklaként nehezedik rám.
Lerázni csak egyféleképp tudom, ha más sír helyettem
375 jajveszékelve.

Kar:

Tengeren ringó könnyű gályán édesen alszik
Ariadné. Áttetsző leple, mely félig fedi mezítelen
testét, lassan csúszik le róla hószín bőrét felfedve.
380 Megejtő szépsége magával ragadja mindazt, ki nézi.
Istennőt vél látni a tudatlan szem. Álmaiban messze
jár, boldogság minden perce, s nem fél, hogy sorsa
rossz irányt vesz. Pedig, kit kedvesének hisz, már
tervezi partra tenni, s elhagyni örökre. Még hosszan
tétovázik, de elszánja magát, s a fekete vitorla
385 távolba vész csakhamar. Riadt ébredés várja a lányt,
de ocsúdva könnyeiből rettentő átkot szór hűtlen
kedvesére. Meg is fogan a baljós kívánság.

Dia kietlen szigetén egyedül ébredve, zord vadaktól
riadva mitévő lesz bájos Ariadné? Csalfa férfinak
390 hű segítségét hiába adott, Labürinthosz útvesztőjéből
szerelmét kivezetnie haszontalan volt. Ígért a hős
szerelmet, nászt, lányka szívének megannyi cifra
ajándékot, lett belőle mégis rút becsapás. Egy isten
azonban kegyesen megszaná az árvát, bódító
395 szerelmével megajándékozta, nem ígér neki, csak
ad, s teszi királynőjévé. Halhatatlanságát is kijárta
égi atyjánál Dionüszosz, istennők páratlan sorát így
gazdagítva ő, s lett messziről láthatóként hajósok
jóakaró oltalmazója.

Téreusz sem becsülte hűséggel asszonyát, fiatal
lánykára vágyott, s megszerezte durván, erővel.
Szörnyű bűnét leplezte volna, de hiába. Néma
lányként is talált módot Philoméla, hogy szeretett
nővéreinek üzenjen. Rettentő a bűn, mely napvilágra
405 került, de a megtorlás még az égi Titánt is elborzasztja.
Önnön gyermekére emelt kezét a dühödt asszony,
hitte, férjét így tudja kínozni leginkább. Istenek
nem nézték, hogy ki kezdte az iszonyatot, váltak
mindhárman más alakká és ezentúl madártestben
410 élnek tovább életük. A bűn szörnyű bünt szült, s
a rettegés marad csupán az egy napig élőknek.

415 Ártatlan halálával büntetni a vétkest, ostoba gőg.
 Olyanná válik, mint kit gyűlöl, az, ki így cselekszik.
 Szánalom soha nem érheti, istenek is elfordulnak
 tőle, mert csak a bűnt szaporítja, s a véres iszonyatnak
 véget nem vethet soha. Bölcs Zeusznak joga csupán
 vérrel torolni a vétket. Halandó csak várhatja
 sorsát, s remélheti, hogy bűneiért és erényeiért
 420 méltányosan kapja osztályrészét. Ha mégsem,
 lázadni úgy sincs oka, máshogy mérnek az istenek,
 miként azt ember gondolná. Jaj, mily balgaság
 önnön dühünkben elé menni, s esztelenül siettetni
 végzet által kimért sorsunkat!

Médeia:

425 Fájdalmamat mindenképp csillapítanom kell, mert
 bensőmet emészti el, s ezt túrni tovább nem tudom.

Kar:

Vigyázz, esztelen dologra ne ragadjon héved!
 Szeretteidnek ne árts ostobán, még nagyobb
 fájdalmadra.

Médeia:

430 Csak jót teszek nékik, semmi mást!
 Ellenség kezétől óvom meg őket.

Kar:

Ha így teszel, több baj nem érhet. A király
 lánya közelít házad kapujához. Ha békülő
 kart nyújt feléd, kérünk, fogadd el önnön
 boldogulásodért.

Médeia:

435 Békülhet-e galamb az ölyvvel, bárány a farkassal,
 éger a macskával? Mindezt én nem tudom.

Glauké jobbról jó.

Glauké:

Saját házad előtt kereslek fel, kolchiszi nő.
 Közös sorsunk hozott hozzád, beszélni is erről
 kívánok véled.

Médeia:

440 Mi lehet közös életünkben, mi ide vonzott?
 Te királyi fenség vagy, én nyomorult alattvaló.

Glauké:

445 Egyazon férfit szeretünk mindketten, s ez közös
dolgunk, melyet rendezni kívánok. Tudom,
hogy szenvedélyed gyűlölettel néz reám,
ellenségeddé tett közös terhünk, mit Küthereia
aggatott ránk.

Médeia:

Mit kívánsz tőlem tehát?

Glauké:

450 Igaz szerelmedre kérlek, mondj le Iaszónról,
hisz ő is ezt kívánja. Kedvéért tedd meg, és én
ígérem, boldoggá teszem, s gyermekeid jóléte
felől sem kell aggódnod.

Médeia:

Gyermekeim eddig sem szenvedtek szükségét.
Legjobb helyük anyjuknál van. Más nem adhat
jót nekik.

Glauké:

455 Királyi palotában élhetnek felségesen. Görög
szót hallhatnak naphosszat, nem húzza vissza
őket a barbár lét. Ezt kínálok cserébe nagy
áldozatodért. Férjed is király lehet egykor
hősi tettei érdemeként.

Médeia:

460 Bármit tett, csak általam tette!
Nélkülem ő semmi, aranygyapjat el nem hozza
Kolkhiszból, ha én nem segítem.

Glauké:

465 Ismerem a történetet, mit csak te mesélsz.
Sok veszélyt vállalt Iaszón, s Argó hős
utasai voltak segítségére. Az ő érdemük
nagyobb, mint te tulajdonítasz magadnak.

Médeia:

470 Jaj, elvitatják azt is, amit tettem!
Férjemet kívánod, s múltamat is elveszed.
Ily gyalázat ér hűtlen férjem ágyasától!
Van még szegény, mit el kell viselnem?

Glauké:

475 El nem veszek tőled semmit, ami tiéd.
Gyermekeid gondtalan életét kínálom neked,
megfontolt anya kapva kapna ez alkalmon.
Légy bölcs te is, barbár indulataid fékezd,
475 hogy magzataidnak biztos jövőt szerezz.

Médeia:

480 Ellenség kezére nem adom őket semmiképp!
Nyomor s nélkülözés jobb nékik anyjukkal,
mint azoknál, kiket gyűlölök. Elvetted mindenem,
mert férjemért sokat áldoztam. Testvért, hazát,
480 apát, s most ezt orozod el tőlem! Nem tudom,
ki a bűnös, Iaszón vagy te, ki álnokul csábítod
el őt. Férjet ily gyalázatosan kívánsz szerezni?
Asszonyok legrosszabbika, te!

Glauké:

485 Nem munkál bennem a vágy, hogy más asszony
férjét női fortéllyal megszerezsem. Iaszón ostromolt
szerelmével, és én igent mondtam vágyaira. Ha
úgy szereted őt, mint ahogy szóval fennen hirdeted,
engedd el, s boldog lesz ő és gyermekeid is.

Médeia:

490 Ha, ostoba, ha! Iaszón a trónt áhítja, nem
szerelmedet. Pusztulásba visz balga hited.

Glauké:

Gondold ezt, s tán könnyebb lesz néked.
Iaszón szerelmét nem kell bizonygatnia senkinek
énelőttem. A frigy már el van rendezve,
mondhatsz akármit.

Médeia:

495 Átkom elér mindkettőtöket, késő bánatod lesz
nemsokára. A nászi ág helyett más, hidegebb
fekhely vár. Boldogságod Hadész honában
keresheted. Iaszón élni fog, de inkább lenne holt,
495 azt kívánja majd. Mindent feladtam érte, s most
mindent elpusztítok. Lelkemből kiölöm szerelmem
500 legvégső csíráját.

Glauké:

Átkozódj csak, ha ez könnyít lelkedem.
Sajnállok, mert tudom, mily csapás ez, de ne

505 gondold, hogy másítom szándékom. Ha józan
eszed előveszed, gyermekeid boldogok lehetnek.
Erre gondolj!

Glauké balra el.

Médeia:

510 Én és gyermekeim boldogsága már odavan.
Iaszón játszotta el könnyedén. Csak keserű
könyveim nyelhetem, s bánhatom, hogy mindent
áldoztam hűtlen férfiért. De a gyalázatot levetem,
s lakolni fog mindenki, fájdalmas bosszúval
515 enyhítem égő kínomat. Először e gögös szeretőt
büntetem, ki nem átalott hozzám jönni, s kérni
uramat. Kéjelegnie tán nekem kell engedélyt adnom?
Ocsmány néember vágját én nem adhatom meg.
Hízkelő ajándékaim megtévesztik majd, s
kínozzák halálra. Iaszón ágyán nem osztozom
senkivel! Eldöntöttem már, nincs visszaút.
Pusztuljon mind, ki fájdalmamat növelte naggyá!

Kar:

520 Keserű indulat mérgezi lelked, asszonyom!
Ne engedd magad át a keservnek! További
életed és gyermekeid nézd, ne ostoba bosszút
fontolgass! Minden elveszik, mi fontos volt néked.

Médeia:

Már elveszett, s vissza nem hozhatom.

Kar:

525 Múzsák anyja, hű Emlékezet, téged kérünk,
segíts felidézni a ködbe vesző múltból mindazt,
ami boldog pillanatot adott, s nem csüggesztette
lelkünk borús árnyával! Üde ébredést reggel,
530 mely végigkísérte napunk, s este fájdalomtól
nem gyötörten jött el az enyhet adó álom.
Segíts visszagondolni révülő szemmel minderre,
s ember mivoltunkat feledni, hogy legyen erőnk
viselni a holnapi nap súlyos terhét! Keserű
535 gond ne mérgezze jövőnket hiába, hogy áldozati
oltárunkról hála édes füstje szállhasson az ég felé
jóakaró isteneink kedvére.

Héra dühe tör elő minden megcsalt asszony
indulatából, ha féktelen őrzöngés keserű szavát
zúdítja férjére. Szerelmét féltő nő kivetkőzik

540 magából, nem csitítja mérgét semmi. Mert
 családját védi, akárcsak a tehénszemű istennő,
 kinek hatalma van minden asszony szívébe
 féltékenység kínzó nektárját önteni. Hűtlen
 545 Zeust bosszulja minden feleség önnön férjén,
 nyelvelését pedig túri a férfi, mint istenek ura.
 Így megy előre a világ hosszú évezredekén át.
 Nincs ez másként, midőn a nagy, tunya Káosz
 alakot öltött és kettévált a Nappal s Éjszaka.

550 Kocsiversenyen győzött Pelopsz, és a legyőzött
 éliszi király gyönyörű lányát, Hippodameiát
 nyerte mátkául. Szerelem égette a lány szívét is,
 nem volt ellenére a győztes jutalmát megadni.
 De bűnös atya utódát sem érheti boldog élet.
 Álnokul szerezte díját, s tetézte vétkét Mürtilosz
 555 meggyilkolásával, ki utódait háromíziglen megátkozta.
 Rút családi viszály fogja irtani ezután Pelopsz
 hős ivadékait. Athéné békíti majd meg csupán a
 dühöngő Erinnüszöket. Most ezután otthonát, hol
 lábukat Dórosz nagy erős utódai majd megvetik,
 560 nevezik Peloponnészosznak.

Millió perc telik lassan, de a századok gyorsan
 iramodnak tova. Világ helyéből ki nem fordul,
 nő és férfi vonzza egymást, de örök ellenségüket
 egymásban lelik fel. Vad viszály, bánat mind az
 565 övék, nyugodt, boldog óra ritkán jut, s a vénség
 hoz csak megértő szeretetet. Jaj, ha ifjon tudnánk
 mindazt, mivel eltemetnek minket, szép városunk
 virágozna, polgáraink jóléte örök volna! Mert
 csak az agg öregkor láttatja a jót, bár az erő kevés
 570 már a tevéshez. Mégis miénk a remény, hogy a
 tiszta bölcsesség elér bennünket halálunk előtt
 jócskán.

Úrnónk áll némán, s gondolatai útvesztőjében
 kóborol, de ajtó nyikordulása visszahozza közénk.

A Dajka a házból jó.

Dajka:

575 Médeia, drága asszonyom! Aggodalom kínozza
 öreg szívemet. Megrontó, rossz hírekkel hagytalak
 itt, s félelmem ház hűvösében csak nőtt s növekedett.
 Mitévő leszel, s mit forgatsz fejedben? E kérdések
 nyugtalanítottak odabent. Végtére is kijöttem

580 utánad, óvjalak a rossz gondolatoktól, melyek
métélyként boríthatják el lelkedet. Gyógyír a
megértő szó, más nem nyújthat segítséget nagy
bánatodban.

Médeia:

585 Félelmed már fölösleges! Mindent elterveztem,
s úgy lesz, ahogy lennie kell. Számodra is van
feladat, állj készen, hogy tehesd kívánságom.

Dajka:

590 Boldogan teszek én bármit, csak asszonyom
örömét növelhessem! Nékem ez minden vágyam,
mert sorsom is ettől függ nagyon. De tudod is,
mindig hú és áldozatkész szolgád voltam, bajban
sem hagylak el, bizonyosságod efelől megvan.
Csak mondd, mit kell tennem, és én kész vagyok
azonnal indulni kívánságod teljesíteni.

Médeia:

595 Egy ruhát és egy diadémot fogok a kezedbe adni.
Kreón lányának kell elvinned jegyajándékul.
Üzenem, hogy öltse magára, mihelyt átvette tőled.
Engesztelésül küldöm ezeket néki. Távoli Kolkhisz
serény asszonyainak keze munkája mindkettő.
Cserébe kérem, fiaimhoz legyen jó szándékú.

Dajka:

600 Bölcs döntésedet, úrnőm, teszem azonnal.
Jó a békesség, s hosszú életű lesz, ki indulatait
okosan fékezi. Megbocsátó halandó isteneknek
is kedves. Szolga is csak úgy élhet jólétben, ha
ura háza táján nincs rút viszály, harag nem
605 nehezül a családra. Kik rosszat tesznek nekünk,
jóra fordítják sorsunk, ha haragot nem táplál
szívünk.

Médeia:

610 Menj be a házba és én kis idő múltával követlek!
Készülj, mert Glaukéhoz fogsz indulni, mihelyt
átadom a kiválasztott holmikat.

Dajka:

Ahogy kívánod, asszonyom.
Öröm a szívemnek, hogy bánatod már nem sarkall
nehéz tettekre. Hidd el, jobb megbékélni, mint
haraggal fejünkre bajt hozni.

A Dajka bemegy a házba.

Kar:

615 Szándékod már nem másítod?
Mit remélsz bosszú édes-keserű ízétől?

Médeia:

Glauké halálával Iaszón visszatér hozzám!
Vetélytársnőmet kell csak legyőznöm. A
620 férfi mindig keres magának szeretőt, de ha
nincs új hódítás, megteszi a régi is. Mint
anyjához, úgy vonzódik nejéhez a férj.
Ismerem uramat, egyedül gyenge a világban,
legyen bár akármilyen nagy hős. Szűkölve
tér vissza hozzám, hisz óvó kezem nélkül senki
625 nem lenne. Ezt ő is tudja.

Kar:

Az új ara halálát, s az elszalasztott lehetőséget
a trónra, megbocsátja-e?

Médeia:

Idővel megbékél majd, más trónt ígérek néki, s
ez visszahozza hozzám. Mert lehet ámítani azzal,
630 mit maga is kíván. Nagyon szeretné és hiszi, én
megadhatom néki.

Kar:

Terved beválik-e vajon?
Boldogságod visszanyered-e?
635 Megannyi kérdés, csak kívánni tudjuk, hogy
váljon valóra minden álmod. Varázslónő vagy
és férfiakon is uralkodsz. Miért ne tudnád
visszahódítani a szeretett férfit?

Médeia:

Hiszem, hogy célom elérem. Bájital s mágia
ugyan nem fog a férfin, de egyszerű női fortélyom
640 segít. Mikor először megláttam Iaszónt, tudtam,
mit kell tennem, hogy szeressen. Most sem kétséges
a siker. Női bájaim nem a régiek, de eltakarom azt,
ami nem szép, és megmutatom testem gyönyörű
ékeit. Újra kívánni fog, ha már nem látja a fiatalabb
645 leányt. Hozzám visszatér és feledhetjük e kínos nap
perceit.

Kar:

Nincs kétség afelől, hogy elszántad magad. Öröm lesz jutalmad, ha terved véghezviszed. De mégis, gyilkosság vezet boldogsághoz?

Médeia:

650 Öltöm már szerelmemért rokont is. Miért fájna egy idegen halála, ha általa Iaszón szerelmét nyerhetem vissza?

Kar:

Szerelmed erős, nem kétséges.
Hát legyen meg a jutalmad, ezt kívánjuk.

Médeia:

655 Most megyek tervem valóra váltani. Az idő eljött, hogy bevégezzem művem.

Médeia bemegy a házba.

Kar:

Tán lehet még boldog valaki a sok megbántott emberből. Jóra fordulhat-e még minden?
660 Visszatalál-e a helyes útra Iaszón? Szeretheti-e áldozatos nejét? Kínzó kérdések özöne ömlik ránk.
Ház ajtaja nyílik, kurtán nyikordul a vas, család szolgája lép ki rajta.

A Dajka a házból jó. Kezében egy ruha és egy diadém.

Dajka:

Milyen finom anyag! Csodás ékkő, hogy díszíti a diadémot! Mi fénye van, mi csillogás ez!
665 Drága holmik, amiknek minden nő örülne. De értékük több pusztá vagyonnál. Médeia lelkének békéjét hozzák vissza. Nagylelkű asszonyomat istenek áldása kísérje! Én, az egyszerű szolga segítem hozzá, hogy felejthesse bánatát. Ajándékát
670 viszem Kreón lányának, s ez új életének kezdete. Férj nélkül ugyan, de gyermekeivel nyugodt boldogságban élhet. Örömmel tölt el, hogy én segíthetem hozzá mindehhez. Sietek is, mert fontos, amit rám bízta. Késlekedésre nincs is okom, csak
675 öreg lábaim bírják az utat.

A Dajka jobbra el.

Kar:

Könnyű szárnyakon szállnak sors gyors röptű istennői,
 ölelni őket képtelen a földből való halandó, vakon
 tévelyeg, keresi útját hasztalan. A kolchiszi lány lám,
 hazájától távolra sodródva nem lelé megnyugvását.
 680 Szerelme úzte, hajtotta haragos tengereken át, s most
 megcsalja álmait a kegyetlen végzet. Sírás nem másít
 a kiszabott osztályrészen, viselni kell, mivel Moirák
 keze sűrűn sújt. Médeia fájdalma bár rettentő nagy,
 685 s küzd minden erejével, teljesül az, mit égi istenek
 akarnak. Jobb hát belenyugodni a megmászhatatlanba,
 bajunkat növeli csak naggyá az engedetlenség.
 Jaj, honnan meríthetünk erőt mindehhez!

Fellegettorlaszoló Zeusz megtorolja a bűnt, Diké nevén
 foltot sosem hagy. Alvilágban sokan bánják vad,
 690 konok, földi tetteik, de ó jaj, nincs irgalom. Ixión
 tüzes kereke meg nem áll, örült forgását nem fékezi
 semmi erő. Tantalosz éhét s kínzó szomját nem
 csillapíthatja, bármily közel az édes, érett gyümölcs.
 695 Sziszifosz büntetése a hatalmas szikla görgetése,
 csúcsra fel nem ér véle soha. Ki még él, tudhatja,
 vétkei szörnyű megtorlást nyernek halála után.
 Hadész birodalmában töltjük örökkévalóság nagyobbik
 részét, életünkben kell megváltani ottani jólétünk.
 Jaj, csak a szívünk ne volna oly kemény!

Most nehéz idők járnak Médeiára. Bírja-e lelke
 túrni mindazt a csapást, mit hűtlen férje reá mért?
 Legelső támasza, családjá hullt semmibe. Szülői
 házból kiátkozva, férjtől elhagyatottan, mi lesz véle
 a világban? Aggódunk érte, szánjuk keserű sorsát.
 705 Megindító szerelme Iaszón iránt, könnyünk folyik,
 mert érezzük, szeretni így mi nem tudunk. Hatalmasan,
 szenvedélyesen és mindenre elszántan, de gyűlölni
 sem kevésbé képes ő. Mint rettentő lávafolyam,
 amint föld sötét mélyéről bugyog fel bűzősen,
 710 olyan a haragja. Bár erősebb lenne szerelme sértett
 dühénél, vak kábulatánál!

Kegyves Héra jóindulattal támogatta Iaszónt nehéz
 útján. Mentette kínos vésztől ahol csak tudta.
 Kegyeltje most mégis ellene fordult, házasság
 715 szentségét sérti durván, semmibe véve égi pártfogója
 minden tekintélyét. Óh, istenek hatalmas királynője,
 ne hagyd szenvedni a nőt, ki hűen oltalmazza tisztet!

720 Hozzád könyörgünk mindannyian, mutasd hatalmad
és hozz családi békét szép hajú Médea ékes házára!
Halandónak megnyugvást csak te adhatsz, minden
más isten szenvedéssel teli ajándékot nyújthat.
Tehénszemeidet vedd hát ránk, nekünk ez is elég,
férjeinket várjuk haza szerelmesen, te vezesd őket!

725 Az úton egy ember ballag, házunk felé tart.
Ki lehet az, szolga vagy úr? Jó hírt hoz vagy
elkeserít? Rögvest megtudjuk, amint ideér.

A Hírnök balról jó.

Hírnök:

730 A gyűlöletes kolkhiszi némbert keresem!
Átkaim rá könyörtelenül zúdítani kívánom.
Fertelmes tettét fejére olvasni, szemébe vágni
gaz bűnét akarom.

Kar:

Mérged s indulatod tudatja vélünk, Médeia
terve sikerrel járt. Azért beszéld el, mi rossz
hírt hozol!

Hírnök:

735 A király s lánya halott! E ház alvilági asszonya
ölte meg mindkettőt! Bűzös leheletű varázslónő
mérgecs ajándékkal hízelkedve férközött gyanútlan
áldozatai közelébe. Hadész kutyái tépjék csontjáról
aszott húsát! Kegyetlenebb halál legyen jutalma,
mint amit viselni tud!

Médeia a házból jó.

Médeia:

740 Mi ez a hangos káromlás és átkozódás?
Házam csendjét ki veri fel durván?

Hírnök:

745 Te szuka, még kérdeni mered hangos szidalmam?
Orvul gyilkoltad királyom s gyönyörű lányát.
Ne számíts csendre házad körül! Korinthosz népe
fog zajongani itt nemsokára.

Médeia:

Mit nekem egész nép, dacolok véle!

Kar:

Óh, jaj, balvégzetű nap!
Hogyan halt királyod, hallani kívánjuk.
Lánya végzetét is mondd el!

Hírnök:

750 Öreg szolgájával küldött e néember ruhát s
diadémot jegyajándécul úrnómnek. A Dajka
hosszúra nyújtott locsogással kérte Glaukét,
hogy azonnal öltse magára a holmikát. Szavai
elárulták, nem sejtette a jövőt, mely megölte a
755 megajándékozottat. Boldogan távozott, hogy
tiszteinek megfelelt. De a királynő testéhez kapott
és szörnyű fájdalom ült ki arcára. Rángatózott és
jajveszékelt keservesen, végül hozzánk rimánkodott
segítségért. De mi, szolgák csak dermedten álltunk,
760 segíteni képtelenek voltunk. Kiabált égő fájdalmát
említve, arca előbb vörössé vált a szenvedéstől,
majd haloványá. Csak atyja rohant segítségére,
amint hallotta lánya sikolyát. A ruhát s fejéket
letépni kívánta róla, de ahogy érinté a gyenge szüzet,
765 őt is vad fájdalom ragadta magával. Végtere is a két
test együtt vonaglott a földön, majd mozgásuk is
abbamaradt. A ruha s a diadém füstölögve semmivé
foszlott, ott maradt meztelenül a halott királynő,
s mellette Kreón. Első kábulatból ocsúdva idejöttem
770 fenyegetni Médeiát. Egész város népe követ majd
bosszút venni sérelmén.

Kar:

Ó, micsoda rettenet! Nem kívánunk senkinek ily
halált.

Hírnök:

Lakolni fog gyalázatos tettéért!
775 Iaszón lesz, aki bosszuló kezet emel majd rá,
mivel maga mögött tudhatja Korinthosz népét. Oh,
remélem, büntetésed is lesz oly fájdalmas, mint
amilyen kint szereztél vétlen áldozataidnak!
Ocsmány néember, távozz, mert földünket is
780 megfertőzöd! Most elmegyek, levegőt együtt
szívni véled fájdalmas.

A Hírnök jobbra el.

Kar:

Súlyos átka a hírhozónak nem nyomaszt?
Halálos bosszútól vagy száműzetéstől nem tartasz?

Médeia:

785 Nincs mitől félnem, célokat ím elértem. Már
halott a vetélytárs. Iaszón visszatér hozzám, szeret
majd, mint régen. Földönfutóként, de boldogan
együtt élhetünk. Ha ő mellettem van, nem rettent
egész város dühe. Továbbállunk, ahogy tettük
790 eddig, lesz a földnek szeglete, mely befogad minket,
szerelmeseket.

Kar:

S férjed veled tart a kényszerű száműzetésben?
Hátrahagyja érted a várost, mely megkedvelte?

Médeia:

Velem tart, mert nélkülem semmi ő. Csak általam
lehet naggyá, ezt tévesztette most szem elől.

Kar:

795 Férjedet látjuk közeledni, nem kétséges, hogy
indulatok emészti bensőjét. Jaj, csak újabb baj
ne növelje kínunk!

Iaszón balról zokogva jó.

Iaszón:

800 Itt vagy, te álnok asszony? Nem nyelt el a föld
szégyenében? Megölted azt, akit szerettem,
megölted fiaim jövőjét. Megmérgeztél magad körül
mindent és mindenkit. Áspiskígyó mérgét fröcskölted
szerteszét. Most minden összeomlott, amit
gyermekeinkért s érted felépítettem. Hiábavalóvá
805 tetted a rengeteg szenvedést és harcot. Nincs
már semmim, amiért küzdhetek.

Médeia:

Itt vagyok én, aki szeretlek hűen, mint mindig.
Keblemen felejtethed bánatod. Tudom, hogy
hatalomért sóvárogsz, de szerető hitvesed ölelése
többet ér minden királyságnál.

Iaszón:

810 Mérges pók gyanánt ölelhetsz csak magadhoz!
Arra vársz, hogy mérgeket belém ereszd. Gyilkos
kezedd el ölted meg szerelmemet, ne kérd, hogy
feléd nyújtsam karom!

Médeia:

Engem szeretsz, tudom! Még boldogok lehetünk!

Iaszón:

815 Soha nem szerettelek! Kit szerettem, meggyilkoltad.

Médeia:

Hazugok voltak hát a szerelmes szavak? Puha
ölelésed csak játék volt? Csalfa simogatás hiába
ingerelt?

Iaszón:

820 Érdek volt minden, mert kellett az aranygyapjú,
s te hozzásegítettél. Botoran követtél, s megtettél
mindent, amit kértem. De meg is bosszultad magad!
Kínoztál egyre csak házsártos szavaiddal, kevély
gőgöddel bántottál, ahol csak tudtál. Kemény és
rideg voltál, ha gyöngédségre vágytam. Szolgáddá
825 tettél engem, ki uralkodásra termett. Túrtem eddig,
mert hittem, ez érdekem. De most ne kérd, hogy
szeresselek! Betelt kínnal a szívem, elzavarlak e
földről is.

Médeia:

830 Vetélytársnőm Hadész honába küldtem, de ez csak
szerelmem jele. Ne taszíts el, mert ez halálom!
Engedelmes nejed leszek, ha kéred. Bántottak szavaim,
hát ezután nem teszem, kevély s gőgös ruhám
levetkezem, mert te vagy nékem az élet. Elhagytam
835 érted hazát, családi tűzhelyt, s testvéröcsémet
gyilkoltam kedvedért. Szerelmem forróbban éget, mint
valaha. Csak nézz rám és ölelj! Ezentúl másképp
lesz. Én szolgállok, ahogy kívánod. Ha kell, meg is
verhetsz, hogy tanuljak jobb nejed lenni. Csak
csókolj és simogass! Pőrén állok előtted és lesem
840 minden kívánságod. Csak karod kell nyújtanod
felém. Esdeklő hangon fogadom, alázatos nejed nem
vész el soha. Veszekedés zaja nem veri fel többet
házunk csendjét. Minden szavadra bólintok, s teszem,
akármit kérsz. Látod, érted mondom mindezt, mert
845 szeretlek.

Iaszón:

Undorodom tőled, fájdalom és keserűség tépi szívem.
Ostoba voltam, hogy érdekből öleltelek, csak mérgeket
szívtam magamba. Most e méreg engem is megöl.
Jobb távol kerülni tőled, mert vad szenvedélyed csak
pusztítani képes.

850

Médeia:

Bánt a szenvedély? Hát hűvös asszonyod leszek, ha
kéred. Saját kedvedre formálj! Csak szeress!

Iaszón:

Nem tudlak, soha nem is tudtalak szeretni!
Gyűlöletes vagy az én szememben. Aszott tested
már riaszt, elfordulok tőled, régen meg kellett volna
tennem. Csak kín volt e házasság. Balgán hittem,
hogy lehet válni fájdalom nélkül, de gonosz lelked
nem hagyta. Most távozz e városból, megvetett
pária vagy. Bolyongj egyedül, tetteid súlyát cipelve
hátadon. Ha a nap lebukik a látóhatár alá, s újra
felkel, ne találjon itt!

855

860

Iaszón jobbra el. Médeia némán áll a színen.

Kar:

A vágyott férfit vissza nem szerezted, így most
megalázottan állsz itt némán. Öltél szerelmedért,
mindhiába. Keservesen hull könnyünk érted, Médeia.

865

Bűnnel soha el nem érhetjük célunkat. Bölcsen
vigyázzák az istenek, hogy az értelmetlen meg ne
kapja, mire vágyik. Bár a jó sem osztozik mindig
az örömben, s keserv néki is kijár, hosszú időre
mégis jobb az isteni törvényt szem előtt nem
téveszteni. Haragvó alvilági istenek jártak ma
köztünk. Sebzett szívű Médeiát rosszra vitték.
Vagy csupán maga nem bírta uralni szörnyű
szenvedélyét. Bárhogy legyen is, a jövő bizonytalan.
Kiutat nem látja szemünk, Médeia bánata önnön
büntetése tettének. Enyhülnek-e a dühödt istenek
tévelygő halandónak irgalmasan megkegyelmezve?
Most még hiába kutatjuk a választ.

870

875

Boldog nászt kívánt ülni Peirithoosz a kecses
Hippodameiával, de vad, erőszakos nász népet
hívott menyegzőjére. Kentaurok durva serege

880

bortól mámorosan, kéjvágytól eszelősen lapithák
 asszonyaira támadtak. Hősiesen védelmére kelt a
 király háza minden népének, sok véres áldozattal
 mentve drága feleségét s az ő társnőit. Kentaurokat
 885 ősi vérük hajtja, ösztöneiken nem uralnak, teszik,
 mit vágyaik kívánnak. Népük pusztulását is ez okozta,
 elestek mind a lapithák elleni szörnyű harcban. Ki
 túlélte a véres öldöklést, ember szeme elé nem
 kerül többé, Thesszália erdeinek sűrűjében,
 890 barlangok mélyén rejtezik láthatatlanul.

Hideg zivatar veri a tájat, fák lombja nehezül,
 mert jég is jó súlyos, nagy kövekkel. Letört ágak,
 szétszórt levelek jelzik, hogy itt járt és nem kímélte
 895 az élő. Patakok medrében hömpölyög az ár
 magával sodorva törmelékét, mint kis csónakot.
 Szomorú táj tárul a halandó szeme elé, lelkének
 nagy fájdalmát tükrözi vissza tompán, homályosan,
 hogy csak érzi, övé is a gyász. Keleten már fény
 dereng, de még a sötét az úr. Bizonytalan, tétova
 900 madarak hallatják hangjukat, keresnének ételmet
 olvadó jéglabdák között. Ember lelke felett lebegő
 sötét fellegek feloszlanak-e valaha?

Világ uralmáért gögösen harcoltak a titánok. Amiért
 küzdöttek, léte forgott kockán. Mennykő s tűz
 905 perzselt mindenütt, bűnös kénkő fojtogatta az élő.
 Rengett a föld és jajgatott Gaia. Sötét erők tartották
 fogságban a világot. Szörnyű lények serege támadt
 egymásra ádáz, vad küzdelemmel. Végtére is győzött
 910 az ifjabbik nemzedék, s megszelídülve uralják a
 világot. Bölcs önmérséklettel s józan belátással
 újabb lázadóktól félniük nem kell. Ha a gögöt
 messzire űzi palotájából világok ura, trónját nem
 ingatja meg semmi. Időtlen időkig fennáll uralma,
 gyarapítva az élők sok ezer nemzedékét.

915 Szó nem hangzik el csodálatos Médeia szájából,
 csak könnyét nyeli fuldokolva. Óh, drága nő,
 engedj szabad folyást lelked szörnyű bánatának!
 Ki meghallgat, mérsékli fájdalmadat. Mi készek
 vagyunk viselni kínos terhed egy részét.

Médeia:

920 Csak magam vagyok fájdalmam okozója!
 Gyengének mutattam magam, s legyőztem. De
 még nincs veszve minden, elvesztett büszkeségem

925 visszaszerezhetem! Bosszúm kegyetlen lesz, mint
maga laszón. Ott sebzem, hol legjobban fáj,
kíméletet ne várjon tőlem. Érzéseimet levetem,
akárcsak a szennyes ruhát. Magamra öltöm a rideg
számítást. Könnyeim végleg elapadtak, más nem
éltet, csak hogy megtoroljam a rajtam esett
gyalázatot.

Kar:

930 Óh jaj, hallgatás után mily szörnyű szavak!
Nem telt be még a mai nap iszonyattal. Borzalom
dermeszt minket kővé.

Médeia:

935 Ha a szenvedélyek nem uralnak, tudom, mit kell
tennem. Érzéseket soha nem szabad mutatni a
férfinak, mert megérzi gyengeségünk, s ellenünk
fordítja, úgy győz aztán le. Elfeledtem ezt, és
szerelmem kiadtam, most ellenségem kacag rajtam.
De nem győztek le végleg, van még karmom, mivel
fájó sebet ejthetek. Felállok újra, régi méltóságom
940 ismét fennen fog ragyogni.

Médeia bemegy a házba.

Kar:

945 Szenvedély után jön a dermesztő számítás. Ah,
melyik a jobb, mi nem tudhatjuk. Keserű könnyét
Médeia letörölte, de arcán már a konok bosszú
fekete árnyéka látszik. Jaj, hová sodorja e családot
a nehéz vész? Már földre borulni sincs erőnk.
Miben bízhatunk még? Jóakarátú istenek, ne
hagyjatok el!

Médeia kilép a tetőn lévő teraszra.

Médeia:

950 Itt állok házam tetején. Boldogságom kerestem
benne sokáig, jaj, mindhiába. Mit itt leltem,
csak fájdalom volt. Hazug férfi áztatott, s én
buta lány, hittem néki. A tükörből elrontott
életem néz vissza rám. Lábam alatt minden, amit
meg akartam szerezni, és nem lehetett enyém soha:
955 családot, biztos otthont, hű férjet. Jaj, hogy
elillant mindez! Már nincs itt semmi, innen indulok
messze, magam sem tudom, hová! Lesz-e föld,
ami megtűr hátán? Szerzenézek a magasból, csak
szürke fájdalmamat látom.

Kar:

960 Riasztó szavak ömlenek szádból, lányom!
Gyermekeid arcát nézd és ne kínodat, örököd
az életben ők legyenek!

A Dajka kilép a teraszra, Mermeroszt és Pherészt kézen fogva vezeti.

Dajka:

965 Drága úrnóm, szép gyermekeid hozom elébed.
Az ő tiszta arcuk vezethet vissza téged a boldog
életbe. Csak ők feledtethetik véled a keserű múltat.
Őket érintsd, őket csókold! Örököd ők legyenek,
s mással ne gondoldj! Tudom, hogy szülőnek
gyermekeiben van az élete, bújja nincsen, ha
nézheti s boldognak láthatja őket. Játékuk, kedves
970 mosolyuk üdíti a szívet. Hangjuk lecsillapít minden
háborgó lelket. Méreg s bánat elillan, csak
köztünk legyenek.

Médeia:

Drága gyermekeim, öleljétek meg bús anyátokat!

Mermerosz és Pherész megölelik Médeiát.

Kar:

Talán az anyai szív elnyomja a bosszúálló nőt!

Médeia:

975 Te pedig, kedves, jó dajkám, térj házunk hűvösebe
pihenni. Elvégezted a rád bízott feladatot, többet is,
mint gondolnád. Kezembe fegyvert adtál, mely
leginkább sebzi áldozatom.

Dajka:

980 Fáradt vagyok, vén testem már nem bírja a nap
megpróbáltatásait. Izgalom sem éltet, mint ifjabb
koromban. Szolgáltalak hűen, s ha segíthettem, ez
öröm számomra. Fegyvert bár nem adtam néked,
kívánom, aki bánt, ne legyen boldog napja.
Nyugodalmas éjt, úrnóm.

A Dajka bemegy a házba.

Kar:

985 Bölcsen mondta az öregasszony. Anyának gyermeke
a mindene, általuk feledheti bánatát. Megtisztult
lélekkel ölelkezhetnek.

Médeia:

990 Szerelmetes magzataim, itt vagytok, keblemre
ölelhetlek benneteket utolszor. Arcotok nézhetem,
mosolyotok láthatom még egyszer. Utoljára
szólhattok is hozzám csengő hangon. Öröm ez
nékem, és szívembe zárom e végső pillanatot.

Mermerosz:

Elhagysz minket, anyácskám? Nem láthatunk
többet? Ki fog óvni minket ezután?

Médeia:

995 Elválnak útjaink, mert így hozta a rideg sors.
De félnetek nem kell, hol újra találkozunk,
ott mindig együtt leszünk. Búcsúzom hát
könnyes szemmel, csókjaim szórom rátok
fáradhatatlanul. Oh, szívem apró kincsei!
1000 Nem így kívántam a jövőt, de a zord világ elragad,
hiába küzdenék ellene. Már nincs jövőnk,
apátok szétzúzta gonoszul.

Mermerosz:

Hiába kutatom szavaid értelmét, anyácskám!
Szólj világosan és bővebben, hogy tehessük
kívánságod!

Kar:

1005 Gyermeki értelem nem fogja föl e hallottakat,
de igazán mi sem értjük Médeia furcsa beszédét.
Tán az örület lett úrrá rajta bánatában? Elborult
elmével alvilág felé ne tekints, lányom!

Médeia:

1010 Elválunk és ez fáj nagyon. Nincs visszaút többé,
nem látjuk egymást soha. De a szívemben ott
lesztek, mert csak rátok emlékezem.

Kar:

E furcsa búcsút Iaszón zavarja meg mindjárt.
Mi dolga még gyűlölt asszonyával?

Iaszón balról jő.

Iaszón:

1015 Gyermekeimért jöttem, mert sötét, baljós
gondolat szállt meg. Félek, hogy a barbár nő
iszonyatos bosszút tervez.

Médeia:

Távozz innen, rosszak rossza!
Nincs hozzád több szavam. Sorsodat úgyis
meglátod mielőbb.

Iaszón:

1020 Két fiamat add át, és már itt sem vagyok.
Te sértetlenül távozhatasz e városból, mely
kegyes volt hozzánk és befogadott. Megölted
királyát s annak lányát, nagy kegy, hogy élve
elmehetsz.

Médeia:

1025 S gyermekeimet hagyjam itt korinthusiak
bosszuló kezére? Át nem adom őket néked!

Iaszón:

1030 Ne hozz fejedre több vést, viselni így sem tudod!
Bírom a polgárok bizalmát, teszik azt, mit
parancsolok. Dőre ellenkezésed veszted
okozhatja. Jó kezekben lesznek apjuknál az ifjak.

Médeia:

Elvennéd azt is, mi megmaradt nékem az életből?
Utolsó vagy a szememben, kire fiaim bíznom.

Iaszón:

1035 Koldusként járod ezután a világot. Ilyen életet
szánsz nekik? Térj belátásra, s add át őket,
vagy ha nem, erőszaknak úgyis engedsz!

Médeia:

1040 Nincs hatalmad felettem, fenyegetésed nem
rettent. Ha kell, istenek dühével is dacolok,
véghezviszem, mit elterveztem. Hogy bosszúm
teljes legyen, s bűnhődj álnok tetteidért, gaz
árulásod bére: láthatod fiaid halálát.
Így nem kell féltennem őket korinthusiak
ocsmány kezétől.

Iaszón:

Büntess, mert rossz voltam hozzád, de
 1045 korinthosziaktól magzatainkat féltened nem kell.
 Meg tudom fékezni őket, s meg is védem családom.

Médeia:

Neked nincs már családod!

Kar:

Jaj, ez iszonyatos szavak hogy bántanak!

Médeia:

Mindent elterveztem, bosszúm bevégezem.

Médeia megöli Mermeroszt.

Pherész:

Anyácskám, mit teszel vélem?
 1050 Nem ismered meg emlőd táplálta magzatod?
 Kíméld életem, hisz fiad vagyok!

Iaszón:

Jaj, bosszúd fájdalmasabb, mint hittem!
 Kegyetlenül tanítasz meg hibámat látni.
 1055 Remélem, büntetéseddel bocsánatodat is
 elnyerem.

Médeia:

Miért bocsássak meg? Érdeked úgy kívánja?

Iaszón:

Kívánom a szerelmedet visszanyerni. Súlyos
 kín ébresztett rá, hogy mi a fontos nékem.

Médeia:

És mi lenne az?

Iaszón:

Óvó szerelmed, s fiacskánk öröme.
 1060 Gyertek le hozzám, hogy arcotok nézhessem!

Médeia:

A régi hagymázos beszéddel kívánsz újra
 elbódítani? Kihunyt parázst élesztenél bennem?
 Erőfeszítésed meddő marad!

Iaszón:

1065 Még szeretsz, mert fájdalmasan érintett
hűtlenségem. Remény van még a boldogságra,
csak lépj elém és hozd fiunkat, életünk záloga ő.

Médeia:

1070 Elfelejtsem hűtlenséged, mivel mindennél
jobban megbántottál? Szerelmedet tagadtad meg
a minap. Most újra ezzel ámítasz?

Iaszón:

Mi összetartozunk, s ezt csak most látom, hogy
egyik fiunk halott. Te is tudod, nem lehet külön
életünk.

Médeia:

1075 A te életed a hatalom óhajtásáról szólt, nem
rólam. Én ezt már nem tudom megadni néked, de
más se tegye.

Iaszón:

Megtalálod te a módját, hogy hozzásegíts a
vágott trónhoz. Csak mellettem állj, és én
ölelhesselek!

Médeia:

1080 A trónt akarod és nem engem!
Még mindig!
Ó jaj, én ostoba!
Ha lemondta volna róla, megszánnálak!
De így bosszúm beteljesítem!

Megjelenik a sárkány vonta fogat.

Pherész:

1085 Anyácskám, kegyelmezz! Rettent alvilág hideg
sötétje.

Médeia:

Csitt! Mindenkinek jobb így.

Médeia megöli Pherészt.

Iaszón:

1090 Jaj, te átkozott szuka!
Ember nem voltál soha. Fekete szíved képes
bosszúból önnön gyermekeid ölni.

Médeia:

Te tettél képezzé rá!
Mindennek oka te vagy.

Iaszón:

1095 Rút bűnöd elborzaszt, menekülnék messze tőled.
De nem tehetem, gyermekeim testét kérem, hogy
illő módon eltemethessem.

Médeia:

Nem, nem adom ezt meg neked!

*Médeia felszáll a sárkány vontá fogatra, a holttesteket is felrakja.
Médeia a sárkány vontá fogaton távozik.*

Iaszón:

1100 Gyűlölt kolkhiszi nőstény!
Elvetted legdrágább kincseim. Dögmadarak vájják
ki mindkét szemed! Férgék rágják aszott tested!
Büntetsz, mert soha nem adtam szerelmet, csak
érdekből kötöttem hozzád sorsomat. Ne legyen
nyugtod éjjelente, megölt gyermekeim zaklassanak
örökké! Földönfutóvá tettél, magzataim kegyetlen
1105 halálát láthatom magam előtt. Istentelen kezdetől
hulltak, kiserkent vérüket a föld még be nem itta.
Jaj, fájdalmas kiáltásukat meg sem hallottad,
rideg szívvel őket bántottad helyettem. Hogy
lúktet fejemben utolsó szavuk! Gyilkos némbér,
1110 elmédet is fertőzte e kín! Hadész honában bűnhődj
gyalázatos tettedért! Temetni sincs módom
gyermekeim, ezt a keserves tisztemet sem hagytad
meg, te Hekaté gyűlölt varázslója. Hogy a görcs
görnyessen össze! Most már messze jársz, s
1115 s kacagsz kínomon. Kívánom, hogy emberek közé
ne térhess soha! Nekem marad a fájdalom, melyet
halálomig hurcolhatok.

Iaszón jobbra el.

Kar:

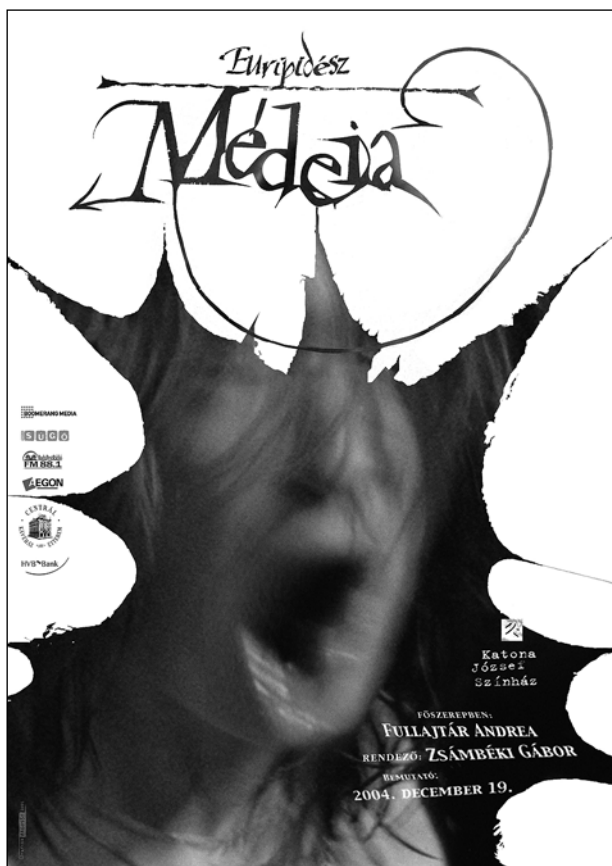
1120 Iszonyatos tettek zajlottak ma, egy gyenge női lélek
kifordult önmagából, s lett szörnyű gyermekgyilkossá.
Rémülettel tekintünk egykor kedves társnőnk véres
tettére. Jaj, hogy nem szánta önnön vérét! Képes volt
két fiat ölni. Sértett szíve így elvadult, barbár gyökerei
felszínre törtek. Most gyász és rettenet szállja meg

városunk. Óh, csak az ég óvjon minket hasonló rémségtől!

1125 Az iszonyat elmúlt, s mi csak ámulunk, mire képes
az indulat. Ezek lennének mi, emberek? Tesszük a
mindennapok apró dolgait fékezhetetlen harag
rabjaiként. Ó jaj, hogy rettegünk, felszínre tör e
bűzös mocsár! Eszünk hatalmával és szeretetünkkel
1130 bírhatjuk csak életünk, hogy ily balsors örvényébe
ne zuhanjunk. Mert képesek vagyunk uralni tetteink,
ezért emeltek állatok fölé az istenek.

Kit a szenvedélyek vihara elragad, mint falevelet
Boreasz hűvös fuvallata, nem ura önnön sorsának,
1135 fájdalmat hoz mindarra, ki körülötte él. Jobb hát
józan önmérsékletet bírni, vad indulatot legyőzni,
mert isteneknek ez kedves csupán.

A Kar jobbra el.

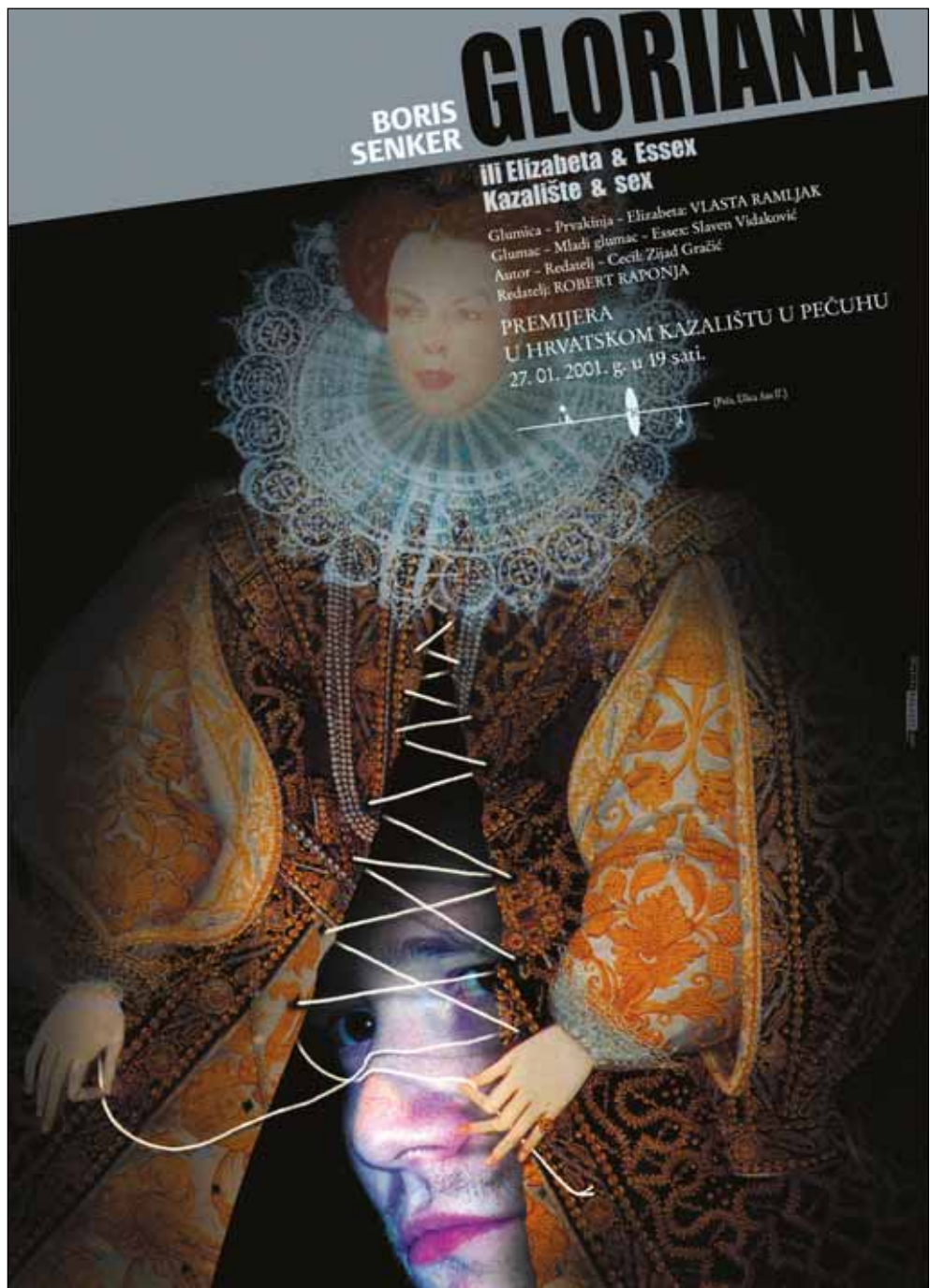


E számunk szerzői

- Bagossy Levente** (1968) – díszlet-és plakáttervező, Budapest
- Bakos Ferenc** (1946) – prózaíró, hajjin, Siófok
- Basa Viktor** (1974) – tanár, katekéta, Hévízgyörk
- Horváth Veronika** (1990) – gimnazista, Ikrény
- Iancu Laura** (1978) – költő, szerkesztő, Budapest
- Janisch Attila** (1957) – filmrendező, Budapest
- Jankovich Marcell** (1941) – rajzfilmrendező, kultúrtörténész, író, Budapest
- Kántás Balázs** (1987) – költő, műfordító, egyetemi hallgató, Budapest
- Kis Tamás** (1972) – mérnök, Kecskemét
- Lászlóffy Aladár** (1937–2009)
- Madár János** (1948) – költő, Nyíregyháza
- Mechiat Zina** (1991) – gimnazista, Vámos-szabadi
- Nagy András** (1956) – drámaíró, Leányfalu
- Örkény István** (1912–1979)
- Pándi István** (1964) – szabadfoglalkozású, Szeghalom
- Papp Kincses Emese** (1943) – író, publicista, egyetemi oktató, Csíkszereda (Románia)
- Rab László** (1957) – újságíró, Kosd
- Radnóti Zsuzsa** (1938) – dramaturg, Budapest
- Sirató Ildikó** (1966) – színház- és irodalomtörténész, adjunktus, Budapest
- Sulyok Vince** (1932) – költő, műfordító, történész, Oslo (Norvégia)
- Széles Klára** (1936) – irodalomtörténész, Budapest
- Tornai József** (1927) – költő, műfordító, esszéista, Budapest
- Vágó Marianna** (1980) – műfordító, kritikus, Budapest
- Varga Borbála** (1986) – egyetemista, Kolozsvár (Románia)
- Vörös István** (1964) – költő, író, kritikus, Budapest
- Wehner Tibor** (1948) – író, művészettörténész, Budapest

A Cédrus Művészeti Alapítvány logójával jelzett oldalakon tavalyi pályázatainkon jelentkező szerzők műveit közöljük.





**BORIS
SENKER**

GLORIANA

**III. Elizabeta & Essex
Kazalište & sex**

Glumica - Prvakinja - Elizabeta: **VLASTA RAMIJK**
Glumac - Mladi glumac - Essex: **Slaven Vidlaković**
Autor - Redatelj - Cecil: **Zijad Grašić**
Redatelj: **ROBERT RAPONJA**

**PREMIJERA
U HRVATSKOM KAZALIŠTU U PEČUHU
27. 01. 2001. g. u 19 sati.**

(Foto: Ulisa Art II)

Feydeau
A hülye'je

Rendezte: Kálsai Péter



ÖRKÉNY
ÖI
ÖSZÍNHÁZ

Jegyek válthatók:
Örkény István Színház
1075 Budapest, Madách tér 6.,
www.orkenyszinhaz.hu
Internetes jegyvásárlás:
www.jegy.hu,
www.interticket.hu

SZÉP ERNŐ

KÁVÉCSARNOK • TŰZOLTÓ

VICJÁTEK EGY FELVONÁSBAN KUKULIÓRIUM EGY FELVONÁSBAN

szereplők: Kerekes Eva, Szeles László,
Hámori Gabriella, Rószik Hella ch., Takacs Nora Diana ch., Matle Zsolt
rendező: Bereményi Géza

Jelen előadás:
Örkény István Színház
Budapest, 1052, Madách utca
nyitányitás: 1997
évi költségvetés: 1000 Ft
tel: 06 1 269 37 21
www.orkenyi-stv.hu

bemutató:
2007.
március 9.

MFB
SIKIP
SÜGÖ
Kulturáció

JÓHAY KULTURA
A KULTÚRA KÖZÉNE
AZ ÉRTÉMEK VITÁJÁVAL LÉVÉN AZ
SZEMELTÁRSADALOM TÁRSADALOMÁNA
SIEMENS

IRMGARD KEUN

BEMUTATÓ: 2008. FEBRUÁR 9.

FORDÍTÓTTA: GÁSPÁR MARGIT
SZÉNPÁRRA ALKALMAZTA: GÁSPÁR ILDIKÓ

A MŰSELYEMLÁNY


AZ ÖRKÉNY ISTVÁN SZÍNHÁZ ÉS A KÉK PRODUKCIÓ KOZOS ELŐADÁSA

RENDEZŐ: BAGOSSY LÁSZLÓ

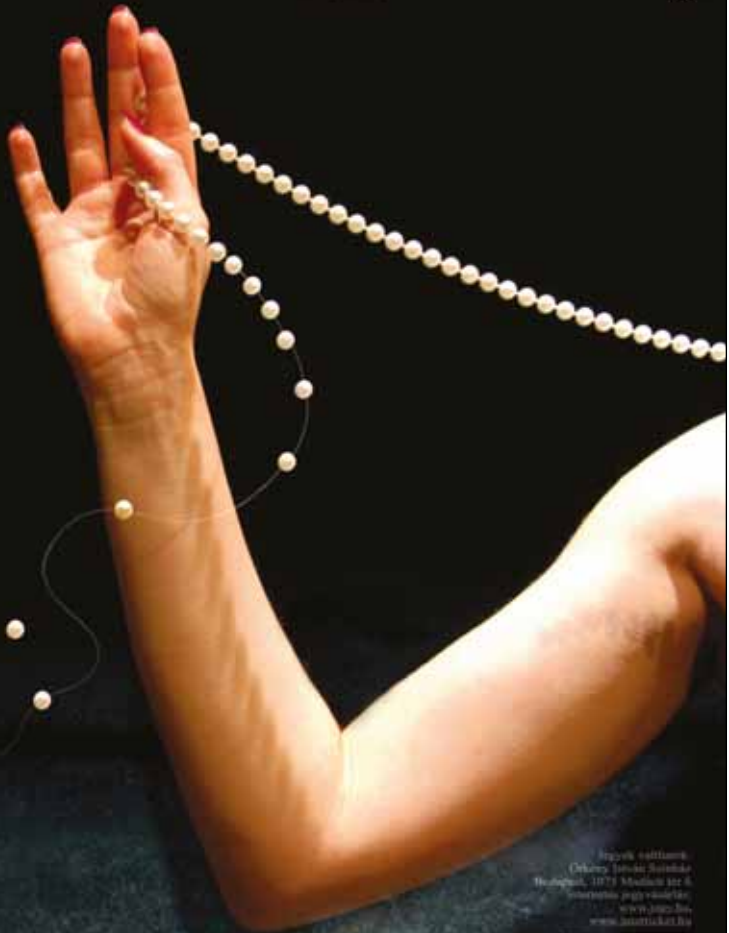
Az előadás támogatja

 Magyar Kormány

 fidelitás

 Klubrádió

 OKM

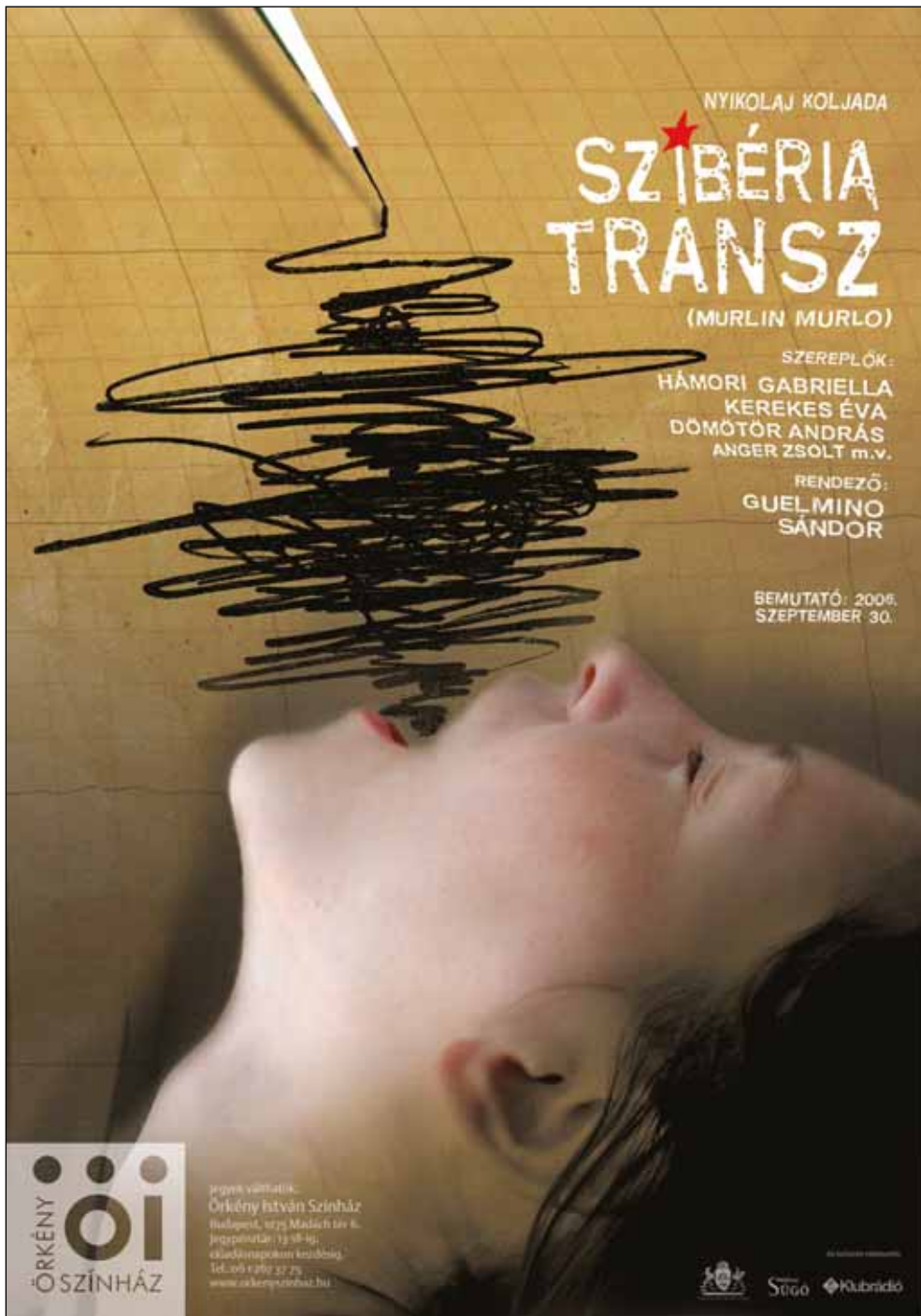


Figyelem! Váltottunk.
Orkény István Színház
Budapest, 1073. Mátyás út 6.
Személyes jegy vásárlás:
www.orkeny.hu
www.szinhazok.hu

DORIS:
HÁMORI GABRIELLA



Az Orkény Színház kizárólagos támogatója  SIEMENS



NYIKOLAJ KOLJADA

SZIBÉRIA TRANSZ

(MURLIN MURLO)

SZEREPLŐK:

HÁMORI GABRIELLA
KEREKES ÉVA
DÓMÓTOR ANDRÁS
ANGER ZSOLT m.v.

RENDEZŐ:

GUELMINO
SÁNDOR

BEMUTATÓ: 2006.
SZEPTEMBER 30.

ÖRKÉNY
ÖI
SZÍNHÁZ

jegyek váltathatók.
Örkény István Színház
Budapest, 1075 Madách téri k.
jegypénztár: 13 58 16
októbertől naponta keddig.
Tel.: 06 1 302 27 29
www.orkeny-szinhaz.hu



SUGO

színházak és művészetek

Műbricó



JULIAN CROUCH,
PHELI MCDERMOTT

JÓGYEREKEK KÉPESKÖNYVE RÉMVARIETÉ

ZENE ÉS DALSZÖVEGEK: THE TIGER LILIES
MAGYAR VÁLTOZATOT ÍRTA: PÁRFI NAGY LAJOS

AZ ÖRKÉNY ISTVÁN SZÍNHÁZ ÉS A



Művészetek
Palotája
Budapest

KÖZÖS PRODUKCIÓJA

BEMUTATÓ:

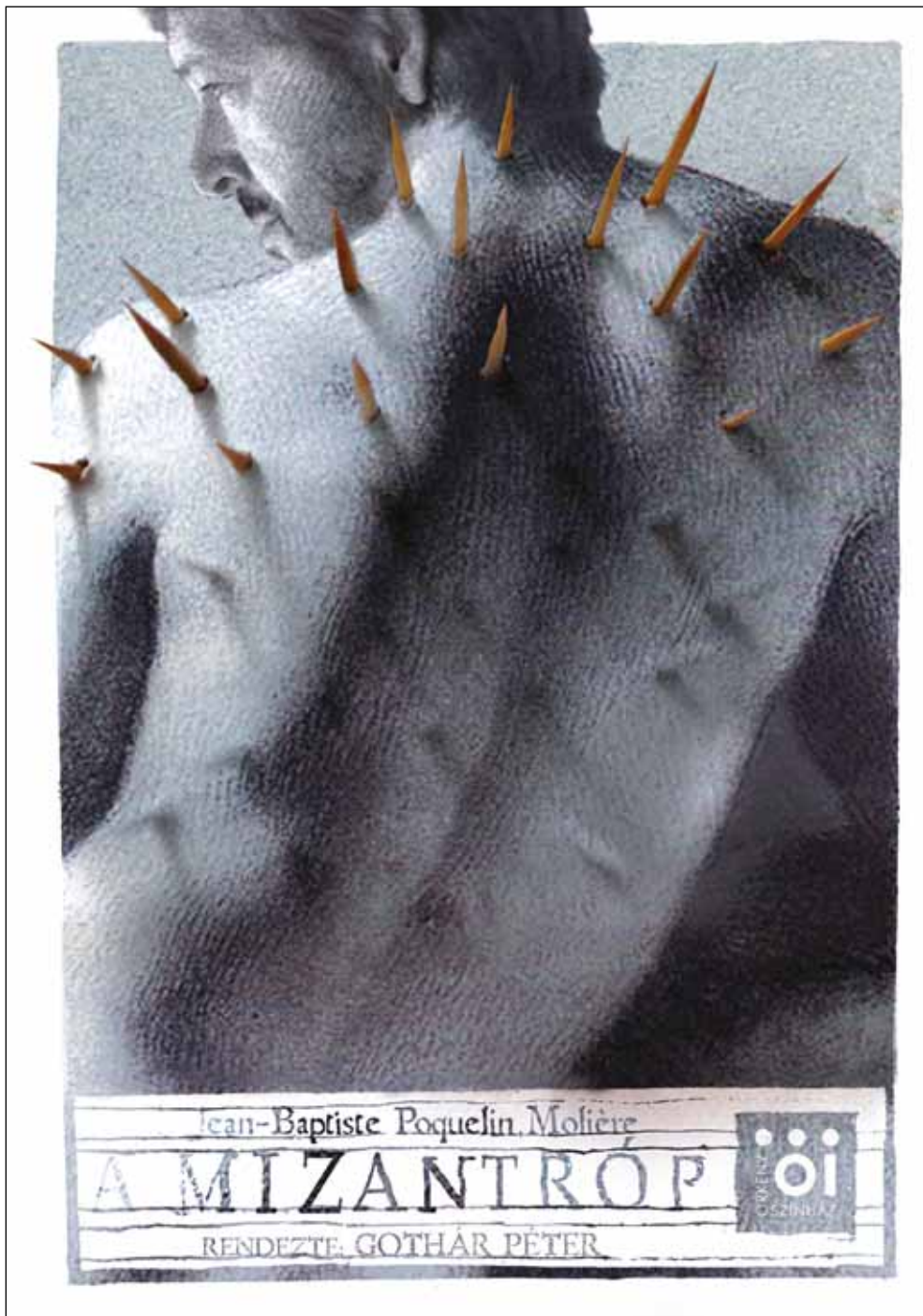
2006. JANUÁR 17. 20 ÓRA MŰVÉSZETEK PALOTÁJA

2006. FEBRUÁR 13. 18 ÓRA ÖRKÉNY ISTVÁN SZÍNHÁZ

www.orkenyoszinhaz.hu

ÖRKÉNY
ÖI
ÖSZÍNHÁZ

Jegyek váltóháló:
Örkény István Színház
1075 Budapest, Madách tér 6.,
www.orkenyoszinhaz.hu
internetes jegyvásárlás:
www.jegy.hu,
www.interticket.hu





Kárpáti Péter
BÚVÁRSZÍNHÁZ
 - Nagy Erdre kabare'ja -
 Bemutató: 2007. október 13.



Hümor Gabriella
 Kerekes Éva
 Kerekes Viktória
 Szilágyi Katalin m.a.
 Baksa Imre m.a.
 Csujai Imre
 Csunderlik Péter
 Debreczeni Csaba
 Mácsai Pál
 Máthé Zsolt
 Polgár Csaba
 Széles László
 Vári-Kovács Péter m.a.
 Zekke Edit
 Bányai Tamás
 Lázár Zsigmond
 Értli Ariadne
 Kanizsay Zita
 Bertó Tamás
 Novák Eszter

Jegyek értékesítési
 helyek: Színház,
 Budapest, 1051. József utca 11.
 www.orkeny-szinhaz.hu
 www.jegyek.hu
 www.orkeny-szinhaz.hu

Az Órkeny Színház
 kormélt támogatása a
SIEMENS

Az előadás támogatói:
MFB

nka

3DF

TV2

Klubrádió

Emblematikus képi tudósítások színházi terekből

Bagossy Levente színházi plakátjairól

Kitűnő indíttatásokat kapott gyermek- és ifjúkorában Bagossy Levente grafikus- és díszlettervező művész: édesapja és testvére színházi ember, rendező lévén már korán kapcsolatba került a teátrumok világával. Művészeti tanulmányait a pezsgő ritmusú művészeti életet élő Pécs városának Művészeti Szakközépiskolájában végezte reklámgrafikai szakon, s így már ifjúkorában kialakult kettős, a színházhoz és a képzőművészethez kapcsoló vonzódása. Ezt igazolja az 1990-es évek felkészülési periódusa is, amikor a budapesti Képzőművészeti Főiskola tervező grafika, majd díszlet-jelmez szakán végezte, majd a főiskola grafikus Mesterképzőjén fejezte be tanulmányait. A tanulmányainak lezárása óta eltelt egy-másfél évtizedben alkalmazott grafikusként fontos plakáttervezői, és színházi művészként jelentős díszlettervezői tevékenységet fejtett ki, és ezt a szakmai elismerések hosszú sora is tanúsítja. 1996 óta elnyerte az Országos Színházi Találkozó legjobb díszlet-díját, két alkalommal megkapta a Színkritikusok díját, számos fesztiválsikert aratott itthon és külföldön, s 2008-ban a Jászai Mari-díj koronázta meg színházművészeti munkálkodását.

Bagossy Levente színházi pályafutását a pécsi Kisszínházban kezdte, majd kapcsolatba került Kecskemét, Nyíregyháza, Sopron, Szeged és Budapest színházaival, amelyeknek produkcióiban díszlettervezőként dolgozott, illetve amelyek bemutatóit az általa tervezett plakátokkal kísérte. Bagossy-díszletben játszották mások mellett a soproni Petőfi Színház *Pillantás a hídról-*, a szegedi Nemzeti Színház *Don Giovanni-*, a budapesti Vígszínház *Úrhatnám polgár-* és az Örkény István Színház *Finito-*előadását. A 2009. évi Színházi Világnap alkalmából a budapesti Balassi Intézet galériájában megrendezett kiállításon néhány színpadterv-makett mellett a művész színházi plakátjait sorakoztatta fel, s a tárlat látogatója egy eredeti hangú, leleményes képi ötletekkel élő, kifejezőeszközeivel magabiztosan bánó alkalmazott grafikus rendkívül aktív, számszerűségében is számottevő teljesítményről valló munkásságáról kaphatott áttekintést.

A kitűnő drámaírók, a klasszikusok és kortárs szerzők dráma- és színház-történeti jelentőségű színműveinek előadásait hirdető Bagossy-falragaszok már puszta létükkel is szívet-lelket melengető alkotásokként jelentek meg, jelezve, hogy a gazdasági-kereskedelmi ösztönzőknek alárendelt, minden szabad felületet elfoglalni próbáló óriásplakátok korában van még egy kis tér, maradt még parányi remény a kulturális-művészeti értékek és események propagálására is. A színházi plakáttervező munkája hihetetlenül nehéz: egyetlen, nem túlságosan nagy felületet teremtő papírirven kell sűrítve megjelenítenie egy-egy drámai mű lényegét úgy, hogy a képi kifejezés felhívja magára és az általa hirdetett produkcióra a figyelmet, hogy érdeklődést keltsen s megrögződjön az emléke-

zetben, illetve hogy a képhez kapcsolódó, a képbe foglalt szöveges elemekkel pontosan informáljon. Bagossy tervező grafikus eszköztára mindehhez rendkívül gazdag és változatos: leleményesen alkalmazza, ötvözi a grafikai, a festészeti és a fotográfiai eszközöket, s hol a fekete-fehér ellentéteire, hol a színek kifejezőerejére, s ezzel összefüggésben mindig valamely különös és meglepő képi ötlet kiaknázására építi fel plakátjainak kifejezését és hatásvilágát. Így, ezen alkotómódszer és szellemiség jegyében kerülhet csokornyakkendő és kalap a bűvársisakra (Kárpáti Péter: *Bűvárszínház*), ezért illeszkedhet felhúzó-kallantú az előkelő úr hátára (Feydeau: *A hülyéje*), ezért jelenhet meg egy szétnyíló olló véres acélpengéi között egy csodálkozó tekintettel figyelő babaarc (*Jógyerekek képeskönyve*), s ezt a különös világot tükrözteti a művész, amikor óriási tüskéket növesztő férfitestet jelenít meg (Molière: *Mizantróp*). A plakátok képi motívumait mindenkor a szerzők, a címek, az alkotók és a szereplők neveit megjelenítő feliratok ugyancsak hallatlanul változatos, de a képi atmoszférával mindig együtthangzó tipográfiája kíséri. Kép és szöveg, grafikai, festői és fotóelemek biztosan komponált együtteséből így épül fel a kesernyés-groteszk szólamokra hangolt, egyszer megütöztető, máskor meg sejtelmességekbe, feltárássra váró talányosságokba, titokzatosságokba burkolózó, esetenként harsányságokkal, ritkábban csendes líraiságokkal éltetett Bagossy-plakátvilág.

Aligha kell bizonygatnunk: korunk vizuális kavalkádjában, feltartóztathatatlán kép-áradásában milyen fontosak az esztétikai értékek és minőségek jegyében megalkotott és közvetített, értelemmel és érzellemmel hitelesített képek. Ha Bagossy Levente színházi plakátjai köszöntenek ránk, akkor biztosak lehetünk abban, hogy a megragadott tartalmakat pontosan közvetítő, a lényegre koncentráló, jelentésekben gazdag, leleményes képi kreációk világában kalandozhatunk.

Wehner Tibor

A szürke eminenciás

Tavaly Janisch Attila Balázs Béla-díjas, Érdemes művész filmrendezőt kérték fel a Pécsi Országos Színházi Találkozó (POSzT) 2009-es versenyprogramjának válogatására. Az általa összeállított szemle végleges listája április elején került a nyilvánosság elé, tizennyolc előadással. Bár ő maga „szürke eminenciás”-ként határozza meg saját szerepét, és elemzései nyomtatásban is olvashatók majd a Színház c. szakfolyóiratban, fontos lehet azon lenyomatok különböző formában való rögzítése, amelyeket ez az intenzív színházi év hátrahagyott benne, hiszen egy sajátos szemzőgből lát(tat)ja a jelen magyar színházi valóságát. Így sajátos válogatóként meritünk a vele készített beszélgetésből, mintegy címmel ellátott „kamara-előadásokként” emelve még friss reflexióit a Napút drámaszámának „színpadára”. (Részletek a Janisch Attilával 2009. április 21-én és 22-én készült beszélgetésből.)

ne csak a „csak”

A POSzT-válogatót tényleg nem köti semmi. Hogy az elmúlt években milyen volt a kínálat, végül nem érdekes. Szakíróként persze fontosak az összefüggések, a válogató azonban az egyes előadásokat ítéli meg. Hogy valaki a főszerepet akarja-e kiemelni az összeállításában vagy a peremvidéket, a függetleneket, a kísérletezőket, az az adott ember szándékait, érdeklődését, ízlését tükrözi. A filmben is folyik egyfajta harc a szerzői film és a műfaji film között, mintha csak a nézőszám lenne az egyedüli értékmérő, ami elég nagy butaságnak tűnik. Sajnos a szerzői filmnek most, ebben a kultúriszonyos időben és közegben rosszul áll a szénája. Véleményem szerint azonban egy kultúrának a teljes spektrumban kell jól működnie. Ha ez nem így van, akkor az egész egy fához hasonlós, amelynek az egyik fele virágzik, a másik pedig rohad. A dolgok egymástól való mesterséges elválasztása, elszigetelése mindig rosszat szül, hiszen az élet csak az együttélésben, az egymásra való kölcsönhatásban tud fejlődni, kibontakozni.

(...)



statisztika

Miután megnéztem egy előadást, másnap délelőtt megírtam az emlékeztető jegyzetemet, ami olykor öt oldal hosszúságú is lett. Csak így tudtam letenni az előző napi élményt, és megnyitni magam a következő előtt. Jóllakottan nagyon nehéz élvezni bármilyen ételt, legyen az mégoly ízletes is. Pedig nekem mindennap újra éhséget kellett éreznem.

Összesen 780 000 karakternyi kritika gyűlt össze, ami szinte feldolgozhatatlan mennyiség. Mindvégig tartottam attól, hogy az évad eleji élmények elhalványodhatnak, így az emlékeztető írását nagyon komolyan vettem. Egyfajta szabványos kritikai formát választottam, hogy a lehető legkevesebb mellébeszélés, az előadástól

független személyes élmény kerüljön az értékelésbe. Csak az volt a fontos, amit a színpadon láttam, és mellékes az, hogy éppen milyen a színház atmoszférája, mennyi ideig zörög a cukorkabontogató néző mellettem vagy milyen az aznapi hangulatom.

Emlékeztetőimben nagy hangsúlyt kapott az értelmezés, mert nekem nagyon fontos, hogy mit gondol a rendező arról a világról, amelyben élünk, milyen nyelvezetbe, formába önti a véleményét, mennyire kreatív. Nagyon fontos volt az előadások megítélése szempontjából a színészi alakítások egyéni erőssége, a szerepek kidolgozottsága. És végül nagyon lényeges az is, hogy milyen összjátékot valósít meg a társulat egésze az előadás során. Ez a három kritérium jelentette az én válogatói szempontjaimat, ezen kívül nem volt semmi más magammal kötött előzetes megállapodásom.

(...)

„*tabula rasa*”-k

Válogatóként, ami nagyon hülye egy kifejezés számomra – valamiféle finnyásságra utal –, az volt a koncepcióm, hogy ne egyízű „menü” állítsak össze a nézőnek, hanem színes, zamatos svédasztalt az évad általam érzékelt színházi törekvéseiből. Ezen belül nem volt prekonceptióm: minél neutrálisabban, az elem kerülő előadásra koncentrálna, teljesen nyitottan igyekeztem beülni este hétkor a színházba. Örültem is, hogy nem voltak előképek, emlékek bennem más előadásokról. Nem jó, ha az ember nem szűz szemmel néz valamit, a ‘*tabula rasa*’ szituáció ebben az esetben sokkal fontosabb. Minden filmes kuratóriumi tagságomról is lemondtam, ha azon vettem észre magam, hogy elkezdem a korábbi évek teljesítményéhez mérni, hasonlítani a dolgokat.

drog, ami nem öl

Ebben a válogatói „posztban” az a legrosszabb, hogy a POSZT-válogató nem nagyon beszélhet senkivel az élményeiről, kiváltképp nem az alkotókkal, nehogy a dicséret hamis és korai reményeket ébresszen bárkiben a döntés végeredményét illetően. Személy szerint mégis képtelen voltam megállni, hogy másnap ne hívjam fel azt a rendezőt, színészt, aki igazi élménnyel ajándékozott meg. Ez a köszönet részemről hozzá tartozott az átélt katarzishoz.

Ettől függetlenül a mindenkori válogató többnyire egyedül van az élményeivel, minthogy csak nagyon lassan alakul ki előtte az egy évadot tükröző színházi látkép. Így minden befelé jön, és semmi, vagy csak nagyon kevés mehet kifelé, és ez nagyon nehéz. Nekem ebben állandó kíséremön, a feleségemen kívül – aki színházkedvelőként minden előadásra örömmel jött velem – segített az emlékeztetőim megírása is.

A színházban gyakran sokkal intenzívebb katarzisban van részem, mint filmet nézve, és a nagyon erős hatások befogadása számomra sokszor problémát jelent. Amikor tizennyolc évesen először láttam Huszárik Zoltán zseniális *Elégia* című rövidfilmjét, annyira felkavart, hogy nem tudtam egyszerre végignézni. Pedig csak húsz perc az egész. Persze az erőteljes katarzis miatt nem hagytam félbe egy színházi előadást, de nem néztem meg két előadást egy nap. Ha ilyen véletlenül mégis előfordult, akkor a másodikat igyekeztem megnézni később, egy másik időpontban is.

Egy évben százkilencvennyolc előadás végül komoly katarziszfüggőséghez vezet. Évi tízről százkilencvennyolcra váltani olyan mérvű dózis-

emelés, amely egy valódi drog esetében biztosan halálos lenne. Szerencsére a színház olyan drog, ami nem öl.

(...)

virágpörök

Az évnvi színházban eltöltött idő alatt csak kevésé foglalkoztatott a magyar színház válsága, már amennyiben van ilyen. Azt sem az én dolgom megítélni, hogy mennyire kiegyenlített a színvonal, illetve hogy melyek a meghatározó tendenciák. Ezekről csak felszínesen tudnék nyilatkozni. A valóban érvényes megállapításokhoz legalább három évadot kellene végigcsinálni, körülbelül ilyen intenzitással. Így ez az egész számomra inkább csak az évadot meghatározó villanókép, és az utóbbi tíz évem egyik legnagyobb, legértékesebb élménye.

Mindazonáltal látni kell, hogy a kőszínházak mellett, amelyeket a szakmai szervezetek igyekeznek a válogató orientációjában is meghatározóvá tenni, egyre fontosabbak az úgynevezett periférián létező, független, alkalmi, struktúrán kívüli társulások. Én is igyekeztem kibogarászni, megnézni a legtöbb ilyen jellegű alternatív kezdeményezést, amelyek nagy szellemi szabadsággal keresik a színházi nyelv új és újabb kifejezési formáit. Ha ezeket a kezdeményezéseket megpróbálja a szakma a periférián tartani, és nem adoptálja őket a sűrűbb vérkeringésbe, csak saját magának árt. A jövő ugyanis a dolgok természetéből fakadóan mindig a másképp gondolkodónál, az újítóknál kezdődik

(...)

marakodók sora

Némelyik színházban kifejezetten pártpolitikai irányultságú a műsor. Azt gondolom, hogy ennek megközelítésnek

nincs helye a művészetben, ebben az erózióban magára valamit adó művész nem vesz részt.

Félreértés ne essék: nem az olyan színház politikumáról beszélek, mint amelyet például Mohácsi csinál, aki egyike volt a rám legnagyobb hatással lévő rendezőknek, nem véletlenül hívtam meg két produkcióját is. Az ő rendezései tágas értelmezési lehetőségeket kínálnak, mert egy sokkal általánosabb értelemben érvényes emberi politikumról beszélnek. A rossz értelemben vett aktualizálás, bármilyen politikai oldalról érkezzék is, nem fejez ki semmit, csak meghamisított állításokat közöl. Lerombolja a már meglévő formanyelvet, de nem ad helyette semmit. Teszi mindezt egy olyan politikai közeg egyik vagy másik oldalához dörgölözve, amely a rendszerváltás óta egyre nyilvánvalóbbá váló kisszerűsége miatt teljes egészében elvesztette tekintélyét.

Sajnos láttam olyan előadásokat, amelyek lesüllyedtek idáig. Szerencsére ez még meglehetősen egyedi jelenség, de nagyon rossz megtapasztalni azt, hogy szakmai csoportosulások pillanatnyi pártpolitikai érdekek mentén szerveződnek. A művészetben belül ebben az értelemben nincsenek és nem is lehetnek „oldalak”. Negatív példaként legszívesebben meghívtam volna ezeket az előadásokat is, de senki sem értene egy ilyen döntést, hiszen a POSzT-on a minőség preferenciája a hallgatóságosan javallott irány. Ennek következtében kevésbé alkalmas arra, hogy a magyar színházi élet lenyomatát adja. Egy évad valódi keresztmetszete nem jelenhet meg a programjában, hiszen akkor a tévedéseket és tévutakat is meg kellene mutatnia. Hozzáteve, hogy ez utóbbi inkább egy szűkebb szakmai találkozó tárgya lehet, és talán érthető, hogy

a (nem szakmai) közönséget jobban érdekli, ami egy adott évadban igazán sikerültnek tűnik.

világunk helyzetgyakorlatai

Nagyon sok általam kedvelt és a programba meg is hívott előadásról hallottam olyan vélekedést, hogy ezek csak helyzetgyakorlatok. E véleményekbe rejtett lekicsinyléssel nem tudok egyetérteni. A fragmentumokból építkező vagy azokból álló előadások a határozott dramaturgiai elvek és konstrukciók mentén fejlődő lineáris elbeszélésekhez képest sokkal pontosabb tükrét adják annak a világnak, amelyben élünk. A világ már nem folytonos, talán sohasem volt az. *„A világ sem nem jelentésbeli, sem nem abszurd. Egyszerűen van”* – írta Alain Robbe-Grillet, a francia újregény egyik legfőbb teoretikusa, filmrendező, valamikor a hatvanas évek elején. Alig hiszem, hogy tévedett volna.

De nem szeretem, ha a fentihez hasonló, felszínes vélekedés megpróbálja bármelyik típusú ábrázolásmódot a másik javára eljelentékteleníteni. Én e téren sem tartom magam bigottnak: ugyanúgy hagyom megérinteni magam a lineárisan építkező és a fragmentumokból álló előadásoktól is.

(...)

időbe vetődés

Az előbb említettekhez hasonlóan fontosnak láttam minden olyan törekvést, amely a színházi nyelv fejlesztését célozza meg, nem feltétlen az új formák kidolgozásával, hanem a már meglévők keresztezésével. Erre a törekvésre láttam erős példákat Horváth Csaba munkáiban és Balázs Zoltán *Leonce és Léna* rendezésében. Horváth Csaba a harmadik olyan rendező Mohácsi János és Ascher Tamás mellett, akinek két munkáját

is meghívtam a versenyprogramba, miután a két előadás a fent említett formanyelvi törekvések két különböző aspektusát mutatja. A *Kalevala* Szálinger Balázs posztmodern és deheroizált átíratként a mozgásszínházi formához párhuzamosan kapcsolódó prózai anyag, a két forma egymás kiegészítő kapcsolatára épül. Ezt a Maladype *Leonce és Lená*jával együtt meglehetősen pozitív visszhangban részesítve, klasszikus mozgásszínházi produkcióként könyveli el a szakma – holott lényegében egyik sem az. A József Attila Színházban bemutatott *Éjjeli menedékhelyet* azonban meglehetősen értetlenség övezi, hiszen Horváth itt a mindenki által jól ismert klasszikust saját mozgásszínházi formanyelvének eszköztárával keresztezi, Gorkij művének prozódiját szinte érintetlenül hagyva. Ezáltal éppen ez az előadás tesz kísérletet arra, hogy a két formanyelv párhuzamosságának megszüntetésével, azok keverésével egy harmadik, komplex formanyelvi közeget alakítson ki. Ez pedig már akkor is izgalmas és vitára alkalmas kezdeményezés, ha maga az előadás történetesen kevésbé sikerül; de rám felkavaró hatással volt. Nagyon megérintett az, amit mondott, és az, ahogyan tette ezt: fontos állításnak éreztem erről az „itt-és-most” Magyarországról.

Talán nagyobb toleranciával kellene fogadnunk a bátor kísérletezéseket, hiszen a rögtön megfogalmazott, instant ítéletek gyorsan a semmibe vesznek. A műalkotás viszont – a közvetlen hatáson túl – az idő végtelenjébe vetődik, ott dől el a sorsa. Az értékek természetes kiválasztódására pedig – paradox módon – alig van befolyásunk.

Az interjút Vágó Marianna készítette

Sirató Ildikó

Színház és nyelv

Színház és nyelv. Az összekapcsolt fogalmak közti összefüggés nyilvánvaló. Van köztük kapcsolat, de hogy az valóban mellérendelő-e, nem is olyan egyértelmű.

Gondolatébresztő – esetleg vitára is hívó – gondolatmenetem inspirálója egy fölkérés, melyet Pozsonyból kaptam egy beszélgetésre. A beszélgetés-sorozat szervezője, G. Bogár Edit barátom és kollégám, a Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének vendéglectora, aki a Magyar Köztársaság Kulturális Intézetének délutáni rendezvényein igen különböző szakterületek, szakmák és tudományok képviselőit hívja és nyelv témában együtt gondolkodásra. Érdekes, izgalmas kihívás, hogy a magunk szakterületén, pályáján ott-honosan egyszerre csak olyan, triviálisnak vagy éppen nagyon is különösnek ható kérdéseken elmélkedjünk, mint szakmánknak a nyelvhez való viszonya, anyanyelvünkhöz és más nyelvekhez való viszonyunk.

Színház és nyelv. Természetesen van összefüggés. De hogyan is? És mi-képp működik a nyelv a színházban? És egyáltalán, milyen nyelvről van szó?

Az a nyelv ugyanis, amit tudományos értelemben a nyelvészek definiálnak és hétköznapi értelemben mindnyájan képesek vagyunk meghatározni és használni, szűk a színháznak. A „színház nyelve” pedig nem a hétköznapi értelemben vett (beszélt) nyelv eszközeivel operál, hanem annál sokkal szélesebb jel-és hatáskereső-tár. A művészi kommunikáció elemei és kódjai között, persze, a színházban is használható (bár korántsem kötelező vagy elengedhetetlen) a nyelvi elemek, nyelvi szövegek, a beszéd (esetleg az írott nyelv) kommunikációs eszközeinek fizikai, érzelmi és értelmi hatása. A kapcsolat a színház és a (hétköznapi értelemben vett) nyelv között mégsem egészen egyértelmű.

A színház és a nyelv fogalmainak egymás mellé helyezéséről könnyen eszünkbe juthat a színház és az irodalom összefüggéseinek kérdése, mivel általában (a közoktatás szerkezetének és módszertani hibáinak okán) elterjedt az a tévgondolat, hogy a színjátéknak szoros kapcsolata (sőt, mi több, talán alárendelt státusa) volna a drámával. A színjáték mint műalkotás, a nyelvet mint kommunikációs eszközt nem úgy használja, ahogyan az irodalmi mű, ami nyelvi műalkotás! Igen, van olyan színjáték, van olyan színházi produkció, mely magába olvasztja (alapanyagként, építőelemként és sohasem változatlanul!) más művészeti ágak alkotásait, irodalomét, zenéét, képzőművészetét, építészetét, filmét. E színjátékelemek között a színházi műben nincs olyan hierarchikus kapcsolat, melyben automatikusan az irodalmi szövegé volna a főhely. A szószínház (mely a színház-történet tanúsága szerint a legtöbb korszakban és kultúrában amúgy sem túlnyomó többségű a színjátékok tömegében) koránt sincs tekintettel az irodalom értékszemponjtaira és kánonjára. Vagyis nem az irodalomesztétikai értékrend szerint választ szöveg-alapanyagot a színház, s a színjáték sikere nem jelenti a színjátékszöveg irodalmi elismerését.

Sok esetben mégis összekeverednek a fogalmaink ezen a területen baran-golva. A nyelvi művészet, az irodalom, a színjátékszöveg és az irodalmi szöveg-kánon lápvidékén nem könnyű eligazodnunk. A probléma abból fakad, hogy nem teszünk világos különbséget e szóban forgó két művészeti ág és az általuk létrehozott alkotások között. Nem látjuk pontosan a határokat. Pedig a dolog azért nem olyan nagyon bonyolult, hogy ne keveredhetnénk ki száraz lábbal, tiszta csizmával ebből a mocsárból. Vannak útjelzőink, s ha figyelünk, a valóság jégeit, jeleit, jelzéseit is észrevehetjük, s akkor eligazodunk.

Az irodalom (e magyar nyelvújítási szó máris el akar bennünket kanyarítani az ösvényünkről!) műalkotásai nyelvi eszközöket (főképp és a história évezre-deiben többnyire beszélt nyelveket) használnak hatás eszközzül, kommunikáci-ós csatornául. Az irodalom par excellence szóbeli művészet, és történetileg is ez a jellemzője, hisz ki tudott régente olvasni, és bizony kevesen lehettek még azok is, akik olvasták a XVIII–XIX. században született nyelvi (irodalmi) műve-ket. Írni, természetesen, még sokkal kevesebben tudtak, s művészi szöveget alkotni közülük is csak egyesek.

Közbevetve megjegyzem, hogy emiatt is érthető, hogy ez a literátus elit a művészek, s szakáguk a művészetek közt csúcsra emelkedett. Az irodalom esztétikája, értékrendje, az irodalomelemzés módszerei és az irodalomkutatás a humán tudományok között szintén (már a XVIII. századtól egyértelműen) meghatározó hatással van a többi művészettudományra és a kultúrakutatás más ágaira is. Az oktatásban is szinte egyeduralmodó az irodalom által vezetett kulturális-művészeti kánon – a mi közép-európai, történelem- és irodalom-központú köz- és felsőoktatásunkban különösképpen. (Sajnos, már-már úgy használjuk és adjuk tovább az irodalmi műelemzés szabályait, mint matema-tikai képleteket és változtathatatlan, megfellebbezhetetlen axiómákat, ahelyett hogy – hisz hát művészetről van szó! – a művészi szövegeket befogadni, saját maguk számára értelmezni tanítanánk a diákokat, s a műveket hatni hagynánk és segítenénk. Más művészeti tantárgyak talán kicsit jobb helyzetben vannak ebből a szempontból: a zene, a képzőművészet, s ahol egyáltalán foglalkoznak vele, a tánc. A színház vagy a film túl összetett, meglehetősen bonyolult szak-ismereteket kíván a tanítása, így „megúsza” a „matematizálódást”. S bár ál-talában mindenki úgy gondolja, hogy a foci és az iskola mellett, természetesen, a színházhoz [és/vagy a filmhez, tévéhez] is ért, mégsem fér bele a közoktatás rendszerébe e művészeti ágak „tudományos” oktatása. Jó esetben kiemelkedő tanáregyeniségek nevelési eszközként vetik be a művészetet [időnként a drá-mapedagógiát tanítási metódusként], s ezzel igen nagy hatást és szolgálatot is tesznek egyúttal.)

Visszatérve majdnem elhagyott ösvényünkre, keressük meg újra a nyelvi művészethez minket közelebb vivő pallót: az „irodalom” tehát szájról szájra terjedt és hatott, s csak későn, egész Európában is leginkább a XVII. század végétől kezdtek terjedni az írott, úgynevezett ponyvaszövegek, a szórakoztató írások mellett ritkán a „magas irodalom” alkotásai is.

Előbb a szószék, a tanári pulpitus és – valóban – a színpad volt, ahol széles körök találkoztak nyelvi szövegekkel. Hogy ezeknek mely kicsiny százaléka felel meg a racionális felvilágosodás és az azt követő romantika máig élő művészet-fogalmának és esztétikai „követelményeinek”, s sorolható így az „irodalom”, a

nyelvi művészet körébe, azt mindnyájan tudjuk iskolai tanulmányainkból. („Már a régi görögök is” [gondolkodtunk-e már azon, kik és hányan tartoztak a híres athéni demokrácia hatókörébe, s közülük is kik végeztek írni-olvasni tudást is adó iskolát? Hányan lehettek, akik művészi szövegeket alkottak, s hányan az ő kortársi olvasóik?...] régi magyar irodalom... [„irodalom” volt-e *Halotti beszédünk* vagy az *Ómagyar Mária-siralom*? Valószínűbb, hogy e szövegek funkciója nem a művészi-esztétikai élményszerzés volt, hanem más, „praktikus”, liturgikus okokból születtek, mint oly sok más írott vagy elmondott szöveg korról korra. Balassi vajon ismeretlen olvasóinak szánta vagy a maga memóriájának erősítése céljából írta-e le egyébként lantkísérettel énekelt verseit? Kinek írta vajon Zrínyi a *Szigeti veszedelmet*?] és így tovább.) Mégis azt gondoljuk, hogy a művészi szöveg csakis írott formájában lehet műalkotás (pedig nem! – de most nem térek a népköltészet vagy a szövegeiket szóban-énekben előadó szerzők vagy az előadó-művészet ingoványára...), s hogy minden művészi szöveg, legyen bár egy másik műalkotás eleme, irodalom. Az irodalom körében elemezzük könyvtárnyi mennyiségben a színjátékszöveg-szerzők írásban így-úgy hozzáférhető szövegeit, melyek valójában egyáltalán nem önálló s egyáltalán nem irodalmi műalkotások. Mind a klasszikus athéni drámaszerzők, azután a középkori színjátékok szövegeinek írói, vagy Shakespeare, Molière, Csehov, Molnár Ferenc, Brecht, Tasnádi István... hosszan sorolhatnánk azokat a színjátékszöveg-szerzőket, akik műveikben (vagy egyes műveikben) nem az irodalom, hanem a színház követelményei szerint hozták létre a nyelvi szöveget. (S ez, bizony, sok esetben megértési és értékelési problémákat hoz magával..., nem is csekélyeket!) Szövegeket alkottak, melyeket azután a pillanatnyi létre ítéltek (de nem „kárhoztatott”!) színjátéktól függetlenül olvashatunk – kvázi-irodalomként. (Vagyis művészi szövegekről van szó, nem egyéb, „praktikus” funkciójúakról, de nem önálló nyelvi műalkotásokról, hanem egy másik művészeti ág, a színház komplex művének alkotóelemeiről!) E szövegek kutatása és elemzése azonban nem adekvát, nem hozhat valóban tudományosan értékelhető eredményt, ha a kutatók és elemzők összetévesztik a színházat az irodalommal és összekeverik az elemzési és értékelési szempontokat, módszereket. Más esetekben nehezebb volna ilyen hibát elkövetnünk. Hisz ki tévesztené össze a zenét a szoborral vagy a filmet az épülettel? Miért gondoljuk kisebb hibának, ha az irodalmat a színházzal, a kizárólag nyelvi, sőt, esetenként még szűkebben, az írott nyelvi anyagba zárt, annak eszközeiben működő és velük ható irodalmi művet a sok különböző kommunikációs eszköz (látványelemek, mozgás, zene, [általában beszélt nyelvi] szöveg, élő előadók karakterei és játékeszközei, cselekmény, viszonyváltozások dramaturgiai szerkezete stb.) koncepcionális művészi egységével, a színjátékkal tévesztjük össze? A színjáték fölhasználhat, összetett művészi egységébe olvaszthat önálló műalkotásokat, zeneműveket, képzőművészeti alkotásokat, mozgásműveket (táncot, más, esetleg nem művészi mozgásokat), mozgóképeket és irodalmi szövegeket is, ahogyan a valóság nem művészi elemeit is műalkotásba emelheti – ezzel más, új, művészi tartalmat adva azoknak. „Vendégszövegek”, más művészeti alkotások beépítése a művekbe nem is új, egyáltalán nem „poszt-modern” jelenség, de korábban, az alkotói státus és jogok, az eredetiség fogalmának más értelmezése okán nem is regisztrálták alkotók és közönségük sem

az ilyen eseteket. Valójában épp az „egy nyelven beszélés” kényszere határozza meg, milyen közös ismeret- és élményanyag köti össze a leghatékonyabban az alkotót, a művet és a befogadót. Azt is szoktuk mondani, hogy a csupa újdonsággal, új eszközökkel és új formai-tartalmi paradigmával operáló műalkotás, mely teljességében és minden részletében megtöri a fönálló kulturális konvenciókat, nem tud hatni a befogadóra (s nemcsak a kortárs befogadóra nem, hanem valójában ilyen mű egyáltalán nem működhet). Ilyen műalkotás éppen ezért nincs is. (Mert hogy föl sem ismernénk [konvencióink miatt...], hogy az a valami épp műalkotás volna...) Nem egyszerűen a közönség konzervativizmusáról van szó, amikor elvárjuk egy műtől, hogy ismert elemeket és eszközöket használjon és működtessen, hanem a műalkotás és befogadói közötti konvencióról. Amennyiben egy ilyen, ismerős, otthonos tematikát tárgyaló, kellemes, ismerős eszközökkel működő (jó) művel találkozunk, remekül szórakozunk, jól érezzük magunkat. A művészet elsődleges funkciója ez. A szórakoztatás. A jó érzések keltése, a kényelmesség, a kellemesség. Minden művészeti ágban. Ha az alkotó ezeken kívül úgy épít be új elemeket alkotásába, hogy azok szervesen összekapcsolódnak más elemekkel, a közönség számára nem teljesen idegenek, érthetetlenek, azaz könnyen vagy kevésbé könnyen befogadhatók, de újdonságot jelentenek, s építik a befogadó érzelmi-esztétikai-szellemi világát, akkor művészi hatásról beszélhetünk. (Hogy azután a görögök híres „katharszisa”, az a különös, életfordító művészi hatás milyen arányban valósul, valósulhat meg, azt nem is lehet meghatározni... De azért létezik! Az alkotó, a mű és a befogadó közös, különösen kegyelemteli „művészi” pillanatában.) (A fentiekből következően, természetesen, a szórakoztató és a művészi hatás egyaránt a műalkotások lehetősége, és még csak nem is értékítélet vagy minőségtanúsítvány! – De ez a gondolatindítás megint messzire, a látványok egy másik tájára vezetne...)

Vissza azonban most a színházhoz, ha már az Arisztotelész által a dráma kapcsán [nála: inkább színházi értelemben!] megfogalmazott s ránk hagyott katharszisznál tartottunk.

Színház. És nyelv.

Igen, előfordulhat, hogy az előadók beszélnek, szöveget énekelnek a színpadon/játéktéren. Még olyan is lehet, hogy írott szövegek jelennek meg értelmezhető hatáselemként. Sőt, akadhat, hogy a közönség érti is azt a nyelvet, melyen ezek a szövegek beszélnek... Mert persze van és főleg volt, hogy nem. Hiszen az is megtörténhet, hogy idegen nyelvű elemeket használ a mű. De akkor is értjük! Ez éppen a legnyilvánvalóbb bizonyítéka a „színház nyelve” létezésének. Hogy a nyelvileg idegen, sőt, a szándékosan vagy véletlenül érthetetlen szöveg ellenére is megértjük a színjáték lényegét (fölismerjük a karakterek közti viszonyokat és követni tudjuk azok változásait), a dramaturgiáját, és nemcsak fizikailag, de érzelmileg és értelmileg is be tudjuk fogadni mindazokat a színjátékelemeket, melyek vizuálisan vagy auditívan hatnak ránk.

Azért, természetesen, használjuk, használhatjuk a közönség és az alkotók által a hétköznapiakban beszélt nyelvet is a színpadi műben. Azt a nyelvet, amit mindannyian megértünk. Azt a köznyelvet vagy azt az irodalmi nyelvet. Esetleg azt a nyelvjárást vagy azt a nyelvi réteget... S ahogyan a színjátszás kezdeteit nem láthatjuk az idő távolában, a magyar nyelvű hivatásos színjáték korai idő-

szakát fölfedezhetjük, csak mintegy kétszázötven esztendőre kell visszatekintelnünk, nagyjából 1790 körül fókuszálva kereső tekintetünket.

Hogy a később nemzetivé emelt népnyelv színpadi megjelenése milyen hatást tehetett, mondjuk, a XIX. század legelején az akkori Magyarországon, elképzelhetjük, ha végiggondoljuk, mi is történt.

A felvilágosodás szellemében elindult nemzeti mozgalom másutt éppúgy, mint nálunk, fontos (bár a közös történet- és kultúratudat mellett eleinte csak második számú) identitásképző eszköznek tekintette a nyelvet. Eszköz volt a nyelv a nemzeti önállósodást célul kitűző (gyakran nem is magyar anyanyelvű, a népnyelvet a gyakorlatban nem is használó, de „hungarus”) nemesi-értelmiségi politikuskörök számára. A megerősített, fejlesztett, modernizált közös nyelv segítségével kívánták széles körben és gyorsan terjeszteni a modernizációs, polgári, nemzeti programot, hogy az a közösség lehető legtöbb tagját elérje. A késő felvilágosodáskor és a reformkor e célokra leghasználhatóbb intézményei (a XVIII. században megfogalmazott „hármasság” továbbvitelével) a templom, az iskola és a színház voltak.

A XVIII. század racionalizmusának és liberalizmusának, valamint a filozófiai iskolák és szerveződések sorának erősödésével a keresztény egyházak jelentősen meg nem gyengültek ugyan, de szükségük volt immár arra, hogy a népnyelvet gyakorlatilag mindenütt és tevékenységük egészében használatba vegyék. A latinnyelvűség misztikumának hatása már mindegyik liturgiában kisebb volt, mintsem érdemes lett volna a továbbiakban is távol maradni a hitéletben, az oktatásban és az egyházi politikában a kibontakozó nemzeti irányzatoktól. Az iskolarendszer szintén a felvilágosodás gondolatainak [illúzióinak?] szellemében terjeszkedett és fejlődött abba az irányba, hogy a közoktatás megszervezésének gyakorlati és szellemi-tartalmi feladata az erősödő nemzeti-politikai államé lett az egyházak után. Meg kellett tehát határozni azt a tudásbázist, amit a közoktatásban szélesedő körben át kívántak adni. A tudástartalom „tudományos” és metodikai-pedagógiai alapjai mellett azt az ideológiai tartalmat is igyekeztek megadni, ami a közösségi identitást az iskolarendszerben és azon túl is megteremti, erősítheti majd. A nemzet egységét (ha a kívánt etnikai-kulturális-nyelvi-politikai nemzetalakulat határait sikerült konszenzussal meghatározni...) olyan tantárgyakkal lehetett hatékonyan erősíteni, melyeknek tényanyaga és ideológiája könnyen volt ez irányba kiterjeszthető: a történelem, a folklór, az irodalom, a nyelv, vagyis az úgynevezett „nemzeti tudományok” körével. A közös történelmi hagyomány, a közös kulturális és életmódbeli tapasztalatok, a közösnek definiált művészeti kincs, a közös (és ezért programszerűen normatívvá tett) írott és beszélt nyelv kapcsolta elsősorban össze a gazdasági-politikai érdekekben erősen különböző társadalomrészeket. Az iskola (és a tudomány) a nemzettudat és az egyéni identitás megalapozásának leghatékonyabb terepe lett.

A lelki és az értelmi hatás polgári-nemzeti intézményei mellé sorakozott föl a színház mint a kor leghatékonyabb, legszélesebb közönséget elérő, a leggyorsabb és legegységesebb érzelmi-szellemi effektivitással működni képes művészeti-szórakoztató intézménye. A színház, mely hosszú évszázadokon keresztül, változó eszközökkel és formákban, de mindig nagy hatásfokkal volt képes magával ragadni az előadó-alkotókkal azonos térben és időben jelen

lévő, alkalmi élményközösséggé váló közönségét, a felvilágosodáskor és a romantika határidőszakától kezdve központi szerepbe került mind a nemzeti, mind a polgári kultúrpolitika szempontjából. A közoktatásnál már elsorolt nemzetképző tartalmaknak a legközvetlenebb és széles körű érzelmi-szellemi hatásesszövegekkel történő átadására való képessége tette a színházat ilyen vonzóvá és jelentőssé. S ha mindezt a szellemi-politikai hatást ráadásul nép/nemzeti nyelven lehetett közvetíteni, még fontosabb és „rentábilisabb” volt a színház fölhasználása e célokra.

Azért az út rögös volt. Ha nem is ingoványos, mint alattunk... Először is nem volt szöveg, nem volt színész, nemigen volt közönség. Mindezek megteremtése a magyar nyelvű hivatásos polgári színjátszás számára évtizedekbe telt, de sikerült.

Amikor először szólalt meg magyar szó a színpadról, már akkor nyilvánvaló volt, hogy a színház által igényelt és kívánt szöveg nem irodalmi szöveg – hanem olyan, ami játszható és első hallásra érthető, befogadható. Természetesen, hihetetlenül nagy jelentőségű volt Kazinczy (és néhány társa) erőfeszítése, a fordítói mozgalom, melynek során például Shakespeare(–Schröder) *Hamlet*je is megjelent magyarul 1790-ben, mégsem ezt játszotta az első magyar társulat bemutatkozásakor, ugyanazon év október 25-én, hanem egy iskoladramaszerző-fordító, Simai Kristóf által átültetett német polgári „néző-játékot” (*Igazházi, vagyis a Polgármester* címmel). (A *Hamlet* XVIII. századi, happy endeges [!] változatát magyarul először Kolozsvár közönsége láthatta 1793-ban.)

A színészek, akik az első vándortársulatokhoz csatlakoztak, nem voltak „szakképzett” színházcsinálók, gyakorlatuk, ha volt, korábbi iskoladrama-előadásokon (persze, csakis a férfiaké!), illetve más, elsősorban német nyelvű társulatoknál szerzett tapasztalataikra épült, egyébiránt elszánásuk és alázatuk nagyobb lehetett (a későbbi konvenciók alapján elvárt) művészi kvalitásaiknál. De lassan az aktorok is beletanultak mesterségükbe és végigküzdötték a korántsem romantikus „hőskort”. A színjáték magyarul szólalt meg, de mi lehetett jellemző első színészeink nyelvhasználatára? Nyilvánvaló, hogy mindenki anyanyelvjárásában beszélt – hisz nem is volt egységes köznyelv még, és színész-képzés sem, mint tudjuk. A társulatok tagjai többnyire különböző vidékekről származtak... És mi volt a helyzet, amikor vándorlásuk során olyan területre jutottak, ahol más nyelvjárást beszélt a lakosság? Hát, egyrészt, a színjáték nyelv nélkül is érthető részei ugyanúgy hatottak, mint akármely más esetben, másrészt, bizonyára voltak helyek és alkalmak, amikor egy-egy szó vagy kifejezés értelme elveszett, homályban maradt, esetleg még nevetséget is keltett..., vagy éppen egy nyelvi poén fulladt értetlenségbe.

A színészek színpadi beszéde és előadásmódja is nagymértékben eltért a ma általunk megszokottól. Hogy milyen is volt, arra nézvést, persze, csak közvetett forrásaink vannak – ki emlékszik már a ma élők közül kétszáz év előtti színi-élményeire? És akkoriban nem volt még hangrögzítési lehetőség sem. De azt biztos állíthatjuk, hogy amint a beszélt köznyelv, úgy a színpadi művészi beszéd is korról korra meglehetősen erősen változik. Mindannyian tudunk erre érzékletes példákat fölidézni, ha visszagondolunk a háború előtti magyar filmszínészek, Kabos Gyula, Gózon Gyula, Karády Katalin vagy Szelezky Zita beszédmódjára. De nem is kell annyira, több mint fél évszázadnyira visszamennünk

az időben: elég, ha Péchy Blanka, Darvas Lili, Mezei Mária, Sulyok Mária, Kiss Manyi, Lukács Margit, Latabár Kálmán, Latinovits Zoltán, Rátonyi Róbert, Feleki Kamill, Básti Lajos vagy Bessenyei Ferenc hanghordozását idézzük a fülünkbe az elmúlt évtizedekből... Bizony, mindannyian – ha mégoly különbözőképpen is – máshogyan beszéltek, mint a mai színészek. És a gesztusrendszerük, metakommunikatív kifejezőrendszerük is eltért a mai színpadok vagy filmek színészeinek eszközeitől. Nyilvánvaló, hogy a XVIII. század végi, XIX. század eleji színészek dikciója (beszédmódja) és non-verbális kifejezőeszközeik különböztek a ma ismerttől, másképp mondták a szöveget és másképpen mozogtak, mint manapság. Ezt, a közel kétszáz évvel ezelőtti színészi játékmódot a szakirodalom „síró-énekítő iskolának” nevezi, mivel a szövegmondás dallama és tagolása, valamint a kötött, sematikussá szabályozott klasszicista-felvilágosodás kori gesztika alapvetően más volt, mint a későbbi korszakokban, irányzatokban és divatokban szokásos. Ekkoriban a szövegmondást a templomi és az iskolai deklamálás, valamint a német vándorszínészet (szintén „síró-énekítő”) előadásmódja befolyásolta, s ezek szerint a szövegmondást nem feltétlenül a szavak és szintagmák értelmi kapcsolatai vagy a magyar nyelv alapvető jellegzetességeként ismert első szótagi főhangsúly és az ereszkedő mondatdallam szabályozta, hanem elsősorban kifejezetten szövegtől független zenei elemek: nagy amplitúdójú dallamsémák, szóhangsúly-eltoló és értelemellenesen tagoló frazeálás. (Valahogy úgy, ahogyan nagyszüleink vagy az ő szüleik generációjának „klasszikusként” ismertfizika órai szabálymemorizálást segítő „mondókáját”: „Minden vízbe mártott test / a súlyából annyit vesz, / amennyi az általa / kiszorított víz súlya.” Ugye, mindannyian el tudjuk „énekelni”?) A szavakat kísérő túlzott gesztusok és pózszerű testtartások, a színpadi térformák és mozgások természetellenessége kiemelte a színjátékos kifejezőmódját a hétköznapi közegéből (ezt a „kiemelést” segítette, hogy a játéktér is – a láthatóság okán – emelt volt). Ezek „műviségére” a korai filmek száz évvel ezelőtti némajátékai nyomán következtethetünk. Ott a színésznek nem állt más eszköz a rendelkezésére, mint a nyelven kívüli kommunikáció, a gesztus, a mozdulás, a mimika. Így azután túlzó és nemzetközileg „egyezményes” testi kifejezőrendszer alakult ki a némafilmben. Mind emlékszünk az érzelmek, a viszonyok, a helyzetek állandósult mozdulatokkal, arcjátékkal való kifejezésére... Az érzelemkifejezés az értelmezés elé helyező stílusok korszakában a színjáték tehát nem elsősorban a nyelv, a beszéd, a szöveg támaszára hagyatkozott, hanem a színház nyelvére, a vizualitásra és a konvenciókra – a megegyezésre a közönség és az előadók között, melynek keretében elfogadhatóvá vált a színjáték illúzióvilága. (Hisz amit a színpadon lát a néző, amit onnan hall, ami onnan éri a közönséget, nem a valóság. De annak művészi mása, „tükre”, képe. Tudjuk ezt, s ennek ellenére a játék idejére a nézők is játékosná válnak, s mind elhisszük... Ezért működik...)

De nincs és nem volt ez mindig így. A közönségnek is meg kellett tanulnia a színházat, ahogyan minden kisgyereknek is meg kell tanulnia, meg kell szoknia ezt a különös közösségi szituációt, azt, hogy a legőszintébb, legnyíltabb társadalomban is van egy hely, egy intézmény, ahol az illúziókeltés (hogy ne mondjam: a hazugság), a játék elfogadható, hihető, sőt, kötelező: a színpad, a színház. A nézőnek is tudnia kell, hogy nem a valóságot látja, mégis el kell

hinnie, be kell vonódnia, hogy a színjáték működőképes legyen. Az úgynevezett első közönség, az a néző, aki a gyakorlatban első ízben szembesül ezzel a színházi paradoxonnal, bizony, néha különösen, nem konvencionálisan reagál. Így történt ez nem is egyszer a magyar hivatásosság első évtizedeiben, amikor egy-egy néző felrontván a deszkaszínpadra kimentette Desdemonát a feketére suvikszolt mór fojtogató karjai közül, vagy amikor (egy irodalmi forrásból, Gvadányitól tudhatóan) a peleskei nótárius avatkozott a játékba a vándorszínészek előadása során. Manapság a gyerekközönség reagál hasonló közvetlenséggel a színpadi valóságra – ugyanakkor, természetesen, tisztában van vele minden néző már az első színházi látogatása alkalmával is, hogy valami különös, különleges, térben-időben határos, zárt „valóság”, aminek tanúja lehet.

A magyarországi közönség a XIX. század első harmadában lassan hozzászokott a színjátékhoz, a magyar nyelvűhöz is, és fokozatosan szaporodtak a társulatok, kísérletek történtek a színjátszás városi állandósítására is. A művészi-populáris eszköz és a „nyelv” létrejött tehát a reformkor nemzeti-politikai programjának támogatására. Így az úgynevezett érdekegyesítési program kifejezője és erősítője lehetett a színház. A műsor, a színjátéktípusok tematikája, a színészek misszióként is vállalt nemzeti elkötelezettsége és igen, az egységesülő, így egységesítő magyar nyelvhasználat elvezette a színjátszást a romantikába, és az országot, a nemzetet a polgárosulás előszobájába.

S ez csak egyetlen korszak a magyar színjátszás történetéből... A többi időszakban is fontos volt a színjáték és a színpadi beszéd a kultúra és a társadalom szempontjából.

A színpadról fölhangzó szöveget például nem lehet ellenőrizni, korlátozni, cenzúrázni, hiszen nincs teljes egészében, minden elemében rögzítve – nemcsak a színjátékot, a fizikai valóságban létrejövő, de efemer, pillanatnyi színházi műalkotást nem lehetséges sem elvileg, sem gyakorlatilag rögzíteni, megőrizni, hanem a színpadon elhangzó szavak is különleges, egyszeri kontextusba kerülnek a nézőtéri és a színházon kívüli valósággal. Számos példát sorolhatnánk, idézhetnénk föl a cenzúrázhatatlan színészi előadásmódra, a kihagyásokat pontosan és tökéletesen érthetővé tolmácsoló hangsúlyozásra és szünetekre – mint 1986-ban Spiró György színházi „forradalmat” hozó Csirkefej című drámájának bemutatóját, amikor a játszási engedély fejében legalább a rendőr-szerepekből ki kellett húzni a kötőszavakként használt káromkodásokat. A lepusztult pesti bérház udvarára belépő Törzs és Közeg a megfelelő helyeken egyszerűen elhallgatott, nem is tették túlságosan demonstratívan. A közönség pontosan tudta, mit nem hall... (Ez már több, nyíltabb társadalmi reakció volt, mint a megelőző évtizedben elhíresült „sorok között olvasás”, a művészek és közönségük összekacsintása...) Vagy amikor, 1983. szeptember 21-én, a Madách Imre drámai költeményének színházi bemutatója századik évfordulóját köszöntő díszelőadáson a Hevesi Sándor téri színház középerkélyének protokollhelyére érkezett Kádár János és kísérete a színjáték részévé vált. Jelenlétük és a közönség sajátos reakciója különleges értelmet adott egy olyan madáchi mondatnak, ami sem a rendezésben, sem pedig az irodalmi hagyomány szerint nem különösképpen hangsúlyos sora *Az ember tragédiájának*. A részlet így hangzik: „...fözlaklatni s kormányozni más.” A Föld Szellemének szavai ezek Luciferhez a harmadik színből. (A teljesebb idézet szerint: „Mit gyönge-

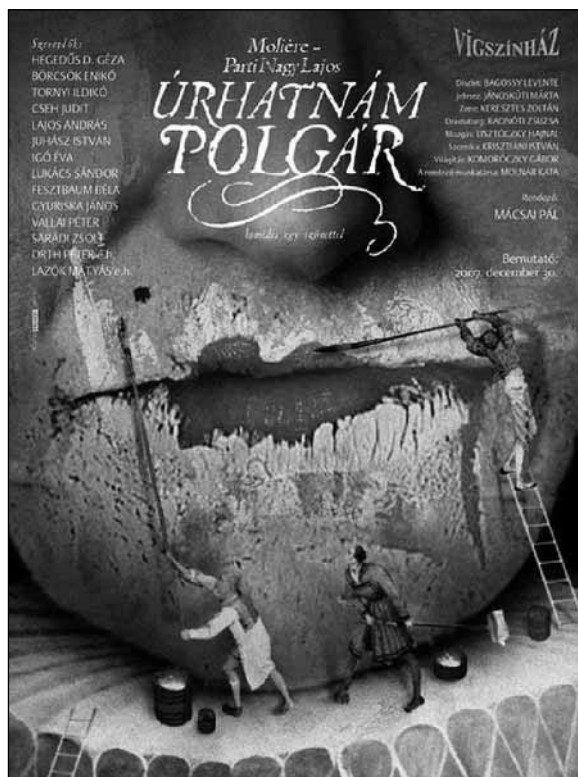
ül látál az égi karban, / Az önkörében végtelen, erős. – / Im itt vagyok, mert a szellem szavának / Engednem kelle, ámde megjegyezd, / Hogy fölzaklatni s kormányozni más. / Ha felveszem saját képem, leroskadsz, / S eme két féreg itt megsemmisül.”) A szöveg elhangzásakor a közönség szinte egy emberként hátrafordult, s fölnézett az erkély első sorába, hogy vajon hogyan reagálnak a vezetők, megértették-e az „áthallásos” sorok alkalmi aktualitását. Azután szépen visszafordultak a színpad felé, s folytatódhatott az előadás. A színész nem tett semmiféle különös gesztust vagy nyomatékot a szavakra, csak a közönség kapcsolta a színjáték-világba a valóság akkori összefüggéseit. Másutt, más előadáson ilyen nem történt.

Színház és nyelv.

A színház nyelve és a nyelv játéka.

Hogyan használja a hétköznapi értelemben vett nyelvet a színjáték, a színész? És hogyan értelmez nyelvi és nem nyelvi kifejezőeszközöket a színházi közönség?

Nagyon érdekes, izgalmas és összetett kérdések ezek. Kimerítő válaszadásra esélyünk sincsen. De ha elgondolkodunk ezeken, a talán első pillanatra egyértelműnek tűnő összefüggéseken, sok új és újabb kérdésre találhatunk. Ezt tettem most én is. Előbb, március végén Pozsonyban egy beszélgetés során, s most, e sorokban. Bízom benne, hogy sokan gondolkodtak, gondolkodnak velem, s találják meg saját – ...nem válaszaikat, hanem – kérdéseiket.



Tornai József

Isten és a macska

Jaj, emberiség, a megváltóid
 gyermekmesékről fecsegnek!
 Így aztán, aki nem hülyül meg,
 nem ember többé már, csak eretnek.

El lehet égetni, föld alá ásni:
 pusztuljon az ótvaros hitetlen!
 Őket meg bearanyozzák templomokban
 és groteszk-arabeszk minaretekben.

Többet mond istenről egy macska,
 míg az ölemben dorombol,
 mint száz próféta és bibliás pap,
 poklot okádva szánalomból!

A vér Örökéjébe...

Ó lélek! Újra szerelmes lettem
 holtrégi szerelmembe. Öregen, lehetetlen.
 Álmodtam vele. Fiatalon
 csókolóztunk a Tóth Árpád sétányon egy padon
 és karonfogva egy kiránduláson
 lobbant föl csodálkozásom
 kígyóalakján, csöppnyi
 lába fején. Hogy tudott gyönyörködni
 helyettem is! Hogy tartotta oda
 száját az ölemnek! Ó lélek! Most nagy
 tél van, ordas hó, fagy,
 s én a tegnappal mint mai szerelmemmel
 röpülök, fölrobbanó agy,
 a vér Örökéjébe még egyszer, még egyszer...

Evidenciák

Az ember útja láthatatlan kocsit,
a transzcendenciával nem szabad játszani.
Hallgasd Beethovent vagy Bachot s tudod;
nincs olyan csillag, amely menyei.

„Néha meghasadnak az evidenciák”,
szörnyed látomására Pilinszky.
A végső állomás: nincsenek evidenciák,
szólal meg a semmiből a senki.

A szüret

Most, hogy minden ereszték
recseg-ropog, szeretnék
visszaérni a múltba.
Tegnap is este
az a lány járt az eszembe,
kinek lázba borulva

selymesebb volt a fészke,
mint ha tavaszi fényre
ébred az ég,
néha hátravetette fejét
arcomba nevetve,
így cikázott a segge.

Nekem csak annyi dolgom
maradt, hogy libidó-forrón,
szorítsam derekát.
Nem emlékszem, a szőnyeg
túrta a menyegzőnket
vagy az ágy.

A kádba lépve, még annyit
súgott: maradj itt,
zuhanyozz már velem!
Harminc vagy ötven éve?
Ó megfürdetett szemérme,
ó legérettebb szüretem!

Vörös István

Megszorítások

Imádkozás közben ne
piszkáljuk a fogunkat,
ne bámuljuk a nőket,
ne bámuljuk önmagunkat,
ne bámuljuk Istent.
Imádkozás közben ne

vegyünk észre semmit.
A semmit nem jó észrevenni.
Ott lapul egy sarokban,
egy szemzugban, egy száz
szögletében. A tükörben,
ha sötétben nézünk bele.

A bizonyíték

A zöld kabátomat egyetlen nagy gomb
tartja össze. Engem annyi se, szétnyílok,
és mindenki szeme előtt kétfelé csapódom.
Lelki hasfalamat föltépi egy kardvirág éle,
nem csoda, magam éleztem. Rohanok
a burjánzó kertek között, a kőfalon túl

valaki ás, a fejemben egy katona foglyokat
terel, szeretnék beszélni hozzájuk,
hogy megtalálták az igaz utat, csak mielőbb
meg kell haljanak, de én nem fogok meghalni
sosem, most levágom a fületem bizonysággul,
borítékba teszem, hogy ne érezzem a fájdalmat.

A keresés hiábavalóságáról

Nincs olyan dolog, ami elveszne.
Legfeljebb minket un meg egy régi
tárgy, vagy egyenesen borsot akar
törni az orrunk alá. A könyvei
általában nem szeretik az embert.
Ahogy a háremhölgyek is

megutálják a szultánt. Szökött
nyaklánc, szem elől tévesztett
kesztyű, elszakadt 1000 forintos.
A fél majdnem annyit ér, mint
egy egész. A tárgy abba
szerelmes, aki épp körülötte van.

Bocsánatkérés a tárgyaktól

Az emberért rajonganak
a könyvei. Szerelmes belé
a ruhája, az árnyéka
féli, mint kutya a vihart.
A táskája vinni szeretné,
a cipője beszélni vele.

A fehérneműje a szemérmét
csókolgatja. A tükörképe nézi
magát benne. A tükör, mint méhet
a virág, szeretné maga elé
csalni, megszépíti. A fénykép
helyettem egy embert mutat.

Horváth Veronika

festés

a neonzöld emberek
tehetetlenül nézik az eget
fűbajszukat rágják

a félig lefestett villanyoszlopok
szégyentelenül áznak
de a mérföldkövek a telkek határán
a kis zöld kavicsok
és tulajdonképpen a zöld emberek is tudják
amit nem érthetnek sosem

az eső jön
(mindig jön eső)
a festék leázik

és a zöld emberek
sokéves rutinnal káromkodnak egy sort
majd rágyújtanak egy fehér cigarettára

eggyé válás

n eleme a racionális számok halmazának
megint egy halmaz ahol nem vagyok értelmezhető
két egész szám hányadosaként nem vagyok felírható
teljes magány
még tört sem

ha lenne még belőlem
s magamat oszthatnám magammal
egész lehetnék végre

Tűzgyújtási tilalom

megszólnak,
 kik csak a füstöt látják
 -sötét felhő az égen.
 bemocskolja a levegőt
 és a száradni kiterített
 ruhákat.

a szomszédok
 megérik
 a szagot,
 és bírálva
 csóválják
 a fejüket,
 amiért megszegjük
 a tilalmat.

nem tudják,
 milyen jó
 hűvös éjszakákon
 a Tűzmel melegezni.

Mechiat Zina

Láz a szívedben.

felkacagott alvó talpam a fűben mikor rámászott egy katica hétpettyes közlekedési lámpa pirost villogott neked azt sikította beléd STOP pöttyökkel szagatott fényesség ijesztett meg téged és hoztál nekem meleg tejet el kell aludnom időben mondtad aludj el kedvesem kialszod a lázat a talpadból ne menj el, ne, ne hagyj itt csak aludj (el) és minden rendben lesz ráfektetted a kemény párnára és hideg lepedőt terítettél alá frissen hullott hónak éreztem nem nem nem akarok megfázni mondtam hadd ne kelljen ebben a hideg keménységben feküdnöm de te nem hallottál hoztál levest meg virágot a tálca szélén nem rózsát hanem kálát fehér kemény tisztaságot de vörös levest illatos levest belefőzted a fogaidat meg a véredet is mert az majd meg fog gyógyítani mondtad te meg azok a lázas csillogó szemeid de én sosem hittem ezekben a lázas gömböcskékben és inkább éjjel kiszöktem katicákat vadászni és elraktam őket egy befőttesüvegbe aztán kiraktam a vákuumba zárt piros lelkecské(m)ket az éjjeliszekrényemre és a kis gömbölyded csillagaid most az egyszer észrevették az én csillagaim akaratát és meglátták az én drága katicáimat az üvegben és megnyugodtál kemény lett a száad széle és ráncos a szemed sarka meg barázdált és én mondtam hogy neked szedtem kedvesem tudom hogy szereted a katicát és te elvitted a lázat a talpamból üvegbe zárva és lehúztál a wc-n hetvenkét darab fekete pöttyöt

Tűz a szemükben.

Aztán felébredsz. Lovakat patkolsz, vagy a lovak patkolnak meg téged. Nem tudom, és te sem tudod már, és már nem is lényeges. Vágtatsz, megkarcolod a jégtáblák zománcos csillogását, erdőben bolyongsz, alszol. Felmászol egy fára, elrugaszkozsz és visszaugrasz a kiindulópontra. Hátranézel, mosolyogsz. Cipőd kopog a betonon, meg a férfielmékekben. Leszakad a gomb az ingedről, te meg leszakadsz magadról. Megiszol egy üveg rumot, lenyelsz egy égő gyufát, és tovább égsz. Nem vagy se fáklya, se olimpiai láng. Csak tűz a szemekben.

Sütkérezés

Sütöttem neked hangot
sírásból meg félelemből.
Csak kérlek, ne morzsázz.
Egyetlen koppanás a padlón
és újra összeszorul a torkom.
Az utolsó könnycsepp hangját is edd meg.
Akkor majd eltűnik benned minden.
És én süthetek neked fényt
mosolyból és nevetésből.

Pándi István

légyott

fergeteg. robog a por. augusztus ösztönöz
 forró érvelésre. szökken a láng. falánk.
 sikoly. valahol vér serken halkan. lételem.
 dél metsz. ilyenkor révbe érhetsz. abszolút
 vagyok. a rajtam lépkedés fundamentuma.
 fuvallat. jellegzetes szünet-tünet. szerelem.
 mikor javul. lázálmod kopói törnek a lé-
 nyegre. kong a lélek s félvállról vesz az
 éj. nyegle. harangszájú táj. a váz. meg-
 tart a harc. szomj nő. valaki bort hoz.
 csak maradjon erő a lavírozásra. legyen
 itt szebb még. mert kinek van köze a kor-
 hoz. hírhozó harsan. az ováció lovait fel-
 nyergelték. trónt foszt a szó. úr a kultúra.

kéjsóvár egyensúly. az egyén egén hernyó-
 ból átalakult lepkék. ha már egyszer ki-
 mondtuk a jelenlét igenjét. jobb. bal.
 vigyázz. menet halad sebbel-lobbal. nincs
 okunk panaszra. intenzív grimasz. hisz-
 téria. sic itur ad astra. parányi távlat. ám
 lám. mikrohullám. sütkérezem akár kövek
 közt a kobra. oroszánt kíván a hely. tor-
 komon halcsont. meg a készülő est. mihez
 képest. a por mindent elront. magasság
 ámít amit fény ont. sűg a béke. hang dong.
 diszkrét. roppantanám a hiány gerincét.
 végül a maradék. levedlett burok. puha héj.
 a döcögő szekérrel. előre az ikszedik pallos-időbe.

Fölserken...

Fölserken a tavaszi vérzapor.
 Nincs joga meghátrálni senkinek.
 Meghalni nem divat csak tréfából.
 Jövönket a KÉSZENLÉT festi meg.

Törékeny hangok

fundamentum

haikut írni:
mint egy legyűrt távolság
behunyott szemmel

a cél

veszteségeim
robaja ráz, gúzsba köt –
hasadj már, hajnal

látlelet

szárnyalás közben
tonnányi ébredésem
ízzé-porrá zúz

váratlan tavasz

orgonaillat
kábít – így vetkőzöm le
ostoraimat

szemfényvesztés

bármi csillogás
legfeljebb csak szépíti
a lét terheit

korlátok közül

mekkora terv! pajzs
véd meg az örökléttől:
kiterjedésünk

beteljesülés

létezni olyan
mint egy letörölt könnyecsepp
a nászéjszakán

a szokás hatalma

kígyó, méreggel –
a természet így tombol.
kínos fény, reggel.

metamorfózis I.

vulkánkitörés
vagy rügyek pattanása:
megváltozott táj

délibáb

életfogytiglan
lehetek csak önmagam.
gigászi magány.

Varga Borbála

Láz

Március, hóráskönyv

egyszer ezt írtam levelemben ez lesz
lázt adó hónap tüzeit kiontó!
téli fagytól sajnának itt a fák mert
élni muszáj lett

törzsüket fém-ér köti még a földhöz
még kicsorbul rajtuk a fejsze éle
hogya kéz nem bánna kegyetlen áron
kapni velőbe

ó, kegyes volt most is a tél! hidegbe
fagyba burkolt be, nem is élsz, nem érzel
jólesett zsibbadni a jéglepelben
szűnni az úrbe

mért kell újból nyirkokat újra szülni
mézgakönnnyel sírni az ághegyeknek
újra fájást tudni az áramokkal
elkavarodni?

hűlt vesék élesztik a régi zúgást
hó alól sok seb kitakarva ordít
földi hangok rínak a kék magasba
barna a gyászuk

meghagyott tengernyi hiánya tátog
tágra nyílt csőrrel csupaszon diderget
tüske-szúrásokra az ég a metsző
kést pödöríti

és szívárog nyirka a fának erdő
varratokkal gazdagodik s belőlük
tüskeszázak daccal az égnek állnak
dühbe meredve

lázba szökken reccsen az él, a kezdet
istenem! örült vagyok újra ugrom!
hogy szeressek, gyűlöletet veszélybe
dobjak is aztán

lázasan lesz március óre évnek
tisztá ésszel csak nyugalomban ülnél
kényszerít téged tüze tékozolni
szórni ki izmod

indulok bár látom az őr halálát
összedőlhet tőlem a fél világa
elsikálom akkor is érted ízig
csontig a testem

Csontig

hóraskönyv, április

Harmadik reggel. Nem aludtam éjjel,
társaság dorbézol a kocsmafüstben.
Nyúl-idő, négy óra, pihenni jó lesz
hónapok óta.

Csontjaim szú rágta ki, porladoznak.
Nyújtod estében ereim s a lábam.
Megfeszíted mind zsigerem, mozsárban
zúzol izinkké.

Jó nekem tőled vereséget inni,
harcba nem szállok, tudod, azt nem értem.
Adj erőt, utcán nehogy alva járva
földre zuhanjak.

Újulást még adj szemeimnek, aztán
nagy hidegben meg ne fagyaszd a vérem.
Romlik ügyis testem, a lakhatásod,
hát ne siesd el.

Én ha gondját nem viselem, te pótolod,
jobban értesz biztos az ápoláshoz,
még a hússal sem lehetek kegyetlen,
erre taníts ki.

Megtörődött képeimet lerakva
álmot estéből idejében osszak,
széttérítsem, hogy betakarja gyulladt
szem zsisbóságát.

Mint a hajcsár, már ne legyek goromba,
folyton üldözném magam: ezt is, ezt is!
Még a fákon nyers a gyümölcs, de máris
új rügyet adnak!

Ablakot tisztított a néni, gyorsan
elkenem, mert futni muszáj. Az óra
három is múlt, francia kurzus – annyi.
Késni fogok, jó.

„Tíz sörön hizlalt pocakom fogyasztom,
bort is el bírok literekkel inni.
Nem tudom nőmnek se szerit, se számát –
mondja a költő.

Lángeszem van, nézd, zseninek születtem,
Villon elmegy még, de a többi gyenge.
Csak magam tetszem, de talán-talán Szócs
Géza is alkot.”

Bárcsak erdőben, patakon fürödve
hátrahagyhatnám, ami gönc, fölösleg!
Nyári rét izzó füvein repülve
siklana talpam.

Május

hóraskönyv

Csirkecombon nézhetem azt amit még
kréglizugban szedtem a könyveimből.
Boncolok nyers húst, anatómiából
így leszek értő.

(a néni konyhájában tanultam csirkeanatómiát
ami a vizsgára kellett, s rajzolni bögrét)

Mákvirágot tépet a néni, udvar
szürke földjén gyom, beton elhevernek.
Hú kutyus, György sompolyog el mögöttem,
nyalja a hátam.

Dús a kert, párát lehel itt az ázott
föld, futórózsák a fenyőt belepték,
gyöngyvirágok mérgei barna röggé
váltak által.

Gőz, teát főzök, zubog is, kamilla
súrolófü régiesen, de zsurló
máskülönbén kaprot is összevágтам
szórni levesbe.

Szédületben jársz odakinn az úton,
mindenünnen illatok ömlenek rád,
csak flamingólábaival muszájból
bent ül a nénim.

Régi filmet bámul. A friss ebédet
meghatódottan kanalazza közben.
Kint a konyhán nyújtom inam rugóit,
ugrat a sípszó.

Van mit adnunk Györgynek a hű kutyának?
Hogyne lenne! Prózai rizslevekkel,
bíboros retkek lepucolt mezével
telve a lábos.

Még kenyérháj és kutyakeksz kerül be;
máris adjam! Hát rohanok le hozzá
mit parancsol még, lovag úr, vizet tán
hozzak a tálba?

Madrigált, angolt, dudorászok én is –
mit csináljak párhuzamos terekben?
Néni, jószág konyhai tartományán
itt feledett lány.

Cicero és társai

Cicéronak rengeteg cicerónkivüliséget is köszönni lehet. Mert Cicero is egyike azoknak az átszálló állomásoknak és idegközpontoknak, ahol találkoznak, kisiklanak és összefornak az emberi értelmeik. Cicero kapcsán is hangsúlyozni lehet a hesziodoszi igazságot, amit előtte és azóta annyian hirdetnek: „Ó mennyire szerettem volna már előtte meghalni, avagy utána születni meg!” Az emberiség Cicerókban bujkál, mint a telefonvezeték a szerteágazó szigetelésben, akár átmegy a La Manche csatornák alatti alagutakon, akár visszajár Skandináviából Helsingörbe Hamlet szerint, akár Csuzimánál lépi át a lehetetlenség határait, akár Pearl Harbor jóreménységfokain. Ezek a Cicerók hasznosak, mint a selyemhernyó, és rondák, mint a poloska, de tele vannak a széthordott információ petéivel. Azt hirdetik, azt rögzítik a gondolkodásunk előterébe, hogy eddigi pusztításaink kő-kövön nem hagytak mást, csak Juli néni kertjében, Észak-Koreában vagy Drezdában a hat-hétszázézer tonna maradék bombát, nincs Versailles és nincs Ermitage, és nem is volt sem boro-gyinói, se krími győzelem.

Tetszik tudni, mi nem tetszik nekem? Hogy amit a buddhizmus már legalább 1500 éve feszeget, addig az óriás szinkrofazotron korában jut el végre a kvantumfizika: az anyag valójában semmi.

Mégis réz- meg acélkardokkal szurdalják egymást hasba, mégis van mire szent és szemtelen domborműveket felkaparni, és mindenhez akad anyag, hiszen nagyon jól tetszik tudni, hogy az ige testté lőn.

Az emberiség első kultúrhatárai egyre hátrább szorulnak. Melyik állomásról melyik szigettengerbe indult a pápua-expressz, ki találta fel a puskaport, a könyvnyomtatást, az iránytűt, ki volt az első lencsecsiszoló s az utolsó Galilei (úgy is, hogy titokban megüzente, hogy „mégis mozog a Föld”), és ki próbálja a helyes premisszákat megkerülve, helytelen premisszákból kivetni a kártyát?

Ki szelídítette meg az első tyúkot s vajon ki vadította meg az első embert?

És kik vagyunk mi, akikre ez a feladathálózat száll, hogy késsel-villával evő Nobel-díjas oxfordiak legyünk vagy kannibál-Hannibálok?...

Az értékek értékesítése

Sorsunk az új évezred elejére végleg annak áll be, hogy aktuális minden, ami elintézetlenül a felszínen marad, a felszínre kerül. A politikai rendszerváltozásnak nevezett csipkeverősi után leszűrhetjük a szomorú konklúziót: a fene gondolta, hogy nagyjából megszabadulván a zsarnokságtól, nemzeti értékeink megőrzésére ilyen kevés lehetőségünk lesz még mindig. Az örvényből most Szabó A. Ferenc lapjai hullámanak felém, a Bécsi Naplóban megjelent cikk, mely Kovács Imrét (1913–1980) szólongatja.

Kovács Imre – e cikk tanúsága szerint is – olyan személyiség, kinek eszméire megint nincs, vagyis még mindig nincs igény Magyarországon. Olyan valaki volt, másokkal együtt, akik a külhoni frontot választották az itthoni hajtóvadászattal szemben, s miután 1947 augusztusában az akkori ország öt képviselői körzetében is megválasztották, logikusan az elkövetkező üldözésre számítva nyugatra menekült. Néhány év után már az Egyesült Államokba került azzal a szellemi csomaggal, amit magában hurcolt, és igyekezett bekapcsolódni az emigrációs politikába. Az idegenbe szakadt magyarok azonban annyira megosztottak voltak éppen, hogy ez korántsem volt egyszerű a radikális nézeteit mindig harcosan megfogalmazó személyiségnek. Volt idő, amikor fizikai munkával kereste meg a kenyerét, máskor a Szabad Európa Rádiónál talált munkát, agrárkutatói szakismeretei révén a latin-amerikai agrárkérdéshez férhetett közel. Úgy egészében felpezsdítette az amerikai magyarok szellemi életét, vitát provokált az emigráns politika lehetséges irányairól, magyar sorskérdésekről. Európától nem szakadt el, gondolatai java része európai folyóiratokba került, az Irodalmi Újságba, az Új Látóhatárba.

'56 tragédiája után sem tette le a fegyvert, azok között maradt, akik a kiutat keresték. De sosem fordult szélsőségekbe, és a Szent Korona hazavitelekor is azt vallotta, hogy bármilyen is az akkori Magyarország, annak otthon a helye, a nemzet mellett.

Több nagy sikerű könyvet írt, a leghíresebb: *Magyarország két megszállása*. Élete utolsó heteinek történetét Borbándi Gyula *Szembe a sorssal* című naplójából ismerjük. Nézetei, szelleme fenntartásán a Kovács Imre Társaság fáradozik. 1999 őszén még sikerült felavatni szülőfalujában a mellszobrát.

Minden relatív Halstatt óta...

Sikerült mindent relatívvá tenni, valószínűleg ez lesz az abszolút relativitás értéke. Az ilyen abszolút relativitás több pokolra szállását bírta ki, élte túl az időnként a polcra leszállított, leültetett emberiség. Többször kellett neki vallások és etika nélkül nekivágni, kirándulni, próbálkozni és fáradtan leülni az út mentén, bevárni a következő Dzsingisz kánt, vagy Euripidész, Shakespeare-t vagy Berzsenyit.

Az újonnan újraalapított Európa, melynek Altamirában is elefántemlékezettel megáldott teremtménye volt már, nem vállalta alkotóelemként az alkotmányában a kereszténységet? Hogyan? Ki kényszerítette erre, ha a diplomákat istállóvá alakító kiugrott teológus grúzai kispap-diktátor, Jozsif Visszarionovics már nem diktál. Bizonyára akadtak mások, kevésbé nyíltan csaholók, de ide-oda kancsítók, akik észak-atlanti országként belopnák Szulejmán birodalmát mégis Európába, miután láthatják, tudhatják, hogy mindenkori ideológiája a maguk testének feláldozása árán is mások felrobbantásában kulminál.

Sok máglya gyúlt az emberi test ellen ebben a keresztény Európában is, sok kínzókamra telt meg a jajokkal, melyek egyjöttányival vagy többjöttányival tovább szögezték le, akarták lekottázni más Bachok és Händelek muzsikáit. De úgy egészen kifejezteni az egészből mégiscsak több mint méltánytalanság, ostobaság ezt a hitbeli múltat, mely egymást követő milliárdokat alapvetően a hit-remény-szeretet jegyében küldött előre a tudás, a világepítés várfokain.

Hirdettek egy különös elvet, amelyet a mai barom-vad-kapitalisták sem ismernek, helyette a bankok rabló hadjáratát gyakorolják. Évszázadokig uralkodtak a katolikus Habsburgok a maguk birodalmán, a tőlük különbözőket legfennebb annak legszélén túrték meg. A türelmetlen vallásüldözés fogaskerekei közé keveredtek egy szép napon a halstattiak közül is sokan, több száz család, akiket deportálásra szántak. A sódereglyéken tórol tóra, folyóról folyamra, lehajszolták őket mondjuk az Alpok havától Erdély hegyeiig, de a pénzzé tett elkobzott javaikat pénzül postázták nekik az új hazába, Siebenbürgenbe. Hát többek közt ettől működött az a Habsburg-cipó, száradó kenyér, amit az első adandó alkalommal a panaszkodó nemzetiségek szétrágtak egy igazán nem keresztényi jelszó nevében. Azóta is látható, milyen eredménnyel.

Minden relatív, csak Európa alapvető igazságai állják ki az abszolútum próbáit, a tatár hadak csúszós alapelvei ellenében.

Lászlóffy Aladár

Emlékezet

„Jó későre valami magaslatot kell választanom, ahonnan akár behunyt szemmel is belátom a terepet, a tájat. Elég szilárd, tehát régi és állandó. Állandónak a magyar a maga nyelvéből faragott kapuzábét, magafajta homlokzatot, saját görög templom-elejét választja rendszerint, nyelvébe faragott poézisét. A legkönnyebb sziklaalapzat tehát egy szállóige kell hogy legyen. Például egy efféle felleg, sokszor, mindig fel-feldobott kő, amelyik vissza is érkezik. Hát ezért nézek én is onnan szertesztét.”

Két éve választotta Lászlóffy Aladár ezt az orompontot, választotta ezt a címet általa írt rovatunk élére... Aztán folytatja később már többes szám első személyben:¹

„Onnan kell nekünk folyton szertesztét nézni, hümmögni, idézni, ráolvasni, átkozódni, anekdotázni, összefoglalni, békíteni és lázítani szertesztét, mint soha be nem fejezhető folyamatba avatkozva, disztingválva, szavamat felejtve, de történelmem fonalát nem, ahova ülni szokás a magyar poétának, lehulló naptárlap zizegés alatt.”

Alázizegett a naptárlap, Ali, április 19-én. Te pedig odafenn olvasod ezt és fennen olvasol ránk, vonod szemöldököd és dörmögsz le: hallgatunk s hallgatunk rád, ahogy eddig tehettük, mi naputasok, kiknek voltál a kezdet óta mentorunk. Jártatod hát immár a legmagasabbról tekinteted széjjel, s látsz mily messze-messze szerte és befelé – súgjal nekünk, segíts tovább. Szavaidat nem felejtjük, megőrizzük.



Lászlóffy Aladár – a Cédrus-levél és -érem első kitüntetettje.

A díj átadása 2007 utolsó napjaiban – a szerkesztőségben.

¹ Az idézet a Helikon 2007/11. (június 10.) számának címlapjáról való, ahol a költő szokott izzású tárcájában bölcselmel a Petőfi-idézet kapcsán. A Napútban e sorozatát 2007 februárjában kezdi. Búcsúunk Lászlóffy Aladártól előre leadott utolsó három „szertesztéjének” együttes közlésével. Együvé tartozunk még konokabban. A szerkesztőség.

A dúsgazdag költő/író pazar öröksége

(Lászlóffy Aladár 1935. május 16–2009. április 19.)

„...Sehol írt / nem leltél arra, hogy ne fájjon / a képzelt kín e földi tájon...”
 „Mit mondjak most? / Hogy ég veled? / Fölmondjuk sok szép versedet.” Juhász Gyula, az apai barát halála hírére írja ezt József Attila 1937. április 6-án éjjel 12 órakor. S megfegtetlen okból saját halála előtt is, utolsó leírt soraiként ennek a versnek első két szakaszát ismétli meg (1937. december 3-án), küldi el Cserépfalvi Imrének írt levelében mellékletként. Juhász Gyula – József Attila – s folytathatnám a bőséges névsort, ragyogó nevek bőséges kincstárát. Balassi, Csokonai, Petőfi, Vörösmarty, Arany, Ady, Babits, Szabó Lőrinc, Nagy László... egymásnak adják át a halhatatlanság stafétabotját. A magyar irodalomtörténet fényességes ékszerláncát, ahova most lépett be igazán Lászlóffy Aladár, a földi létből odaáttra, új igazgyöngyszemként. Jellemző, hogy élete utolsó verseként a 80. születésnapját ünneplő Kányádi Sándort köszöntötte (*Kányádi-nap*).

Mondjuk föl sok szép versét? Igen. Érzékelhetjük: képtelenség ily hirtelen fölmérni, mivel gazdagította a magyar irodalmat. Azért is oly nehéz, mert merőben újszerű, öntörvényű kifejezőmódjának, magasságainak és mélységeinek átélése megköveteli a nem mindennapi szellemi igényességet. Aki életében ismerte, élvezte társaságát, vagy akár előadóként hallhatta, többségében személysége varázskörébe került. Emberi kisugárzása, sokoldalú, hatalmas műveltsége nem az imponálás eszközeivel hatott, hanem megejtő közvetlenségével, sziporkázó humorával, káprázatos rögtönzéseivel, szeretetreméltóságával. Jelenléte, megszólalása nem az egyetemi órák komoly figyelmét hozta, mint inkább a játékok belefeledkező élvezetét. Kisiskolásokat, vagy még apróbbakat, éppúgy magával tudott ragadni, mint tanárokat és tanulatlanokat.

Mégis. Különös paradoxon az, hogy – igen sokszor, mindazok is, akik igaz lelkesedéssel tapsolták, majd dedikáltatták könyveit – nem mindig, sőt, leggyakrabban alig vagy egyáltalán nem váltak igazi olvasóivá. Nem tekinthetjük kivételnek, hanem inkább szinte szabálynak azt, hogy a könyvespolcokra került Lászlóffy Aladár-köteteket nemigen olvassák salátává, sokszor talán föl sem vágja az oldalakat az, aki pedig nagyra becsüli, tiszteli. Az utóbbi években, amikor visszavonult a közszerepléstől, hiába jelentek meg továbbra is rendszeresen versei, cikkei – neve, művei háttérbe kerültek. Sztárok, piacok, reklámok – ez valóban nem az ő világa.

Nemcsak pályakezdésekor, még most, a hivatalos nagy elismerések, Kosuth-díj után is, írásai éppen lényegükben maradtak meg szokatlanoknak, nehezen befogadhatóknak. Az irodalomban, de általában a művészettörténetben sem ismeretlen ez a jelenség. A művek valódi értéke csak posztumuszként válik, válhat majd nyilvánvalóvá.

Addig? Tehetünk-e többet, méltóbbat, mint hogy „fölmondjuk sok szép művét”. Természetesen itt mindezekből igen keveset, részleteket, emlékezte-

tőt. Beszélnek önmagukért. Persze nem könnyű választani. Különösen az elfogultsággal gyanúsítható, költészetét pályakezdéstől máig figyelemmel kísérő, kortárs irodalomtörténésznek.

Ilyen közel az elemi megrendüléshez, még itt van az asztalomon a Helikon, a kolozsvári hetilap egyik régebbi száma. Első oldalán Aladár egyik, megindító versciklusa: *Az égbolt márciusban*. Szombaton került a kezembe. Arra készítette (sugallat? megérzés?), hogy nyomban hívjam fel. Otthon találtam. S barátságosan, szinte derűsen beszélgettünk, belefeledkezve közös modanivalóinkba, úgy, ahogyan negyvenéves barátságunk számtalan találkozásakor szoktuk. S úgy, ahogyan az utóbbi években, mély fájdalomra, kétségbeesésemre, már igen régen nem fordult elő.

„Ali drága, szeretnék fölolvasni valamit, önmagadtól, önmagadnak. Úgy érzem, most erősítene. Jó ez most Neked?

– Igen, köszönöm!”

Nem az egész ciklust olvastam föl. Csak egy-egy szakaszt, részletet, meg-megállva. Közben beszélgettünk, emlékeztünk.

*Mohács-tavas, mely sikerekkel
kicsit felold és elvakít.
Petőfinek tűnik az ember,
a hold leér az ablakig –*

Ez az első versszak. Ugrottam előre egyet:

*„Így talpig dacban, mint a gipszelt
törött bokájú betegek,
elolvassuk, hogy mire tippelt,
s elmozdítjuk a hegyeket.*

*Csak ne lenne már díszkötésben,
mint Kufsteinban államfogoly,
túl Márványtengeren, szökésben,
vagy Torinóban valahol.*

*Csak ne szeretnék ők is váltig,
akikkel patvara vala
s vitatták még, hogy „mind egy szálig”
vagy várhat a szegény haza.*

S így folytattam, folytattuk meg-megszakítva.

*Olyan, mint védtelen szabadság,
lejárt gyógyszer, mely nem segít.
Hol elszedik, hol visszaadják
nekünk az Őszesverseit.*

*Tavaszh-Mohács lesz mindenünkből
és rendes csárdáskiskalap...*

Ezek a sorok a ciklus *Metamorfózisok* című részéből valóak. S következett a másik rész: *Göncöl-ügyek*. Így kezdődik:

„Anyám, az álmok nem hazudnak”...

...

*József vagy, legmélyén a kútnak?
sötét van s félsz? – hát ezt dalold.*

Újabb szünet után:

*Húzassuk el a táltosokkal,
már minden batyu benne van.
Megrakva emberi jogokkal,
Reménytelen és tárgyitalan...*

*Valaki kell hogy állja mindig
Istenfi, költők, váteszek,
felfeszítik vagy csak leintik –
mit számít, ha még ráteszek*

*közös bajunk súlyára grammnyit,
elbírja, „erős, mint barom”.
Hogy más helyett kell húzni annyit?
Csekélység, ezt elhallgatom.*

*Nekifohászcodik a rúdnak,
Vonul a szózatot szekér –
„Anyám, az álmok nem hazudnak”,
még minden gondunk belefér.*

Hallgattunk. De aztán tovább folyt a szó. S ahogy szoktuk mindig: akasztó-fahumorról búcsúztunk. Másnap reggel felesége, Gyöngyike telefonja ébresztett. *„Ali meghalt az éjjel. Tudd meg, Veled beszélt utoljára.”*

Hiszem, s úgy szólok most, mint ő Szabó Lőrínchez, még ifjú költőként, halálhírét hallva:

*Köszöntöm a térben árnyékát-vesztve
Megszületett új végtelenséged!*

(Sermo super sepulchrum)

Széles Klára

Madár János

Könyörgés Lászlóffy Aladárért

Uram, ne engedd elmenni őt,
ki léteért naponta remeg.
Élni szeretne még – – –,
megalvadt vérében szendereg.

Alszik a vers szíve fölött, bár zeng
Kolozsvártól Pestig az értelem.
Hű koponyájára vigyázz, Uram,
mert a gyermek s a költő büntelen!

Játszani engedd még szabadon,
tisztá reménnyel: verset és hazát!
Mit is keresne félig teleírt
könyvvel, lüktető szívvel odaát?!

Ereiben még folyók, tengerek
úsznak a messzire ringatott égig.
Csillagok, tüzek adjanak neki hitet,
megtartó erőt a reménységig.

Hogy el ne veszítsük őt is – – –
ebben a lármás, félig kész világban.
Épülne jövő magas homlokából,
mert tavasz készül a törékeny ágban.

Fák, virágok robbannak szemünkbe,
és szőlőfürtöktől édes a hegyoldal.
Tokajban meredek sziklák várnak,
nélküled megromlik a bor és a bordal.

Mint a hordók abroncsai –,
úgy szorít most téged a fájdalom.
Fölsírsz némán a fehér lapok közül,
és nincs könnyem és nincs dalom.

Gyászolni nem tudok, nem akarok;
szállj le a rozzant keresztéről, Aladár!
Emeld föl büszke fejedet –,
téged két ország egy népe hazavár!

Nagy vagy, ha ezt akartad,
szívedet te is elvakartad.
Sebekkel kirakott útra készülsz,
– kísért szemünkbe belekékülsz.

Budapest, 2007. szeptember 18.

A képviseleti líra-modell iróniája

Weöres Sándor: Gondviselés¹

Itt a moha-szélú szigeten
fogom építeni váram.
Itt a szélcsöndben úszó szigeten
fogom összeácsolni némán.
Itt a markomba férő szigeten
alapítom mindahány birodalmam.
A forrókat, a fagyosakat,
a nappaliakat, s az enyhe sötéteket.
Itt loholó vadászkapóim
mind hajló vadszekfű-szálak,
kamarásom hétalvó galóca,
szakácsom kutyatejvirág.
Jól tartom a lakodalmi népet,
az atyafiságot, a vendégeket,
ellátom fiaim, lányaim,
észre se veszik, hogy rég meghaltam.
Majd ha megnőnek, sejtik csalásom,
de addigra hol járok én már!

1

Weöres Sándor költészetének utolsó pályaszakaszát, az 1970-es évtizeddel megkezdett korszakot két nagyobb „vállalkozása” miatt szokás említeni: az egyik az 1972-ben megjelentetett *Psyché* kötet, mely Lónyay Erzsébet költőnő „nevében” imitálja a XIX. század első évtizedeinek magyar poézisét, illetve annak lehetséges, de meg nem valósult intertextuális kapcsolatait. A másik az 1972-ben közreadott *Három veréb hat szemmel* című versválogatás, mely a versekhez kapcsolt jegyzetanyaggal együtt voltaképpen magyar poétikatörténeti vázlatként is olvasható. Ezen kötet a *Psyché*-könyv folytatásaként is értelmezhető, hiszen az akkori költészettörténeti kánontól eltérő hangsúlyt nyer benne a múlt elfeledett „női” költészete.²

Az 1976-os *Áthallások* című kötet, mely a Szépirodalmi Kiadó gondozásában jelent meg, eltűnik e szövegek árnyékában. Talán annak is köszönhető e

¹ Weöres Sándor, *Áthallások*, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1976, 13.

² vö.: Schein, 95–105.

mellőzöttség, hogy kritikusai egyöntetűen elmarasztalták Weöresnek ezt a gyűjteményét. Nem is inkább a minősége, hanem a jelentősége miatt. Alföldy Jenő szerint nem gyöngé, de kis jelentőségű, talán „rutinból” született versekkel állunk szemben ebben a könyvben, mely a stagnálás, vagy inkább az erőgyűjtés jeleit mutatja a weöresi költészetben, és nem tartozik a kiemelkedő kötetek sorába.³ Lengyel Balázs nem tartja e kötetet „nagy vállalkozásnak”, hiszen versei kis jelentőségűek: a „versminimum” felé tendálnak.⁴ Tüskés Tibor pedig azt látta benne, hogy „elmarad a korábbi, új verseket tartalmazó gyűjteményektől”.⁵

A kötet négy fejezetre tagolódik, melyek sorrendben a következők: *Ósvilág* (9–13. o.), *Áthallások* (17–29. o.), *Könnyű* (33–46. o.) és *Zsebeim* (49–82.p.). Ezek, a bennük fölvonultatott műfaji repertoárt illetően szervesen illeszkednek Weöres korábbi lírájának már meglévő tartományaiiba, és megszólaltatják megelőző életműve minden regiszterét.⁶ Az összeállítás arányos kisebbsítésben ismétli a *Tűzkút* (1964) kötet szerkezetét.⁷ Mint látható, az utolsó fejezet a leginkább terjedelmes, mely fordítás-persziflázokat (pl.: *Schiller: Der Handschuh*) és nagyobb részben a *Psyché* kötetből ismert stílusimitációkat tartalmaz (a Szenczi Molnár Albert-, a Joyce Mansour- és a Mezzofanti-ciklus). A kötet csaknem felét elfoglaló fejezet egyesek szerint az összeállítás leginkább minőségi része: magasrendű művészetté formált humor.⁸ A harmadik, *Könnyű* című rész valamiképp ehhez kapcsolódva egy hamisítatlanul weöresi kísérlet-gyűjtemény versformákra, gyermekversekre és egyéb, könnyed témákra (pl. kalendárium-versek) „hangszerelve”. Jelen írás azonban nem ezekre, hanem az első két ciklus nagyobb egységére, és azon belül az *Ósvilág* című fejezet utolsó versére, a *Gondviselés* című költeményre koncentrálok.

Az *Áthallások* kötet első két fejezete tartalmazza azt a 16 verset, amelyeket a korabeli recepció leginkább „komolyan vett”. Laczkó András ezeket az írásokat nevezte „komoly” verseknek,⁹ Tüskés Tibor szerint ezek azok a darabok a gyűjteményben, melyek nem „pastiche”, vagyis álruhás költemények, hanem „személyes vallomások” tartalmaznak.¹⁰ Lengyel Balázs pedig ezeken látja földerengeni a „régii nagy vállalkozások visszfényét”.¹¹

Az meglehetősen kényes kérdés, hogy a weöresi költészet, és egyáltalán a magyar lírai hagyomány miképpen viszonyul az úgynevezett lírai személyességhez vagy a vallomásosság poétikai gesztusához. Erről most nem szólnunk. A főntebb idézett kritikusai kijelentéseknek más szempontból van jelentősége számunkra: rámutatnak, hogy a korabeli esztétikai kánon ebben a 16 versben találta meg azokat, melyek leginkább értékelhetővé váltak számára, ezekre tartotta érdemesnek odafigyelni.

³ vö.: Alföldy, 1666–1667.

⁴ vö.: Lengyel, 62., 67., 69–70.

⁵ vö.: Tüskés, 66.

⁶ vö.: Tüskés, 66.

⁷ vö.: Bata, 108.

⁸ vö.: Alföldy, 1667.

⁹ vö.: Laczkó, 81.

¹⁰ vö.: Tüskés, 66.

¹¹ vö.: Lengyel, 69.

Ezeket a verseket *látszólag* nem érintette a magyar líra aktuális tendenciája, mely a hatvanas, hetvenes évek fordulóján kezdett feltűnni a lassan több évszázados képviselési-küldetéses-feladatközpontú „szóköltészet”¹² mellett. Az új, „nyelvkritikai” attitűd többek szerint főképp Tandori Dezső és Petri György költészeiből indult ki, amelyek a kimondás problematikáját, a nyelvre való reflexiót tették a költészet „tárgyává”. Weörest ebben az összefüggésben a régebbi, képviselési modell egyik utolsó bástyájaként tarthatjuk számon, olyanok társaságában, mint Nemes Nagy Ágnes, Nagy László vagy akár Pilinszky János.¹³ Talán ebből is ered a ’76-os kötet elutasító fogadtatása. Schein Gábor szerint Weöres *Tűzkút* című kötete – melyet, mint említettük, az *Áthallások* bizonyos szempontból ismétel – „az esztétista modernség utolsó nagy alkotása a magyar irodalomban”, igaz, „kísérlete nem a mallarméi eszmény megvalósítására, hanem [annak] ironikus-humoros újrajátszására irányul”.¹⁴ Tehát az *Áthallások* kötet akár elavultnak is érződhetett. Ezt a vélekedést támasztja alá Lengyel Balázs is, aki az *Ósvilág* és az *Áthallások* című ciklusok verseit „utóvéd” verseknek nevezte.¹⁵ De akár erre való utalásként értelmezhetjük Bata Imre szavait is, aki az *Áthallások* című „kisded” kötetet a weöresi „őszikék” köteteként aposztrofálta.¹⁶

Ezeknek a meglátásoknak valóban igazat adhatunk: az *Ósvilág* című fejezet háttérben valóban ott munkál Weöres addigi egész életműve, annak figyelembevétel nélkül nem is kezdhetünk neki versünk elemzésének.¹⁷ De milyen is volt ez a weöresi költészet?

Egyik legfőbb ismertetőjegyeként azt említhetjük, hogy a lírai alanyt, mint versalkotó tényezőt, újszerűen (ha tetszik, ősi módon) kezelte. A vers nála nem önkifejezés (arra törekszik, hogy ne legyen az), nem a szubjektivitás, nem a reflexivitás terepe. Az általános emberi (a létesszencia) versbe emelése volt legfőbb poétikai célja. Nem a tűnő, változó „sokaság-ént”, hanem az örök-egy kozmoszt intencionálta a versbe. Azt a végtelent, mely mindig változik, és ezért változatlan. Szerinte az „én” ennek csupáncsak egy apró homokszeme, mely nem érdemel különösebb figyelmet. Ebből eredően konfrontálódott költészete a modernitás *individualizmus-kultuszával*: „Shakespeare és Goethe az igazi személyiség, akik mindenkihez hasonlítanak, nem Hazafi Verai János, aki nem hasonlít senkire.” – írta egy helyütt. Az individuum megörökítése helyett tehát az általános emberi lényeg megragadására tört. Ez okozza költészetének eklektikus sokféleségét. Nagyon tudatos sokféleség volt ez, szándékolt megnyílás „a minden” előtt.

Mellesleg mindezekből az is következik, hogy költészete újszerű viszonyba került a „teleológia” eszméjével. Gondolatmenetéből következően a „cél” (te-

¹² A „szóköltészet” Margócsy István terminusa (ez az „isteni ige”, az „egyetlen szó”, egyszóval valami rejtett igazság „kimondását” intencionálta, melynek egyedül a „költő” lehet a megfelelő „kimondója”).

¹³ vö.: Margócsy, 259–268., 272–273. és Menyhért, 3–8.

¹⁴ vö.: Schein, 89–90.

¹⁵ vö.: Lengyel, 69.

¹⁶ vö.: Bata, 108.

¹⁷ Weöres Sándor költészetéből „hiányoznak a látványos fordulatok (...) lírája megőrizte eredendő karakterét”. (vö.: Tüskés, 66.)

losz) az individualizmus csapdájának gondolta, hiszen a „cél” csupán „valakinek a célja”, „saját cél” lehet. Így a „cél” a „birtokos” viszony létrehozása által – mint az individuum eszköze – a végtelen világot részletekre bontja, és abból csak egy szeletet tart fenn magának, a saját cél szerinti birtokot, nem pedig „a mindent”. Ebből azután logikusan következett az is, hogy Weöres költészetében minden társadalmi, illetve személyes üdv-teleológia eszméje háttérbe szorult.¹⁸ Verseinek viszont formai szervezőelve is sokkal inkább az ismétlődés, a variáció ciklikussága, mintsem valamiféle tartalmi teleológia lett.

Weöres kimondott költészeteszménye az „*orpheuszi költészet*” volt, amely „a valósággal nem a felületen, nem a jelenségekben találkozik, hanem csak a felső szférában: a dolgok szubsztanciájába kell hogy hatoljon, belülről élje át a dolgokat; ne valamiről, hanem valamit beszéljen (ez a differencia Bertrand Russelltől ered). Illetve ne is beszéljen, hanem zengjen, mert az ember *valamiről beszél* és *valamit énekel*...”¹⁹ Az orpheuszi és a homéroszi költészet megkülönböztetése valamiképpen a léthez való kétféle viszonyra utal: a homéroszi költő a létről ismeretet szerző és ismeretet adó költő, míg az orpheuszi költő a létben élő, a létet átélő, a léthez odatartozó költő.²⁰ Így a homéroszi költészet „eltárgyasítja” a létet (*valamiről beszél*), ezáltal szakadást hoz létre a szubjektum és az objektum között. Ezzel szemben az orpheuszi költészet e szakadást megelőzi, benne áll a létben, ami egész – azt a *létet éneкли*, melyet Heidegger szerint az európai filozófia, a „lét-felejtés filozófiája” elfeledett. Egyszerűen fogalmazva: a homéroszi költészetnek felvilágosító, beavató, míg az orpheuszi költészetnek egyesítő, együtt érző funkciót tulajdoníthatunk.

Költészete mindezen legújyszerűbb és mégis ősi, már-már archaikus mozzanatának előzményeit vagy költészete társait csupán az ókori népek irodalmaiban fedezhette föl. Ebben a társtalanságban nyerte el Hamvas Béla megtisztelő barátságát, aki sajátos filozófiáját hasonló elképzelésekre alapozta: mindketten egy elveszett aranykort kerestek, egy olyan „létmódot”, ahol a lét még nem bomlott darabokra, amikor az ember, a világ és az istenek egységét nem szabdalták szét az individualitás körbekerített, védett birtokai. Ahol az emberi nem ősegységét még nem kellett helyreállítani, mert még létezett a „teljesség”. Weöres Sándor költészete bizonyos szempontból ezen „elsüllyedt világ” iránti nosztalgiára épült. Ezt az „elsüllyedt világot” azután sok minden reprezentálhatta költészetében: akár egy ősi civilizáció, akár egy soha nem volt birodalom, de lehetett ez maga a gyermekkor is. Nagy, mitikus versei (pl. *Mahruh veszése*, *Az elveszett napernyő*, *Mária mennybemenetele* stb.), alkalmazott mitikus formái (hosszúversek), illetve az egész költészetét átszövő mítosziaság és mitikus parafrázisai ebből a táptalajból nőttek ki. Ugyanis a mítosz volt az, ami elképzeléseinek megfelelően megkerülte a szubjektivitást, eliminálta az ént, és megfelelően kollektív, „alany nélküli” költészet létrehozását tette számára lehetővé.

Weöresnél költészetszervező erővé vált tehát megszabadulni a homéroszi, reflexív, szubjektív, individuális költészettől. Az én hangjait kiküszöbölni. Ez

¹⁸ vö.: Schein, 90.

¹⁹ Weöres Sándor levele Kenyeres Imréhez; 1944

²⁰ vö.: Schein, 91.

vezetett a mesés, mitikus énekekhez, melyek eltávolítanak az aktuális jelenségektől, az ittől, a mosttól, az éntől, a hamis valóságtól. Az ősi teljesség elérésének eszközévé vált számára az antropomorfizálás mesékből ismert eljárása is, amely által az ember újra egy lehet a világgal: átváltozhat egy „igazi énné” a hamisból. Eszköze lett még az *állandó változás* felmutatása (akár formailag is), mert szerinte ez a paradoxon a világ legfőbb alapelve. Csupán az állandó változás lehet az, ami örök, vagyis a változás a változatlan. *A Weöres által átélt világ így egy térben és időben végtelen, örök világ, melynek egyetlen örök része az állandó változás.* Ez a gondolat teszi paradoxszá költészetét. Ezért beszél mozgó mozdulatlanról, hangtalan zenéről és más, ezekhez hasonló paradoxonokról. Továbbá ez áll „lírai énje” állandó alakváltoztatása, próteuszi alkata²¹ mögött, hiszen „programszerűen nem tulajdonít jelentőséget az ének, az egyének, semmi köze a vallomásos költőkhöz”, mivel költészete *belehelyezkedés* idegen vagy régen élt személyekbe, mitológiai lényekbe, ősparabolákba (etc.)²².

Hamvas Béla 1944-es, *Medúza* című kötete után figyelt föl Weöresre, de azután az 1945-ben megjelent *Teljesség felé* volt az a könyv, amelyben a maga teljességében kibomlott Weöres sajátos, lét-visszanyerő költészete. Ez a kötet tökéletesen *individualizmusellenes* jellegzetességeket mutat: *„Szállj le önmagad mélyére / változó egyéniséged alatt megtalálod a változatlan létezését”* vagy *„Törd át gátjaid / a világ te legyél magad.”* A már-már vallásos jellegű tanító szövegei szerint aki lebontja egyéniségét, az felismeri a világban teljes önmagát. A világ diszharmóniája csak látszólagos, mert mindez harmóniát alkot, mint egy hegylanc, vagy a felhők vonulása. A művészet potenciálisan képes ennek a harmóniának a megragadására, bár még nincs ott (a létben). *A művészet az ember lehetősége az életből meglátni, megragadni, megalkotni a létet. Az orpheuszi művészet, amely megragadja a létet.* Az orpheuszi művészet szép, igaz, harmonikus. A homéroszi művészet torz, hamis, diszharmonikus. Az a kettő között a különbség, ami a mélység és a felszín között. Mindezen megfontolások azután végigkísérték egész életművét, így nagyon is megalapozottan kereshetjük őket a *Gondviselés* című költeményben is.²³

2

Az Ősvilág mint cím valószínűsíthetően arra az aranykori lét-teljesség állapotra utal, melyet a Weöres által orpheuszinak nevezett költészet képes – a fentebbi fejtegetések értelmében – megragadni. Tüskés Tibor szerint az *Áthallások* első két fejezete a létezés titkainak kérdésköreit feszegeti,²⁴ vagyis egyrészt valóban túl vannak már ezek a versek a soliloquium-jellegű, vagyis szubjektív, vallomásos költészetten, másrészt viszont még valóban küldetéses-képviseleti

²¹ Lengyel, 66.

²² Lengyel, 56.

²³ A fentebbi hat, összefoglaló jellegű bekezdést Weöres Sándor költészetéről – ha másképp nem jelölöm – Tamás Attila és Kenyeres Zoltán Weöres-monográfiái alapján készítettem.

²⁴ vö.: Tüskés, 66.

költészetként funkcionálnak. Hiszen üzenetet próbálnak közvetíteni valamilyen személyes létezésen túli igazságról, olyan igazságról, melyet csak az *ilyen* vers közvetíthet. Természetesen ez az „igazság” nem ragadható meg a kauzalitás számára, hiszen valamilyen letűnt teljesség visszfényét próbálják ezek a versek fölidézni, ám nem fogalmi módon. Bata Imre szerint az *Ósvilág* ciklus öt verse egész életfilozófiát nyújt: naivságuk, egyszerűségük ókeleti kapcsolatokat sejtet, melyek bravúros reminiszcenciája a stílusban segíti az „elveszített egység”, az „ósvilági rend” – egy „teljes világgép” vagy egy „világgeész” megfelelő reprezentációját ebben a néhány apró versben.²⁵

Hogy a *Gondviselés* című versről a racionalitás számára is képesek legyünk valami érvényeset közölni, szükség van a vers *ornátusának* pontos leírására. Abból az okból, mivel a „szóköltészetben” minden díszítmény voltaképpen az eredeti, igaz szó (verbum proprium) kimondását intencionálja, annak körülírását, közelítését, ekvivalens megjelenítését szolgálja – vagyis az elgondolt tárgy megjelenő ornamente olyan, hogy valamit mindenképpen föltételeznünk kell mögötte. Egy ilyen költemény ornamentikájának pontos számbavétele segítheti ezen mögöttes tartalmak kibontását. Weöres Sándor költészetére egyébként is jellemző a díszítményekben és a díszítőelemekben való tobzódás, amelyek – sok esetben – egy megragadható középpont körül örvénylenek. Ez a középpont nem más, mint a vers által kimondani szándékolt „szó”.²⁶

A szóban forgó vers (ahogy társai is), Weöreshez képest igen eszköztelen, takarékos írás – mondhatni néhány pillanatnyi elhalkulás ebben a „szimfonikus” költészetben. Egyáltalán nem érvényesül benne a Weöresre oly jellemző zenei hatás, illetve nem érvényesül a rímelésben (ugyanis a vers nem rímel), és nem érvényesül a ritmusban (hiszen mind az időmérték, mind az ütemhangsúly hiányzik a versből). Persze valamilyen ritmust mégis érzékelünk a költemény olvasása során, ez azonban a vers szintaktikai alakzataiból adódik. Érdeemes azt is megjegyezni: a költeményben nem igazán találhatunk metaforikus vagy metonimikus alakzatokat. Viszont azt elképzelhetőnek tartjuk, hogy a *Gondviselés* egésze egyetlen komplex metaforaként funkcionál. Hogy milyen értelemben, arra talán írásunk végén kaphatunk majd választ.

Mindenekelőtt tisztáznunk kell a lírai énrre vonatkozó kérdés kapcsán, hogy voltaképpen „ki beszél” a versben? Az egyértelmű, hogy egyetlen hangot hallunk, vagyis a költemény szövege egyetlen személy jól megszerkesztett monológja. Azt a recepcióban fölbukkant értelmezést azonban mindenképp el kell vetnünk, miszerint ez a szöveg Weöres „szubjektív vallomása” lenne, a költő életrajzához kapcsolhatóan. Azt elismerhetjük, hogy itt valóban vallomásról van szó, ám a címmel való egybevetés nem hagy kétséget afelől, hogy ez a vallomás túl van a szubjektivitás szféráján: itt egy „isten” monológjával találjuk magunkat szemben, persze „az isten monológja” kifejezés csupán szerepmegjelölésként, metaforikus értelemben használható ezen a helyen.

Ezeken túl a költemény minden megmaradt díszítőeleme stilisztikai alakzat. Ezek számbavétele azonban nagyon sokat mondhat a verset elemző, értelmező olvasó számára.

²⁵ vö.: Bata, 108–109.

²⁶ vö.: Margócsy, 263–266.

E rövid szöveg formai szervezőelvét az adjekció (ismétlődés) alakzatai alkotják. Már a vers első három mondatában jól észrevehető ismétlődés tapasztalható:

„Itt a ... szigeten”

A komplexió²⁷ ezen formációja háromszor jelenik meg az első három mondat összefüggésében, és az ismétlődés érzetét fölerősíti még a második és a negyedik sorban megjelenő, anafórikus hatást keltő szintagma-duplázás:

„fogom + infinitívus”

Továbbá az is megerősíti az ismétlődés érzetét, hogy az első hat sor igéi mind egy adott jelentéskörből kerülnek ki, mintegy egymás szinonimáiként: *építeni, összeácsolni, alapítani*. Ez a szemantikai ismétlődés egyúttal fokozásként is hat, hiszen az *építés* és az *összeácsolás* konkrétsága mellé az *alapítás* elvontsága kerül. Ezt tovább erősíti az, hogy mindezen, bizonyos értelemben alkotást jelentő igék mellett szintén egy konkrét és egy elvont tárgy áll: *építeni váram* és *alapítom (...) birodalmam*. A *vár* konkrétségét kétségbevonhatatlanul fölülmúlja a *birodalom* elvontsága. Az első három mondat erőteljesen ismétlődő szerkezete, mely az adjekció közben még egy bizonyos szempontú absztrahálást is végrehajt, a lépcsőzetesség érzetét kelti. Egyre magasabbról látjuk a szigetet, szinte lebegünk fölötte.

Az első hat sor igéi mind jövő idejű igék, tehát jövő idejű tevékenységre mutatnak rá, vagyis a vers intonációja kétszeresen a kezdetet idézi föl, önmagában is, és jövőre irányulásával is utal arra a csöndre, mely a létrehozás előtti állapotra jellemző. Megmutat egy *szigetet*, melynek jelzői a nyugalomra és a kicsinységre, vagyis az otthonosságra utalnak: *moha-szélű, szélcsöndben úszó* és *markomba férő*. A hangulatilag jól érzékelhető kicsinység jelzői (*moha-szélű* és *markomba férő*) két dolgot juttatnak eszünkbe: egyrészt az a valami, amiről a vers beszél, csak most kezdődik, apró (mint a „mustármag”), másrészt amennyiben egy marokban elfér, úgy teljesen birtokolható és teljes védelem biztosítható számára. Sziget, amely a markunkban van, vagyis nálunk vagy bennünk – egyúttal mint sziget valamilyen vízben, vagyis valamilyen idegen elemtől körbevéve létezik valahol, esetleg egy óriás idegenség, az óceán közepén. Ezek szerint a vers intonációja egy olyan menedékhelyet, rejtekhelyet mutat be (hiszen a szárazföld mindig menedék a tengereket járóknak), mely nem rajtunk kívül, hanem bennünk (a tenyerünkben) van – ugyanakkor egy hatalmas idegen világtól (a tenger) körülveve *van*.

Nagyon lényeges még, hiszen a leghangsúlyosabb ismétlődés ezt emeli ki, hogy a vers tárgya csak *itt* van, sehol másutt. Csak itt jöhet létre, csak ebben a piciny zónában történhet, ami történni fog.

Érdemes még az intonáció kapcsán néhány szót ejtenünk a *szélcsöndben úszó* jelzői szerkezetről is, mely egyfajta szilárd nyugalmat idéz föl előttünk, és tökéletes hangnélküliséget, amit a *némán* módhatározó tovább „gerjeszt” a versben. Ez a szintagma (*szélcsöndben úszó*) az első három mondat értelmezési kulcsaként is olvasható. Hiszen a *szélcsöndben úszó* sziget képe egyfajta

²⁷ A komplexió egy anafóra és egy epifóra összekapcsolódása nyomán áll elő.

tökéletes mozdulatlanságot és némaságot implikál: szélcsöndben ilyen a tenger, tökéletesen mozdulatlan és néma a vízfelszín. Talán ennek a nyugalomnak az érzését erősíti a ritmus hiánya is a versben – hiszen ha a ritmus az idő „dallama”, akkor a ritmusnélküliség az időtlenségé, az örökkévalóságé (æternitas). Azt hiszem, nem túl merész az asszociáció, ha minderről a Teremtés Könyvének első sorai jutnak eszünkbe, és ha ezekkel a sorokkal utalunk arra is, hogy Weöres verse az elveszített kezdetek aranykori nosztalgiáját mozdítja meg bennünk:

„Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet. A föld puszta és üres volt, és sötétség volt a mélység felett, és Isten Lelke a vizek felett lebegett.”²⁸

A vizek fölött, illetve a vers szigete fölött viszont nem más lebeg, mint a „gondviselői”, építói elszántság. Az, aki az alkotást tervezi és végrehajtja.

Ennek alátámasztásául nagyon érdekes megvizsgálni a műben megjelenő összes igét. Ezek összesen kétféle ragozási alakban tűnnek föl: egyes szám első személyben, illetve többes szám harmadik személyben. Jelentésük szerint a következő csoportosítást lehet közöttük végrehajtani:

ÉN	fogom építeni	létrehozás
	fogom összeácsolni	
	alapítom	
ŐK	tartom	fenntartás
	ellátom	
	meghaltam (hol) járok (?)	elhagyás
ŐK	észre (se) veszik	lelki érés
	sejtik	
	megnőnek	testi növekedés

Az „én” szempontjából tehát a *létrehozás*, a *fenntartás* és az *elhagyás* hármassága jelenik meg ebben a versben. Ezzel a *Gondviselés* pusztán igéi által is megalapozza a teremtés tevékenységének ábrázolását. És csupán az „én” halála idejében tűnik föl a másakra, a nem énrre utaló „ők” személye a szövegben. De csak úgy, mint az „én” által becsapottak közösségére utaló kifejezés, hiszen csak ha megnőnek, akkor fogják majd megsejteni (nem tudni, csupán sejtteni!) a szöveg szerint csalásként értelmezhető történést.

Tehát a szöveg intonációját így foglalhatnánk össze: a szigetszerű ósnyugalomból elkezdődik valamiféle régi-új világ, az ősvilág (talán az „elveszített

²⁸ Teremtés Könyve 1,1–2.

aranykor”) fölépítése, megteremtése. Egy nagyon változatos, sokszínű világé, hiszen – a költemény folytatása megmutatja – benne *forró* és *fagyos*, *nappali* és *enyhe* sötét „birodalmak” váltakoznak. Az első két ellentétes jelző (*forró* és *fagyos*) éles konfliktusát azután csillapítja a második pár oldódó feszültsége, hiszen ott már csak *enyhe* az ellentét. A megpendített sokszínűséget ez csendesíti vissza a vers eredendő nyugalmaiba.

A vers szimmetri tengelyén helyezkedik el az a megszemélyesítéses metafora (*vadászkopóim vadszékfű-szálak*), mellyel azután elkezdődik a sziget élőlényekkel való aprólékos „benépesítése”. Ezek az „élőlények” egyrészt egy király, mindenesetre valamilyen főrangú úr udvartartásából származó „alakok” (*vadászkopók, kamarás, szakács*) – így ezáltal a lírai én istenjellege kap a versben további megerősítést (az ókori kelet folyami kultúráitól nem idegen az istenkirályság eszméje). Másrészt az a fajta megszemélyesítés, ami különböző vadvirágokat, erdei növényeket (*vadszékfű, kutytejuvirág, galóca*) jelöl ki *vadászkopónak, kamarásnak* vagy *szakácsnak*, gyermekjátékokra emlékeztetően naiv gondolat, és ebbéli minőségében mesejelleggel kölcsönöz a versből kibomló „történeseknek”. Ezekből érhetjük tetten mindazon technikák együttállását ebben a költeményben, melyek által a weöresi költészet évtizedeken keresztül újra és újra kísérletet tett az „elveszített aranykor” reprezentálására. Ezek a metaforikus megszemélyesítések egyébként folyamatosan továbbviszik a vers adjekciós jellegét, hiszen egymás után háromszor ismétlik ugyanazt a nyelvtani szerkezetet.

A 9–12. soroknak egyébként nem csupán ennyi a jelentősége. A vers belső, narratív logikája szempontjából is értelmet hordoznak: ezekben fejeződik ki, hogy az alkotó (gondviselő) az általa létrehozott, vagy ha úgy tetszik, az ősnnyugalomban már meglévő, de csak az általa megnevezett,²⁹ funkcióval ellátott természet révén irányítja a teremtés adott ciklusának végpontján megszülető gyermekeit. A kilencedik sortól kezdődik meg a műben az a fokozó halmozás, melyben egyre több élő jelenik meg, egyre inkább benépesítve a szigetet: megjelenik a menyegző metaforája és e kép összes „tartozékai”³⁰ – a *lakodalmi nép, az atyafiak, a vendégek*, majd később, gondolom, a menyegző után, föltűnnek a *fiak* és a *leányok* is. A korábban *szélcsőndben úszó* világ megfelelően zajossá válik ahhoz, hogy senki ne hallja meg az „alkotó” halálát, illetve távozását.

A fokozásos módon bekövetkező telítődés és a gondviselő eltűnése miatti kiüresedés létrehozza a vers legnagyobb feszültségét, mely a mű befejezésével sem csillapul, hiszen ez alapozza meg a vers egésze elé görbe tükröt tartó ironikus gesztust, mely „csalásnak” minősíti mindazt, ami elhangzott a versben, vagy ha úgy tetszik: mindazt, amit a „gondviselő” tett a vers szerint.

Amennyiben azt gondoltuk volna, hogy ez a vers az „aranykor” helyreállítását, illetve e helyreállítás mikéntjének lehetőségét, annak titkát hordozza, most revi-

²⁹ Ez újra a bibliai teremtéstörténet logikáját idézi föl (és valószínűleg más teremtés-mítoszokkal is összefüggésbe hozható), ahol is az ember legfőbb feladata és elidegeníthetetlen joga a teremtett dolgok megnevezése, és ezáltal a föld birtokba vétele.

³⁰ Ne feledkezzünk meg a menyegző sajátos, bibliai értelméről sem, hiszen a Bibliában ez az Isten és az üdvözültek közösségének metaforája; másrészt a próféták metaforikus beszéde szerint Isten általában a vőlegény és Izrael a menyasszony képével azonosul.

deálnunk kell elképzeléseinket. Természetesen az is eszünkbe juthat minderről, hogy a *Gondviselés* valamiképpen az emberi sorsot követi végig a gyermekkortól egészen a halálig, melynek vége egyben egy új sors kezdete is (ezt a gondolatot a szintén ebben a kötetben található *Via Vitæ*³¹ című vers meg is erősítheti bennünk). Ez az olvasat nem is teljesen megalapozatlan. Hiszen ekképpen akár arról is szólhat ez a vers, hogy a gyermekkor újjáépíthető, de csak a felnőttkor eltüntetésére árán. Így felmerülhet bennünk a jézusi mondat is: „aki nem úgy fogadja az Isten országát, mint a gyermek, nem jut be oda” (Lk 18,17).

Az eddig elhangzottak alapján azonban sokkal inkább elfogadható számomra egy olyan olvasat, mely ezt a verset *ars poeticaként* értelmezi. Méghozzá egy olyan költő *ars poeticájaként*, aki a modernitás költészeteinek igazságkimozdó gesztusát már csupán csalásnak tudja tartani. A próteuszi, alakváltoztató költőként dolgozó Weöres önleplező versével állunk itt szemben. Hiszen a versben említett birodalmak, teremtmények és gyermekek alkotások a weöresi életműből, és a *gondviselés* ebben a kontextusban nem más, mint maga a örökkön rejtőzködő költő, aki, itt valóban a modernitás egyik utolsó bátyjaként, lerántja a leplet önnön „igazságairól”, és így egy – talán még önmagától is idegen – soliloquium jellegű költeményt helyez a kezünkbe. Hiszen egész költészetét jellemzi e vers utolsó felkiáltása: „*hol járok én már!*”

Basa Viktor

Felhasznált irodalom

- Alföldy Jenő, *Weöres Sándor: Áthallások*, in *Kortárs*, 1976/10., 1665–1667.
- Bata Imre, *Weöres új versei a Mikrokozmosz-sorozatban*, in *Új Írás*, 1976/10., 108–109.
- Kenyeres Zoltán, *Tündérsíp. Weöres Sándorról*, Szépirodalmi, Budapest, 1983.
- Laczkó András, *Weöres Sándor: Áthallások*, in *Forrás*, 1976/9., 81–82.
- Lengyel Balázs, *Verseskönyvről verseskönyvre (Líránk a hetvenes években)*, Magvető Kiadó, Budapest, 1982.
- Margócsy István, „névszón ige” – *Vázlat az újabb magyar költészet két nagy poétikai tendenciájáról*, in *Uő.*, „Nagyon komoly játékok” (Tanulmányok, kritikák), Pesti Szalon, s.l., 1996, 259–281.
- Menyhért Anna, *Szétszalazás és összerakás – „Lírai demokrácia” a kilencvenes évek fiatal magyar költészetében*, in *Szépirodalmi Figyelő (Kritikai Szemle)*, 2001/1., 3–15.
- Schein Gábor, *Weöres Sándor*, Elektra Kiadóház, s.l., 2001.
- Szabó G. Zoltán – Szörényi László, *Kis magyar retorika*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.
- Tamás Attila, *Weöres Sándor*, Akadémiai, Budapest, 1978.
- Tüskés Tibor, *Weöres Sándor: Áthallások*, Tiszatáj, 1977/1., 66–70.

³¹ Áthallások, 22.

Huika-termés

(Tűnődés a Napút 2008. áprilisi száma fölött)

A címbeli betűcsere nem elírás: a recenzens arra vetemedett, hogy az *english-hunglish* mintájára eme gonosz kis szójátékkal érzékeltesse: nem mind haiku, ami fénylik. A lelemény persze sántít némiképp, mert nemcsak magyar nyelven születnek 5-7-5-ös versek, melyek az olvasóban nem válnak haikuvá – s ekképp megmaradnak bezárt *huika*-létükben –, de a jelenség, a dolog természetéből adódóan, mondhatni: nemzetközi. Bátorkodunk kijelenteni: feltehetően a nagy Basónak is lehettek sikerületlen darabjai...

Ámde: lehet-e magyarul haikut írni? Létezik-e magyar haiku?

A Napút két bevezető tanulmánya is ezt a kérdést feszegeti, s ad is rá két végletes választ:

Szepes Erika gondolatmenetének végeredménye leegyszerűsítve: igen, ha a magyar költő talál a japáni helyett saját mitológiát, s annak filozófiai rendszerében a műfaj formai szabályait követi, akkor az haiku.

Ivánovics Beatrix figyelemre méltó, zen ihlette esszéjének – melyet a szerző magánkritikája ellenére: érdemes volt megírni, gondolatébresztő elolvasni – kifutása a másik véglet. Ha jól értjük: a haiku zen-buddhista költészet, zen pedig csak Japánban van, ergo a haiku japáni privilégium.

Ennél a gondolatmenetnél kapcsolódik be recenzens – aki máris színt vall: a két szélső ösvény közt valahol középúton jár –, és merészen kijelenti, egy mérvadó (japán) teoretikus véleményére hagyatkozva: zen (és persze tao, jóga meg minden) pedig mindenütt van, ergo *itt nálunk* is, még ha nem is tudunk róla. (Erről már csak egy mondat, egy hevenyészett idézet: „Ha az emberiség az élőlényekkel egyetemben kipusztulna a földről, az utolsó fűszálban még akkor is ott lenne: a zen.” Zen bezárva...)

Célozzuk meg a klasszikus magyar haiku létjogosultságát!

Mi magyar ajkúak is a természetben élünk, annak tükrében örömet, bánatot, szerelmet, magányt, elmúlás fölötti rezignációt érzünk; néha-néha átérezzük a létezők és a lét ürességét. Szerencsére még van négy évszakunk, és *kigo* is kerül hozzá; csak mutatóba: első hóvirág, ibolya – tavasz; napraforgó, pacsirtaének – nyár; költöző madarak, ökörnyal – ősz; hóval fűtt ösvény, jégrianás – tél. A magyar olvasó a krizantémról a halottak napjára, a kivágott fenyőről a karácsonyra asszociál. (Recenzens, bár májusfát nem állított, még locsolkodott nárciszért, szüretelt asszonyi mosolyért, és társasági életébe szívesen bevezetné a cseresznyevirágzás-bámulást...) A vers-komponáláshoz elég gazdag anyanyelvünk – még ha nem is dúskálunk az angol nyelv sokértelműségében, a horvát rövidségében, a japáni ez-is-lehet-az-is-lehet talányosságában –; vannak magas és mély, hosszú és rövid hangzású szótagjaink – mondhatnánk: *moráink* –, és, uram bocsá', néhány *kirejink* is akad: lám!, jaj! (erotikus párja: ju!), ni!, hej!, és természetesen: ó! (óh!). Tessék tehát magyar haikut írni; ha nem a fentiek szerinti klasszikusat, akkor, minden szabályt feledve – elsőre is a tizenhét ujjunk számolgatását –, *free-style*-osat, vagy,

ha valaki az emberi kapcsolatokra érzékeny és humoros témára lel: magyar *senryut*!

Olyan darabot, ami inkább nyitott, mint zárt; inkább talányos, semmint váteszi; ami megmozgatja az olvasó lelkét, benne emlék-képét, fantáziáját; amelyben van valami hiány, máshol sűrítés; és mindenképp elhallgat, amikor kell.

Mert hiába a legszebb kerek, csiszolt természeti leírás, lírai szerelmi vallo-más, avagy a legelmésebb megszívlelendő aforizma – ha mi csak a szó-fest-mény, szó-fotó szemléelői vagy a költői gondolat-érzület megértői vagyunk, nem tudjuk a verset haikunak olvasni. A recenzens számára legalábbis, jaj!, megmarad huikának...

A Napút-szám (mely fölött pipánkból füstölünk) jó néhány fiatalnak (közép-haladónak) vélt szerzője darabjairól elmondható, hogy benne van a haiku ígé-rete; némelyike pedig egyenesen: az. Recenzens, hosszas megfontolás után, botor kis változtatásokat, megjegyzéseket téve a költeményekhez, fogadatlan prókátorként, bátorodik néhányra rámutatni. (Figyelmünk most nem terjed ki a műfordításokra, a befutott nevekre, és a Sárközi László felütésére született láncversre, habár órála nem hallgathatjuk el: jó néhány darabja hitelesíti – ma-gyar *haikut* ír.)

Balogh József (szinte minden darabjában haiku-csíra) írja:

Száraz falevél táncol az őszi széllel. Temetőkapu	olvasnánk inkább:	Száraz falevél táncol őszi szélben – temetőbejárat
---	-------------------	--

(Egy megszemélyesítés is, a levélé, majdnem sok; a másodikat, a szélét, már nem bírja el a műfaj. A temetőkapu statikus – a temetőbejárat nyugtalan-ságot kelt az olvasóban: bizony, oda be kell menni...)

Bozsoky Erika (meditatív hajlammal) írja:

Egy kopár bokron csipkebogyók kacagnak: itt felejtett nyár	olvasnánk:	Kopár bokron csipkebogyó dínom-dánom: itt feledett nyár
--	------------	---

Cserny Timi Pookah (a csend és a kis pillanatok ihletettje) írja:

lepréselt virág a nevetésed: télen majd előveszem	javaslat:	lepréselt virág télen majd előveszem a nevetésed
---	-----------	--

(A javasolt darabban Basó 33 jegyzett költői trükkjének egyike, a *pivoting* = tengelyezés áll elő: a középső sor, mint tengely ide-oda forgatja az olvasó kíváncsiságát, mígnem magában felkiált: aha!)

Kiliti Natália (elteázgat, elverselget, a végén egy haiku várja):

Öblös csészében Eltűnik az üresség S én létezem	olvasnánk:	Öblös csészében eltűnik az üresség, ím!, a tea-lét
---	------------	--

Kiss Georgina (a „Dilemma” címet elhagyva):

Hogyan döntsem el: Lepkeszárny vagyok-e most, vagy virágszirom?	átírva:	Ki merne dönteni: tépett lepkeszárny? rótt virágszirom?
---	---------	---

(Egyéni lírából – zaklatott sorskérdés... Ha maradni akar az én-nél:)

Döntenem kéne:
lepkeszárny vagyok, vagy
hullt virágszirom?

Kósa Emese (a finom érzékelések krónikása):

Fáradt hajnalon krizantémok illata hazahívás	javaslat:	Fáradt hajnalban krizantém-illat sürgöt hazaútra
--	-----------	--

(Az első sor csupa a,á-ja még inkább mondja a városi élet monotóniáját; a középső sorban a magas hangrendű szótagok reményt adnak; majd a harmadik sor sugallata: haza, halottak napjára, temető-látogatásra...)

Kovács Roland (érzéke a zenre – az se baj, ha netán utánérzés):

Fontos dolgaim Hirtelen elfeledtem Egy pipacs láttán	játékos javaslat:	Fontos dolgaim legott elfeledtem – köszönöm, pipacs!
Repedt csészében, Üdvös megpróbáltatás Teának lenni.	vessző elhagyva:	Repedt csészében üdvös megpróbáltatás teának lenni.
Kaptam egy pofont Félkezű Mesteremtől, Ezzel megtapsolt.	ha lehetne:	Pofont kaptam félkezű Mesteremtől: egy tenyér, ha csattan?

Nagy Mihály (bökverse akár e recenzió mottója is lehetne):

Ötödször számlá- lom ujjaimat: számtan, vagy haiku ez?	kis módosítással:	Ötödször számlá- lom ujjaimat: számtan ez, vagy haiku?
--	-------------------	--

(Még formailag is mutatja a *haika* jellemző ismervét: az első sor hatodik szótagját elválasztva átviszi, csak hogy öt maradjon – ilyen sehol máshol nincs a haiku-irodalomban! Itt, persze, nagyon ül – reméljük: tudatos. A költő kérdésre válaszul: nem haiku – de *senryun*nak elfogadva... Recenzens most iszik egy kupicával, és máris ideír valamit:)

*vén körtefácskám
hossz és bessz idusán
csak a pálinkád!*

Szelőczei Orsolya (elvitathatatlan stílusérzéssel) írja:

Minden szerelmes érintés illata a tenyeremen van	szeretnénk olvasni:	Volt-lesz érintés szerelem-illata mind a tenyeremen
--	---------------------	---

Valyon László (klasszikus haikuja):

Csorbult csuporban Bomlott ki meddő nászra Két cseresznyeág	kis módosítás:	Csorbult csuporban bomlik meddő virág-nász: két cseresznyeág
---	----------------	--

(A haiku történése jobb, ha jelen idejű. Nagybetű elég a kezdéshez. Itt is van Basó-tengely...)

Ha a szerzők, a magukénak érezvén, elfogadják a módosítást, akkor az az övéké... További stúdiumokat kívánva – ha szabad:

Bakos Ferenc

Utóirat: A recenzió írása és átnézése közt, mit látunk?:

*még dermedt fák közt
újra meg újra
vadgerle-szerelem*

Offertórium

Csepregi János legújabb kötete az enyészetre ítélt test lírai kompozícióba zárt rekviemjét tartalmazza. A szomorúság művészetének legújabb alkotása ez, ahol az előrevetített gyász feloldja a ridegséget. Az emberi sors legbonyolultabb s tán egészen megbocsátani soha nem tudó kérdését: a pusztulás átkát járja körül. A legváratlanabb, legalkalmatlanabb, legdurvább érkezést: a léthalált.

A költő bemegy a kórházba és a tekintetében meredő szavak börtönében találja magát. Nincs visszaút, az ajtó rázáródik. Rendet kellene raknia a kísértetiesen eltűnő, felbukkanó, lezuhanó, szétpukkadó, csöpögő szavak között. Kiszabadítja a fiókba zárt tárgyakat (fém; kés; véső; szeg; gép; penge; neon; bádóg; gyolcs). Fölmossa az ágy alá menekült igéket (leborul; sóhaj; vágyakozás; remény; halhatatlanság; feltámadás). Leszedi a plafonra, rácsokra száradt képeket (Éden; angyal; Júdás; kereszt; Péter; kalász). Szagol (csendszag; sebszag; gyógyszerszag; pálinkaszag; bagószag). Megérzi a gépek alatt rothadó, a „nyikorgó próféciák”-ba elmerült testet. Nézi az elemeire hullott agyagot (fej; haj; bőr; koponya; halánték; arc; szem; száj; ajak; állkapocs; fog; toka; csont; váll; kéz; ujj; csukló; tenyér; karma; hát; borda; medencecsont; velő; has; méh; gyomor; szív; hús; ér; izület; vér; vérrög; sejt; sav; láb; talp). A porból előhívott testet,



Csepregi János: *Ímé, a test...*
Fiatal Írók Szövetsége–Nap-
kút Kiadó, Budapest, 2008

amely az anti-világba, a lét és nemlét közé szorult leheletre zsugorodott, ahol az enyészet honol, ahol a műszerek csak megtoldani képesek a pusztulás tényét.

A költő kosarában már a test minden szava, az agyag költészete előállt. A költő ráolvas a testre. A test figyelőn hajlik az ismerős latin szavak irányába, a szakrális, biblikus igékbe bújít orvosi diagnózisok felé. De „*meg se kottyan / ez a néhány maroknyi / agyagos rög*”.

A költő harcot vív az akciós termékekkel, marketingplakátokkal, amikhez „*nem jár megváltás*”. De a testen a *púder* már nem segít. A költő emlékezésre készíti a testet, napokra, ízekre bontja a szépet. De „*már a hullák sem a régiek*”, bennük „*a velőben erjedő szkepszis / édeni álcsodát hirdet: / nem haltok meg*”. A költő ismét szól: „*emlékszel még / milyen arra ébredni / hogy szeret az / Isten?*” De vigasztalhatják a szavak a „*bomlásra ítélt*”-et? Az agyaggal együtt az enyészet a földbe száll, döngeti az Éden kapuit. A pusztulás vihara áttöri a túlvilág falát.

Miért a matéria szenved? Bünti-
pológiájában Jézus maga is az érzék-
szervekkel példálózott („*ha a te jobb
kezed botránkoztat meg vágd le azt
és vesd el magadtól*”). Vajon „*ama
végső napon*” a gesztusnyelv, a test
tagjain áramló kommunikáció is meg-
mértetik? Csak „*ami ott belül van*”,
amit nem érintett a profán, ott lehet

„lassan már fél méter mély / az örök-kévalóság”; „negyvenkilónyi örökkévalóság”. Az anyagi princípiumba zárt lét személyesíti meg az ontológiai jelentést, az archetípust. Odaára importált fogalmakkal gyarmatosítja a túlvilágot, miközben tudja: mindez „Csak játék. Életet próbál lopni. Tartósítószerembe / zárt halhatatlanság”-ot. Magának? Másnak? Nem. Ez csak játék. A lét és nemlét mezsgyéjén álló test valójában azon van, hogy „szálkákra cserélje lelke tükrének művészi gonddal faragott cédrusgerendáit”. A matéria csak matériában ismerszik meg; önmagára irányuló szemlélődésében sem szellem, sem lélek nem állhatja útját. Mert nem a „halhatatlan” léleknek, a testnek van szüksége „feltámadás”-ra.

A Búcsúzás, Gyász és Végső-kérdések „vény nélkül kapható haiku”-i, mintha Szókratész utolsó szavait idéznék fel: „Én halni indulok, ti élni; de kettőnk közül melyik megy jobb sors elé, az mindenki előtt rejtve van, kivéve az istent”. Melyik a jobb sors? Egyik a fényképen kihűlő szomjúhozó test, másik: az ismeretlen jövő. Melyik hát a jobb sors? Az antinómiák zsákutcájába gyakran téved az ember. A karja hosszáiig érő linearitást hamar kinövi, vertikális irányba kapálódzik, föl-alá folynak tagjai, eszmélődése. Alámerül és felbukik. A négy irányt megtoldja még egy mélyfúrásszerű

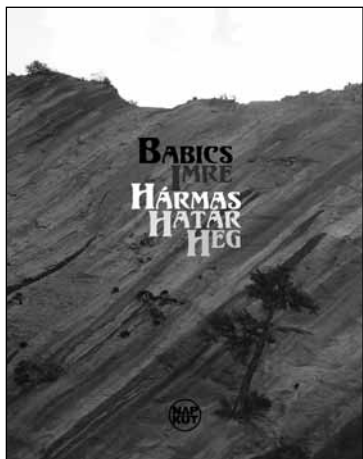
önvizsgálattal, s ezzel kimerültek lehetőségei. Fehér-fekete világában kormos a nap, szürke a hold.

A menni kényszerülő test vonásait „magába temeti... a táj”. A méhből (Sarx misterion) a szívre (Apokalipszis) húzódik az idő, megpihen. Egy neonból álló táj üzen: bevégeztetett. „Lassan csukódó / kapuk nyelik / a felkínált / reményt” (Istenkönny). A test végső útja kilenc stáción át vezet. Első helyszínen meghasonlik a mosoly menti holdra emlékeztető fogsor-metafora. A második stáción a szemhéjat még átrepesztí a búcsúfény. A harmadik percben viszont már vérzik az arc. A negyedik stációban varázslat várja, az ötödik helyszínen már látomása van. Ezékiel próféta a hatodik állomásra idézi a csontmezőt. A hetedik stáción szétválík a Jobb és a Bal fél. A nyolcadik állomáson három napig tartó mélység következik. Végül kibontja a testet „a nem várt feltámadás”. A test felkiált: „Hová temettétek / halott Istenemet?”

Csepregi János kimegy az utcára, összerakja az Embert, nyitva hagyja a cafatok csökönys illesztése mentén tátongó üregeket, versbe konzerválja a púdert átítató ráncos vérrögöket, és újszülött csecsemőként tolja hátulról egyre magasabbra az Ég felé: „Ímé, a test...”

Iancu Laura

Csend után



Babics Imre: *Hármashatár-heg*.
Napkút Kiadó, Budapest, 2007

Babics Imre *Hármashatár-heg* című kötete csak a megjelenése után egy évvel, idén került a kezembe. Elgondolkoztattott, a költő miért csak alkalmanként publikál idestova tizenöt éve, ezért izgalommal kezdtem olvasni a hosszú költői csend után napvilágra került verseket.

Három, látszólag teljesen különböző stílusban és formában írt ciklus. A kötet első, haikuból álló, *Napkelet* című versciklusa rövid, japános letisztultsággal tudósít a létezés már-már aggasztóan változatlan helyzetéről, apró, mozzanatszerű képekben, látszólag jelentéktelen propozíciókban. Szinte csak vázaltszerű képekben felsejlő megállapítások, vers-vázak ezek, melyek mögött azonban ott rejtőzik valami sokkal mélyebb, valami nyughatatlan, vibráló tér, amit azonban nem tárnak fel, csupán felvillantanak az olvasónak.

A rövid, szinte bevezetőszerű haiku-ciklus után jönnek a nagyobb lélegzetvételű, főleg kötött formában írt versek a hosszabb *Életorom* című ciklusban, amelyekben már megjelenik az egyes szám első személyű lírai beszélő, aki egyszerre komolyan és iróniával tudósít saját helyzetéről, rávilágítva annak a bizonyos, nagyon is emberi és nagyon is kortárs létezésnek számos hajmeresztő ellentmondására, visszásságára. A metafizikus versek mellett megjelennek a transzcendenst szinte nélkülöző, már-már profánba átcsapó vallomásszerű költemények is. A *Kettős spirál* és az *Akna* című szonettkoszorú transzcendentális, metafizikus hangvételével éles ellentétbe állíthatóak a ciklus első és utolsó versei, melyek mindketten, egyfajta kört bezáró módon *Az utolsó vers* címet kapták. Az elgázolt kutyáról és költői pályája esetleges folytatásáról meditatáló lírai beszélő hangja nélkülöz szinte mindenfajta transzcendenst. A ciklus verseinek formai változatossága (hexameter, jambikus sorok, képvess, kötetlen szabad vers stb.) mellett lüktető és figyelemre méltó a képteremtés, a hangulatok megragadásának változatossága. A mély, elemi képeket mozgató és felvonultató, filozófiai magasságokba törő gondolati líra (*Búvárharang*, *Akna*, *Kísértethajó*, *Argónauta* stb.) motívumvilágának örvénylése szembeállítható a helyenként már-már népdalszerű, főként természeti képekre épülő versek (*Diódal*, *Erdőkerülő*, *Holdlakók* stb.) valamivel egyszerűbb motívumvilágával, azonban a valamivel kevésbé bonyolult és kevésbé nagyobb ívű gondolati mélységekbe merülő szövegek is kétségtelenül magukkal sodornak.

A harmadik, *Daloskönyv* című ciklus, ahogyan a címe is sejteti, főként rövid, dalszerű verseket tartalmaz, és kisebb alciklusokra oszlik a XX. század elejétől egészen i. sz. 3757-ig. A kisebb alciklusok rövid versei, sanzonetthei nem viselnek külön-külön címetek, azonban ez talán nem is szükséges.

A dalokban megszólaló lírai beszélőt egy olyan megszólalóval azonosíthatjuk, aki kendőzetlenül gyakorol erős kor- és társadalomkritikát, figyelmeztetve arra, hogy valami a mai világgal talán nagyon-nagyon nincs rendben. A dalok motívumvilága és gondolati mélysége változó, van a ciklusban olyan vers, mely letisztult szóhasználatával és tiszta formai egyszerűségével (pl. *Köd ül a tó vizén...*) szintén emlékeztethet a népdalokra és talán József Attila költészetére is. Azonban a vers pusztán a forma és a tartalom összhangja folytán esztétikai értelemben mégis többé képes válni, mint esetlegesen éneklésre szánt dalszöveg, szonett, illeszkedve egy olyan versfolyam áramába, mely fokozatosan, a hatást egyre növelve tárja fel azokat a problémákat, melyeket saját korunkban élve talán észre se vennénk.

A kötet legeslegutolsó versében, az elképzelt időszámítás szerinti 3757-ben már minden eltűnt, talán már ember sincs a világon, ergo talán már semmi nem létezik, amiért egy költőnek még érdemes lenne küzdenie. Azonban mégis megjelenik valaki „időtlen lábnyoma”, mely ezúttal megőriztetik. Babics Imre azon klasszikus költői hagyományhoz nyúl vissza merészen és egyúttal hatékonyan, mely szerint ha már minden érték elvész, a szerelem, a másik ember iránt érzett szeretet és ennek kölcsönössége még mindig lehet mentsvár, akkor is, ha a világ az individuumok körül már teljesen összedőlt.

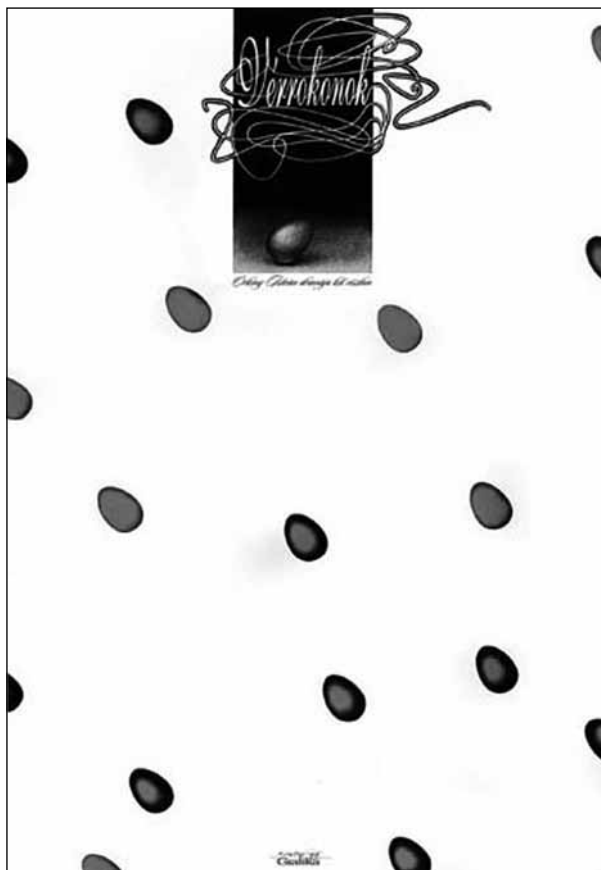
Babics Imre költészete kétségtelenül személyes és egyben képviseleti költészet, amelyet ma ugyan sok támadás ér az irodalomkritika részéről, azonban semmiképpen sem mondható el róla, hogy egy adott eszmeáramlatnak vagy politikai irányzatnak, akár pártnak az egyértelmű elkötelezettje lenne. Babics fel meri eleveníteni azt a klasszikus hagyományt is, mely szerint a költő vátesz, akinek dolga, hogy nehéz időkben figyelmeztesse az átlagembereket esetleges veszélyekre, hitetlen és nihilista időkben pedig hitet legyen képes adni nekik. Személyessége ellenére mégis egyetemes, nem pusztán politikai és nem pusztán lokális problémákra mutat rá, nem Magyarország, nem pusztán Európa vagy a nyugati világ verseinek helyszíne, hanem az egész kor, melyen belül olyan visszásságok kelnek fokozatosan életre, melyeket még tagadni is hajlamosak vagyunk. Babics arra az „arcátlanságra” ragadhatja magát, hogy költőként mer figyelmeztetni és mer olyan lírával előállni, amely jelentését tekintve leplezetlen, s nem csupán metaforikus módon tudósít egy-egy korhelyzetről és korproblémáról. Habár megemlítendő, hogy Babics egyes verseinek motívumvilága kevésbé explicit, értelmezésük mégis bonyolult, és ebből a szempontból valamennyire talán rokonítható Paul Celannal, a II. világháború utáni európai irodalom egyik legjelentősebb szerzőjével is, akinek hatása a háború utáni magyar irodalomra is vitathatatlan (elég csak megemlítenünk Pilinszkyt vagy Nemes Nagy Ágneszt, vagy még élő szerzőink közül Lator Lászlót vagy Schein Gábort).

Főként kötött formában írt, habár változó gondolati mélységű és bonyolultságú, esztétikai értéküket tekintve azonban főként homogén versei alapján Babicsot talán nem túl nagy merészség neoklasszicista költőnek nevezni, már amennyiben a sokszínű és az irodalomtudomány által sem egységes módon kategorizált kortárs magyar költészetben érdemes ilyesfajta kategóriák felállítása és szerzők ezekbe való beillesztése. A szerző lírájának képviseletisége (ha képvisel bármit is, az valószínűleg csak a kritikus humanizmus lehet) azonban

tagadhatatlan, ebből a szempontból viszont rokonítható más kortárs magyar költőkkel, pl. az erősen ironikus társadalomkritikus verseket is publikált Rónai-Balázs Zoltánnal, vagy a modern Odüsszeuszknak is titulált, szociológiai tartalmú költeményeket és bennük helyenként erős kórkritikát is megfogalmazható Payer Imre költő-irodalomtudóssal.

Babics Imre legújabb kötetében látszólag három, első ránézésre teljesen eltérő költészetet szólaltat meg; formai és stilisztikai változatosságában a három versciklus elhatárolódik egymástól. Mégis, egymás mellé állítva és végigolvasva a ciklusokat, a három különböző költői hang illeszkedik ugyanannak a költészetnek az áramkörébe, ugyanabba a nagy ívű irodalmi vállalkozásba, melyet Babics mondhatni sikerrel fejezett be. Tizennégy év verstermésének válogatása három, egymástól elhatárolódó, egymás hatását mégis fokozó, erősítő ciklusba rendezve modern váteszköltészetként tör meg valamiféle csendet a kortárs magyar költészetben, rávilágítva olyan problémákra, melyek sokak szerint jelen pillanatban nem a költészet hatáskörébe tartoznak, már amennyiben a költészetnek létezik hatásköre. Így éghet a *Hármashatár-heg* korunk bőrébe.

Kántás Balázs



Dokumentum

Hosszu sorozat

Még csak öt óra volt, de már nagy este. Az utcán egyetlen lámpa sem ~~világított~~, csak a házfalak derengtek, vörhenyes, foszforos fény-nyel, mert tegnap óta égett a 87.-es számú ház, ahol a patika volt. Az Iparművészeti Főiskola felől-ideőnkint végiggépuskálták az utca hosszát, ~~xxxxxxx~~ idegesen és kiszámíthatatlanul, ahogy holtra-fáradt katonák tüzelnek, amikor a sötét semmibe mered a szemük.

Az innesső oldalon kinyílt egy ~~házkapu~~. Egy fiatalasszony ki-lépett az utcára, hangtalanul lenyomta a kilincset, megvárt egy rövid, egy hosszú és még egy rövid sorozatot, s aztán átvágott az uttesten. Sietett, de nem futott. Vigyázott, hogy lépte ne üssön zajt. Fejét behuzta válla közé és előreszegte ~~x~~ homlokát, mint amikor éppen szembe-vág a szél.

Tuladalt bement egy házba, föltapogatózott a sötét lépcsőkön, végigment a körbefutó folyosón és bekopogott egy ajtón. ~~xxxxxxx~~ ~~xxxxxxx~~ Még egyszer s aztán még egyszer kopogott, de ~~xxx~~ serkisé ~~xxxxxxx~~ mozdult a lakásban. Egyszer csak áttetszővé vált a szomszédék tejüveggel berakott ajtaja. ~~Gyertyaláng~~ libbent ki a résen, s egy asszonyarc nézett ki rajta, mély gödrökbe buvó szemmel.

- Maga az? - kérdezte. - Nincsenek itthon. Már három napja nem jártak idehaza.

- Köszönöm, - mondta a fiatalasszony.

~~Sarkonfordult~~. Elindult. Hátra sem nézett.

- Kell valami? - kérdezte a másik, akinek ~~xxxx~~ a gyertyáról nem csak a szemébe, hanem a szájába is mély árnyék vetült. - Talán én is tudok segíteni.

- Magától nem fogadok el semmit, - mondta a fiatalasszony.

Lement a lépcsőn, átvágott az uttesten. Féluton megállt s egy szempillantásig várta, elengedett maga előtt egy hosszú sorozatot. Hazazérve megfeledezett az óvatosságról: ~~xxxxxxx~~ dördülve csepta be a házkaput maga után. A dördülésre ráfelelt a Főiskola előtti géppuskafészek, lövések hallatszottak a háztetőkről, mély, morgó hangon megszólaltak az ágyuk. Nagy vako'attömbök hullottak a földre és tompa puffanással estek szét; néhány perc múlva csönd lett. Rőtes füst gomogott abból a házból, ahol a patika volt.

Drámaélet

„Amikor a szöveg kilép abból a tradicionális, színpadi keretből, ami pedig a kortársak számára állandónak és változtathatatlanak tűnik; nem vesz tudomást konvenciókról, megszokásról, kánonról vagy éppen tilalmakról, és nekiáll törvényt bontani és teremteni. Mint egy alkotmányozó gyűlés, ott, az íróasztalon, a szigorúan egyfős létszám mindig abszolút többségével. És így teremt törvényt a színháznak is, akár.” (Nagy András)

„Színház és nyelv. Az összekapcsolt fogalmak közti összefüggés nyilvánvaló. Van köztük kapcsolat, de hogy az valóban mellérendelő-e, nem is olyan egyértelmű.” (Sirató Ildikó)

„Egyfajta szabványos kritikai formát választottam, hogy a lehető legkevesebb mellébeszélés, az előadástól független személyes élmény kerüljön az értékelésbe. Csak az volt a fontos, amit a színpadon láttam, és mellékes az, hogy éppen milyen a színház atmoszférája, mennyi ideig zörög a cukorkabontogató néző mellettem vagy milyen az aznapi hangulatom.” (Janisch Attila)

„A fokozatos módon bekövetkező telítődés és a gondviselő eltűnése miatti kiüresedés létrehozza a vers legnagyobb feszültségét, mely a mű befejezésével sem csillapul, hiszen ez alapozza meg a vers egésze elé görbe tükröt tartó ironikus gesztust.” (Basa Viktor)

„Ki szelídítette meg az első tyúkot s vajon ki vadította meg az első embert? És kik vagyunk mi, akikre ez a feladathálózat száll, hogy készel-villával evő Nobel-díjas oxfordiak legyünk vagy kannibál-Hannibálok?...” (Lászlóffy Aladár)

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.
(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen,
valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185



Folyóiratunk megjelenését
a Nemzeti Civil Alapprogram
támogatja.